

Mikko Simula

EKOLOGISESTI KESTÄVÄ KEHITYS
LIIKUNTAHALLINNON KYSYMYKSENÄ

Käsitteen tarkastelua teorian ja käytännön
näkökulmista

Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Liikuntasosiologian Pro gradu –tutkielma 2001

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

SIMULA, MIKKO:

Ekologisesti kestävä kehitys liikuntahallinnon
kysymyksenä: Käsitteen tarkastelua
käytännön ja teorian näkökulmista.

Pro gradu –tutkielma, 117 s.

Liikuntasosiologia

2001

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin ekologisen kriisin taustoja sekä ekologisesti kestävä kehityksen käsitteen yhteyksiä liikuntahallintoon. Tutkimus jaettiin teoreettiseen ja empiiriseen osaan. Teoreettisessa osassa perehdyttiin niihin kulttuurihistoriallisiin ja yhteyskunnallisiin tekijöihin sekä sosiaalisen ja symbolisen ympäristön piirteisiin, joilla voidaan nähdä olevan selkeitä yhteyksiä maailmanlaajuisen ekologisen kriisin muodostumiseen. Teoreettisen osan tarkoituksena oli muodostaa suuntaa antavia malleja siitä, miten ekologisia kysymyksiä voitaisiin lähestyä niin liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kuin liikuntahallinnossa. Empiirisessä osassa lähestyttiin ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen problematiikkaa käytännön näkökulmasta. Empiirisen osan kohteena oli Turun kaupungin liikuntavirasto, jossa vuonna 2000 tehtiin päätös ekologisesti kestävä kehityksen toimintaohjelman laatimisesta ja käyttöön ottamisesta. Empiirisen osan tarkoituksena oli kerätä tietoa ekologisesti kestävä kehityksen toimintakulttuurin edistämisen avuksi, muodostaa yleiskäsitys muutoksen edistämisen keskeisimmistä edellytyksistä sekä luonnehtia millaisia ilmiöitä ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen sitoutuneet toimijat joutuvat toimenpiteiden alkuvaiheessa kohtaamaan.

Ekologisen kriisin taustoihin perehtyminen sekä ihmisen ja luonnon välisen suhteen pohtiminen antaa avaimet paitsi yhteiskunnan toiminnan myös yksilön omien elämäntapojen kriittiselle arvioinnille. Kriittisellä ajattelulla onkin ratkaiseva asema ekologisesti kestävä kehityksen mukaisen toimintakulttuurin edistämässä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen tähtäävien keskustelujen lähtökohdat jaotella kolmeen pääluokkaan. Kyseisen jaottelun muodostaman tarkastelun keskiössä ovat tarkastelijat itse. Ensiksikin olisi tunnistettava toimijoiden eettiset ja moraaliset velvoitteet suhteessa ympäristönsuojeluun. Toiseksi olisi arvioitava, millaisessa vuorovaikutuksessa toimijat ovat ympäristöönsä, mikä on heidän suhteensa luontoon sekä millaisia uhkia ja riskejä ympäristötuhot asettavat omille toimintaedellytyksille. Kolmanneksi olisi pohdittava, miten oman toiminnan arvioimista sekä yksilö- että yhteisötasolla tulisi kehittää. Nämä pohdinnat luovat tukevan perustan ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen vaatimien toimenpiteiden tarkastelemiselle. Ne muodostavat näkökulman, jonka avulla voidaan suunnitella muun muassa, miten aiheeseen perehtyminen ja tiedottaminen olisi toteutettava, miten toimintatapojen muutoksiin liittyvät ristiriitailanteet ja ristiriitaiset tunteet olisi käsiteltävä, miten toiminnan olisi organisoiduttava - yleisesti ottaen: miten toimintakulttuurin muutoksessa olisi edettävä.

Asiasanat

ekologia, etiikka, kestävä kehitys, liikuntahallinto, luontosuhde, ympäristön suojele

SISÄLLYS

1	EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN JÄLJILLÄ	5
2	IHMINEN, LUONTO JA YHTEISKUNNAN KEHITYS.....	8
2.1	Ihmisen ja luonnon välinen suhde	9
2.1.1	Despootti, vastuullinen tilanhoitaja vai jokin muu?	11
2.1.2	Miksi suojelisin ympäristöämme?	13
2.2	Kasvun rajojen tuolla puolen?	16
2.3	Hallitsemattomien riskien yhteiskunta	18
2.4	Ihmiskunnan tulevaisuus entropian hallitsemassa maailmankaikkeudessa	19
3	GLOBALISMIN TAVARAMAAILMA.....	22
3.1	Materialisoitu onni.....	22
3.1.1	Materialismin juuret Kopernikaanisessa vallankumouksessa	24
3.1.2	Taloudellisen kasvun mahdottomuus	25
3.2	Globalismi	26
3.2.1	Poliittisen sääntelyn purkautumisen mekanismi.....	27
3.2.2	Vapaasti liikkuva pääoma painostaa julkishallintoa.....	29
3.2.3	Yhtiöt tuottavat, valtiot maksavat, jos pystyvät.....	30
3.2.4	Tapaus kansainvälinen yhteistyö	30
3.2.5	Paikallisen vahvistaminen	32
4	YKSILÖT YHTEISÖJEN PAINEESSA.....	35
4.1	Vaihtoehdoton elämäankaari	35
4.2	Kyynisyyden levittäminen	37
4.3	Ympäristötuhot kulttuurinen tosiasia.....	39
4.4	Yksi ihmiskäsitys.....	40
5	LIIKUNTA JA YMPÄRISTÖNÄKÖKOHTIEN HUOMIOIMINEN.....	43
5.1	Liikunnan ja ympäristön yhteys.....	44
5.1.1	Liikunnan myönteiset ympäristövaikutukset.....	45
5.1.2	Liikunnan kielteiset ympäristövaikutukset.....	46
5.1.3	Ympäristön kielteiset vaikutukset liikuntaan.....	48
5.2	Ympäristönsuojelu liikuntasuunnittelun haasteena	49

5.2.1	Lähiliikunnan edistäminen.....	51
5.2.2	Joukkoliikenteen tehostaminen.....	52
5.3	Liikunnan ja ympäristön yhteyksien tutkiminen	53
6	TUTKIMUS TURUN KAUPUNGIN LIIKUNTA VIRASTOSSA.....	57
6.1	Ekologisesti kestävä kehitys paikallishallinnossa	57
6.2	Tutkimus Turun kaupungin liikuntavirastossa	60
6.2.1	Aiheen rajaus ja tutkimusongelmat	61
6.2.2	Tutkimusmenetelmät	65
6.2.3	Tutkimuksen toteutuksessa ilmenneet epäkohdat.....	71
7	MUUTOKSEN EDISTÄMINEN ARJEN RUTIINEISSA?	73
7.1	Ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen esteet	74
7.1.1	Ongelmien ilmeneminen käytännön työssä.....	79
7.1.2	Puutteiden kokemukset.....	82
7.2	Henkilökunnan tiedottaminen.....	86
7.2.1	Tiedottamisen painopistealueet	86
7.2.2	Tiedottamisen järjestäminen.....	89
7.3	Työympäristön toiminnallisten valmiuksien kehittäminen	92
7.4	Tulevaisuuden näkymät	99
8	EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAKULTTUURIN EDISTÄMISEN KULMAKIVET.....	101
8.1	Laajennettu maailmankuva.....	101
8.2	Avoin ja aktiivinen keskustelukulttuuri.....	104
9	LOPUKSI	107
10	LÄHDELUETTELO	111
11	MUUT LÄHTEET	114
12	LIITTEET	115

1 EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN JÄLJILLÄ

Ekologisen kriisin tarkastelu maailmanlaajuisella tasolla, johtaa varsin mutkattomasti länsimaisen talousjärjestelmän kritiikkiin. Samalla kun materiaallinen hyvinvointi on länsimaissa moninkertaistunut, on maapallon fyysinen tila heikentynyt huomattavasti, puhumattakaan hyvinvoinnin epäoikeudenmukaisen jakautumisen lisääntymisestä. Tätä näkemystä vahvistavat sekä tieteelliset tutkimukset, tiedotusvälineet että omat havaintomme ympäristömme ryvettymisestä. Näin ollen länsimaisen talousjärjestelmän ja yhteiskuntarakenteen kriittinen arviointi luo perustan ympäristöä tervehdyttävien toimien suunnittelulle. Kuten Ulrich Beck (1990, 185) toteaa, on tieteen tässä yhteydessä noustava tiedettä vastaan. Vain siten voi myös tieteen ulkopuolella tulla näkyväksi, millainen tulevaisuus odottaa kulttuuria, jossa voittajat menestyvät vain häviäjien ja oman jälkikasvunsa tulevaisuuden mahdollisuuksien kustannuksella. Kritiikki ja vastarinta kaikkien ammattien sisällä valavat perustan elämäntapojen muuttamiselle ja uuden ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunnan muodostumiselle. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan niitä kulttuurihistoriallisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä sekä niitä sosiaalisen ja symbolisen ympäristömme piirteitä, jotka ovat edistäneet kuluttavien elämäntapojen ja siten myös ekologisen kriisin syntyä. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin edistää liikunnan parissa toimivien tahojen ekologisen kriisin taustalla olevien tekijöiden tuntemusta.

Liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa ei olla juurikaan paneuduttu liikunnan ja ympäristön välisiin yhteyksiin. Ennen tätä tutkimusta on maamme ainoalta liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella valmistunut ainoastaan kolme ympäristöaiheista opinnäytetyötä, kaksi Pro gradu tutkielmaa ja yksi lisensiaatin tutkielma. Kyseessä on siis varsin nuori ja siitä syystä myös jokseenkin jäsentymätön tutkimusalue. Tästä syystä on tähän mennessä tehty tutkimustyö - tämä tutkimus mukaan lukien - ollut hieman hapuilevaa. Asian voisi myös ilmaista niinkin, että edeltävän ja kattavan tutkimustiedon puuttuessa on ollut vaikeaa löytää selkeää tutkimuskohdetta, toisin sanoen ei olla tiedetty mitä tulisi tutkia, miten aiheeseen tulisi tarttua. Näin ollen tämän tärkeän tutkimusuran avaamiseksi, olisi liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa luotava selkeät yhteydet ympäristökysymyksiä käsitteleviin tieteenhaaroihin kuten ympäristöfilosofiaan, ympäristösosiologiaan ja ympäristöpsykologiaan. Tämän

tutkimuksen toisena tavoitteena onkin lähentää liikunnan sosiaalitieteellistä tutkimusta näihin mainittuihin tieteenaloihin. Tarkoituksena on kaivaa esille kosketuspintaa tuleville ympäristöaiheisille tutkimuksille. Tässä asetelmassa itse liikunnan ja ympäristön välisten yhteyksien tarkastelu jää vähemmälle huomiolle.

Tutkimus jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osaan. Teoreettisessa osassa käsitellään maailmanlaajuisen ekologisen kriisin taustalla olevia tekijöitä. Aihetta lähestytään sekä yksilön että yhteisön näkökulmasta. Tämän tarkastelun tarkoituksena on luoda yleiskäsitys tiettyjen arvoasetelmien ja yhteiskunnallisten rakenteiden yhteyksistä ympäristömme tilan heikentymiseen. Empiirisessä osassa pyritään luonnehtimaan, millaisia ongelmia ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen sitoutuneet toimijat joutuvat toimenpiteiden alkuvaiheessa kohtaamaan. Empiirisen osan kohteena on Turun kaupungin liikuntavirasto, jossa osana koko kaupungin kestävä kehityksen toimintaohjelman eli niin sanotun Agenda 21 laatimisprosessia on käynnistymässä keskustelut toimenpiteiden aloittamisesta.

Ennen kuin siirryn itse aiheeseen, käsitelen vielä lyhyesti jo tutkimuksen nimessä mainittua kestävä kehityksen käsitettä. En tässä yhteydessä ryhdy kuitenkaan sen syvempään käsiteanalyysiin eli tutkimaan käsitteen sisäisiä johdonmukaisuuksia tai niiden puuttumista niin kuin se logiikan oppien mukaisesti tulisi tehdä, vaan tarkastelu jäänee käsitteen ulkoisten suhteiden kuvaamisen tasolle (ks. Von Wright 1993, 30). Näin ollen en tule esittämään pidemmälle vietyjä pohdintoja käsitteen rakenteista, vaan nojaudun pohdinnoissani yleisesti hyväksytyjen määritelmien sisältöön. Vuonna 1993 perustettu kestävä kehityksen toimikunta määritteli kestävä kehityksen käsitteen seuraavasti: ”Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Laajasti määriteltynä kestävä kehitys sisältää kolme toiminnallista ulottuvuutta: ympäristötaloudellisen eli ekologisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ulottuvuuden.”(Wilkki 1995, 6) Käsitteen tarkastelu on siis jaoteltava yhteiskunnan eri sektoreilla muun muassa tuotantojärjestelyiden, oikeuden, hallinnon ja elämäntapojen kysymyksiksi. Kestävä kehityksen käsitteen käyttö tutkimuksellisissa tarkoituksissa on kuitenkin varsin ongelmallista johtuen sen sisällön moniulotteisuudesta ja selkiintymättömyydestä.

Lisäksi käsitteen uskottavuutta rasittaa sen niin sanottu muotisana –rooli. Eri tahot ovat muodostaneet kestävästä kehityksestä ja sen periaatteista markkinoilla käytettäviä kilpailuvaltteja, joiden avulla ne pyhittävät toimintojaan. Näistä syistä johtuen on syntynyt tarve löytää kestävä kehityksen rinnalle täsmällisempi käsite. Eräät tutkijat puhuvat mieluummin ekologisesta rakennemuutoksesta ja ekologisesta modernisaatiosta. Kestävä kehitys terminä on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa arjen kielenkäytössä, näin ollen sen käyttö on perusteltua siltä osin, kun sillä tarkoitetaan luonnonvarojen hyödyntämisen ja yhteiskunnan sosioekonomisen kehityksen välistä suhdetta (Heinonen 1998, 4-6). Kestävä kehityksen tätä tulkintaa korostaakseni käytän jatkossa ekologisesti kestävä kehityksen käsitettä.

Tutkimuksen lähtöasetelman muotoutumisen taustalla on noin kolmen kuukauden tiivis perehtyminen yhteiskunnallisia kehitysongelmia käsittelevään kirjallisuuteen. Monien vertaansa vailla olevien lukukokemusten ja lukuisien pohdintojen seurauksena, olen oppinut käyttämään yhteiskunnan käsitettä aivan uudella tavalla. Samalla olen myös oppinut ymmärtämään, miten laajasta ja vaikeasti hallittavasta ilmiöstä on kyse. Siinä missä ymmärrykseni ekologisen kriisin taustalla olevista yhteiskunnallisista rakenteista on parantunut, on tietomääräni suhteellisesti romahtanut. Niin usein olen tuntenut palaavani lähtöruutuun. Useammin kuin kerran olen kyseenalaistanut tiedolliset valmiuteni käsitellä niitä kysymyksiä, joita tässä tutkimuksessa pääasiallisesti käsitellen. Tämä ei kuitenkaan missään vaiheessa ole estänyt minua jatkamasta tätä elämäni ensimmäistä tutkimusmatkaa. Lapsellisen uteliaana olen jatkanut päämäärätöntä poukkoilua äärettömässä tiedollisessa avaruudessa kulkuvälineinäni lähes summittaisesti valitut opukset, jotka kiitävät raiteillaan lähtöasemasta määränpäähensä. Hauskinta on ollut nähdä ja oppia. Olennaisinta kuitenkin on, että olen kaikesta huolimatta onnistunut löytämään näkökulman, jonka avulla olen voinut tarkastella tämän päivän yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä.

2 IHMINEN, LUONTO JA YHTEISKUNNAN KEHITYS

Keväinen elämän herääminen on herkistänyt aistini luonnolle. Sen myötä olen aloittanut tavoitteellisen tutustumisen elinympäristöni floraan ja faunaan. Lapsellisen uteliaassa mielessäni itää voimistuva tarve tunnistaa ja nimetä eri lajeja sekä tiedostaa näiden tehtävät luonnon kiertokulussa. Elän luonnosta innostumisen vuodenaikaa. Mutta mistä olen oikeastaan innostunut? Mikä luonnossa vetää minua puoleensa? Tätä opinnäytetutkimusta tehdessäni on huoleni luonnosta ja sen tilan heikkenemisestä voimistunut entisestään. Lukemassani kirjallisuudessa kuvatut luonnon tilassa tapahtuneet kielteiset muutokset ovat muuttuneet kouriintuntuviksi havainnoiksi. Tunnen osittaista ahdistusta astuessani liattuun kulttuurimaisemaan, jossa luonto on pakotettu palvelemaan ihmisen monimuotoisia tarpeita. Miksi siis olen innostunut luonnosta juuri nyt? Johtuuko se keväisestä maisemanmuutoksesta, jonka seurauksena luonnon vehreys pehmentää elinympäristömme harmahtavat pinnat vai siitä mieltä lämmittävästä havainnosta, että luonto edelleen on elinvoimainen? Liittyvätkö tekemäni luonnon tilan heikkenemistä koskevat havainnot ja luonnosta kiinnostumiseni merkittävällä tavalla toisiinsa? Mikä on yleensäkin suhteeni luontoon ja sen suojelemiseen?

Sosiologi Ulrich Beck (1990, 62) kirjoittaa: ”Luontoa yritetään käyttää mittapuuna taistelussa luonnon tuhoamista vastaan. Mutta luontoa, johon vedotaan sen tuhoamisen estämiseksi, ei enää ole olemassa.” Ihminen on työllään, tuotannollaan, hallinnollaan ja tieteellään rekonstruoinnut ja normittanut kerran olleen luonnon. Aineenvaihdunta luonnon kanssa on muuttanut sen sivilisoituneeksi aikaa ja paikkaan sitoutuneeksi todellisuudeksi.” (Emt., 63-64.) Onkin siis kysyttävä mitä luonto on ollut, mitä se on nyt ja missä se on nyt? Miksi luonto löydetään uudelleen ja sitä ryhdytään hoivaamaan, kun sitä ei enää alkuperäisessä merkityksessään ole olemassa?

Ihmisen ja luonnon välisen suhteen historiallinen tarkastelu muodostaa ekologisesti kestävänsä kehityksen edistämisen filosofisen perustan. Vaikka luonto on filosofian syntyajoista lähtien ollut filosofisen tarkastelun keskipisteessä, on tämän tietämisen, todellisuuden ja toiminnan alkuperusteita käsittelevän yleistieteen piiriin muodostunut erityisesti ihmisen paikkaa luonnossa pohtiva ala. Tätä filosofian alaa nimitetään

ympäristöfilosofiaksi. Ympäristöfilosofia muodostaa merkittävän osan yhteiskunnallisen elämän perustojen pohdinnoista. Sen keskeisimpänä tavoitteena on etsiä vastauksia kysymykseen: miksi meidän tulee suojella elinympäristöämme, lajeja ja muita luonnon osia? Se kyseenalaistaa ihmisen oikeuden kohdella luontoa, muita eläimiä ja kasveja niin kuin hän vain haluaa. (Oksanen & Hayes 1999, 7, 11)

Tässä luvussa pyrin hyvin yleisellä tasolla kuvaamaan niitä yleisimpiä ympäristöfilosofisia hahmotelmia, joita ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta on käytetty. Samalla pohdin myös omaa asennoitumistani luontoon ja ympäristönsuojeluun. Lisäksi tarkoitukseni on hahmotella niitä vaaroja ja uhkakuvia, joita rajoittamaton kasvukehitys enteilee.

2.1 Ihmisen ja luonnon välinen suhde

Markku Oksasen ja Marjo Rauhala-Hayesin toimittamassa artikkelikokoelmassa *Ympäristöfilosofia* (1999) hahmotellaan ympäristöfilosofian keskeisimpiä kysymyksiä. Teokseen on koottu kirjoituksia alan kansainvälisesti merkittävimmiltä tutkijoilta. Artikkeleissaan nämä tutkijat käsittelevät länsimaisten ympäristöasenteiden historiaa, hahmottelevat ympäristöeettisen teorian perustoja sekä pohtivat luonnon arvoperusteita. Kirjoittajat tarkastelevat näitä aiheita muun muassa seuraavien kysymyksien avulla: Onko kulttuuriperinteestämme löydettävissä perusteet ympäristönsuojelulle? Miksi luontokappaleet tulisi ottaa eettisesti huomioon? Mitä ympäristönsuojelun etiikalta edellytetään? Voiko luonnolla olla ihmisestä riippumaton itseisarvo? Ovatko ihmisten tarpeet painavampia kuin muiden elollisten olioiden intressit? Teoksessa esitetyt ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta käsittelevät pohdinnat sekä ympäristöfilosofia tieteenalana yleensä tarjoavat erittäin hedelmällisen maaperän ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen edellytysten tarkastelemiselle. Ympäristöfilosofia tarkastelee ympäristönsuojelua eettisenä kysymyksenä ja luo näin ollen pohjan pitkän aikavälin tavoitteita käsitteleville pohdinnoille. Vaikka en tässä tutkimuksessa syvennykään tarkastelemaan ihmisen paikkaa luonnossa, rakentuu tämän tutkimuksen näkemyksellinen perusta hyvin voimakkaasti ympäristöfilosofisille pohdinnoille.

”Se, mitä ihmiset tekevät ekologiensa kanssa, riippuu siitä, millaisessa suhteessa he ajattelevat olevansa ympäröiviin asioihin.” Näin toteaa historioitsija Lynn White Jr. vuonna 1967 kirjoittamassaan artikkelissa *The Historical Roots of Our Ecological crisis*. (Lynn White Jr. 1967 teoksessa Oksanen ja Rauhala-Hayes 1999, 27.) Tämän lauseen sisältämä näkemys korostaa ihmisen asemaa luonnon yksinvaltiaana, despoottina, jolla on käytössään kaikki vallan ja hallitsemisen välineet. Samalla tämä väite - mainitessaan vain ihmisen hallitseman ekologian - jättää kuitenkin mahdolliseksi käsityksen, jonka mukaan ihminen ei hallitsisikaan koko luontoa. Mikäli ympäristötieteilijöiden tekemiin ennusteisiin on luottaminen, saattaa tämä hallitsematon alue lopulta jälleen hallita ihmistä. Hallitsematon alue määrittää ihmisen toiminnan ekologiset reunaehdot. Tarkoitukseni ei ollut käyttää edellä esittämääni lainausta tulevaisuuden uhkakuvien puntarointiin vaan enneminkin painottaa ihmisen ja luonnon välisen suhteen tarkastelun merkitystä ekologisen kriisin taustoja pohdittaessa. Pienen hairahduksen jälkeen, palaankin tähän näkemykseen, jota Lynn White esittämällään väitteellä korostaa.

Ihmisen asennoituminen luontoa kohtaan määrää sen, millaiseksi hänen käytännöllinen luontosuhteensa muodostuu. Näin ollen se, millä tavoin ihminen vaikuttaa ympäristöönsä käytössään olevan teknologian sekä taloudellisten että poliittisten järjestelmien toiminnan kautta, ilmentää hänen perimmäistä asennoitumistaan luontoa kohtaan. (Lynn White 1967 Oksanen ja Rauhala-Hayesin 1999, 16 mukaan.) Tämä näkemys johdattaa meidät paitsi ekologisen kriisin historiallisille juurille myös niiden ajatuksien äärelle, joista muodostuu ekologisesti kestävä kehityksen arvoperusta. Ympäristömme heikentyneen tilan taustalla on ihmisen epätasapainoinen luontosuhde. Näin ollen ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunnan nousun edellytyksenä on tuon suhteen muuttaminen, vakiintuneiden ajattelutottumusten kumoaminen.

Yhdysvaltalainen historioitsija ja maantieteilijä Clarence J. Glacken on tiivistänyt pohdiskelut ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta kolmeen yleiseen kysymykseen: 1) Onko luonto suunniteltu ihmistä varten? 2) Millä tavoin ympäristö vaikuttaa ihmiseen? 3) Millä tavoin ihminen vaikuttaa ympäristöön? (Glacken 1967, Oksanen ja Rauhala-Hayesin 1999, 7 mukaan.) Ensimmäiseen kysymykseen on perinteisesti haettu vastausta erilaisista mytologioista sekä teologisista ja filosofisista tarinoista. Yleisesti

ottaen niiden mukaan on luonto nähty ihmistä alempana kerrostumana, jonka asemaa on selitetty sen merkityksellä ihmiselle. Myös toinen kysymys on usein liitetty erilaisiin uskomuksiin, joiden mukaan luonnon eri ilmiöillä kuten ilmastotekijöillä on vaikutuksia ihmisluateeseen ja kansojen kulttuuriin. Lisäksi tässä yhteydessä on usein myös viitattu lääkeopilliseen ja lääketieteelliseen tietämykseen. Kolmanteen kysymykseen liittyvät vastaukset ovat kytkeytyneet ihmisen kekseliäisyyden ja käden taitojen kautta luonnonvarojen hyväksikäyttöön sekä luonnonympäristön muokkaamiseen. Näihin liittyvissä toiminnoissa on ihminen pyrkinyt toteuttamaan mielessään olevia suunnitelmia sekä pakottamaan ympäristöä ja luontokappaleita tahtonsa mukaisiksi siten, että nämä palvelisivat hänen tavoitteitaan. (Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 7.) Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes (1999, 8) täydentävät Clarence J. Glackenin ensimmäistä kysymystä ihmisen sovelias käyttäytymistä koskevilla jatkokysymyksillä. Miten ihmisen on toimittava, jos luonto raaka-aineinen, eläimeen ja kasveineen todellakin käsitetään ihmisen ”omaisuudeksi”? Onko hänen tällöin puututtava luonnon tapahtumiin ja käytettävä luontoa hyväkseen parhaaksi katsomallaan tavalla vai onko hänen huolehdittava luonnosta tai jopa jalostettava luonnon ominaisuuksia? (Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 8.) Nämä kysymykset saattelevat lukijan pohtimaan paitsi luonnon voimavarojen omistussuhteita myös ihmisen vastuullisuutta luonnon elinvoiman säilyttämisessä. Kenen omaisuutta luonto siis oikeastaan on? Ja näin ollen kenelle ovat vastuussa ne, jotka käyttävät hyväkseen luonnon voimavaroja? Tässä kappaleessa jo useampaan otteeseen viitatus teoksen monessa artikkelissa käytetään apuna despootti ja vastuullisen tilanhoitajan vertauksia näitä yllä esitettyjä kysymyksiä pohdittaessa. Jaottelu on peräisin australialaisen filosofianhistorioitsijan John Passmoren vuonna 1974 julkaistusta teoksesta *Man's Responsibility for Nature: Ecological Problems and Western Traditions*.

2.1.1 Despootti, vastuullinen tilanhoitaja vai jokin muu?

Ihmisen despoottinen luontosuhde rakentuu perususkomukselle, jonka mukaan ihminen saa käyttää kaikkea luonnosta löytämäänsä hyväkseen. Tämän näkemyksen mukaan ihmistä ei ole alistettu minkäänlaisille moraalisisille rajoitteille suhteessaan luontoon. Ihmisen tehtävänä on tehdä itsestään luonnon herra ja hallitsija ja sen myötä ihmisen sovelias asenne luontoon on häikäilemättömän hyödyntavoittelun asenne. Despoottisen

suhteen aatteellisena pohjana on filosofi René Descartesin luoma kartesiolainen dualismi, joka asettaa ihmispersoonan – mieli ja ruumis yhdistyneenä – täydelliseen vastakohtaisuuteen siihen ei-inhimilliseen maailmaan nähden, jonka se kohtaa. (Passmore 1980 teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 38.)

Vastuullisen tilanhoitajan perinteen taustalla on käsitys ihmisen vastuusta luonnon tilan vartijana. Ihminen on moraalisisessa vastuussa luonnon elinvoimaisuuden, kauneuden ja hedelmällisyyden säilyttämisestä ja lisäämisestä Jumalalle, muille ihmisille ja tuleville sukupolville niin kuin tilanhoitaja on vastuussa maanomistajalle. Ihmisen on siis hoidettava luontoa siten, että se tuottaa kaikille omistajilleen suurimman mahdollisen ilon. Käsitteen sisältämät velvoitteet liittyvät teistisiin käsityksiin, joiden mukaan ihmisille on annettu sekä taito että valta suojella ja hoitaa maata ja muita ihmisiä. Näitä välineitä voidaan käyttää niin hyvään kuin pahaan. (Attfield 1983, teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 47) Vastuullisen tilanhoitajan käsite on sisällöltään hyvin lähellä kestävän kehityksen ideologiaa, joka pohjautuu tulevien sukupolvien hyvinvoinnin turvaamiseen.

Nämä kaksi näkemystä edellyttävät ihmisen jonkinlaista puuttumista luonnon luonnonmukaiseen kiertokulkuun. Molemmista näkökulmista katsottuna ihminen on siis eräänlaisessa hallinnollisessa suhteessa luontoon joko ainoana valtiaana tai vastuullisena tilanhoitajana. Tässä yhteydessä on kuitenkin kysyttävä onko tämä ihmissovinnin oikea tapa suhtautua luontoon. Toisin sanoen onko ihminen nähtävä lajina, jolle luonto on vähintäänkin hallinnon objekti? Vai olisiko perustellumpaa kieltää ihmisen valta-asema ja erottaa ihminen luonnosta? Olisiko siis ihmisen soveliaana käyttäytymisenä pidettävä luontoon puuttumattomuutta luonnon tapahtumien muokkaamisen asemesta? Paul W. Taylor toteaa kirjoituksessaan, että ihmisillä ei ole mitään moraalisia velvoitteita suhteessa ei-inhimillisiin eliöihin. Täten hän erottaa ihmisen luonnosta ja esittää, että ihmisen oikea toimintamalli on antaa luonnon kulkea mahdollisimman täydellisesti omaa luonnollista kulkurataansa. (Paul W. Taylor 1981, teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 226.) Edelleen on kuitenkin kysyttävä kuinka perusteltua on ihmisen erottaminen luonnosta? Missä määrin ihmistä on pidettävä luonnon ulkopuolisena jotenkin epäluonnollisena olentona? Kuten jo aikaisemmin totesinkin erotti René Descartes tietoisuuden luonnosta niin täydellisesti

etteivät nämä kaksi olleet enää missään tekemisissä keskenään. Mutta jälleen voimme kysyä kuinka perusteltua on pitää tietoisuutta epäluonnollisena? Voidaanko äly sulkea evoluution ulkopuoliseksi inhimillisyyden sakramentiksi? Ja vielä voidaanko inhimillisyyttä pitää missään määrin epäluonnollisena? Naturalistisen näkemyksen mukaan ovat ihmisen teot ja saavutukset aina luonteeltaan luonnollisia ja kuuluvat luonnon historiaan siinä missä muutkin luonnon ilmiöt. Näin ollen olisi täysin perusteetonta nähdä inhimillisen toiminnan muotoja jollakin tavalla ei-luonnollisina (Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 8-9).

Tämän kappaleen tarkoituksena oli korostaa ihmisen luontosuhteen pohtimisen merkitystä ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen kulmakivenä. Ennen kuin siirryn tarinassa eteenpäin, haluan kuitenkin vielä tarkastella kysymystä, jonka esitin tämän luvun johdannossa. Haluan seuraavassa esittää yhdenlaisen vastauksen siihen, miksi olen innostunut luonnon ja elinympäristömme suojelemisesta. Näistä pohdinnoista voi myös päätellä, millä vertauksella luontosuhdettani voitaisiin parhaiten kuvata.

2.1.2 Miksi suojelisin ympäristöämme?

Olen syntyperäinen suurkaupunkilainen ja olen suurimman osan elämästäni viettänyt kaupungin taukoamattoman sykkeen aalloissa. Olen kasvanut aikuiseksi ympäristössä, jossa luonto on ainakin näennäisesti kukistettu. Asvaltti on ollut ruuhoni, kerrostalo kallioni ja puisto metsäni, ne ovat muodostaneet elinympäristöni. Miksi nyt kuitenkin asvaltti polttaa jalkojani ja nouseva betoni kirvelee mieltäni? Miksi nyt autojen ilmaan jättämä kurkkua ärsyttävä katku ja paisuneen liikenteen läpipään viistävä melu sekä kadulla kohtaamani ”elämän” valvottamien ihmisten sokeat katseet jäytävät järkeäni, vaikka ne ovat aina olleet osa elämäni? Miksi nyt kaupunkien rannoilla näkyvät ahneuden jäljet hedelmöittävät vihani, vaikka itsekkin olen yhtä lailla syyllistynyt täysin tarpeettomaan mässäilyyn ja nauttinut ylikulutuksen tuomista nautinnoista? Voisin jatkaa tätä kysymysten sarjaa loputtomiin laajentaen samalla käsitystäni arviointihorisonttini muutoksista. Sivuutan nyt kuitenkin kasvuni vaiheiden käsittelyn ja keskityn tarkastelemaan oman ympäristönsuojelemisen halun taustalla olevaa arvomaailmaani.

Miksi tänään olen huolissani niistä tulevaisuudessa mahdollisesti ilmenevistä muutoksista, vaaroista ja riskeistä, joita nykyään vallitseva ja maailmanlaajuisesti vaikuttava länsimainen talousjärjestelmä tuottaa? Voisin vastata tähän kysymykseen useammallakin eri tavalla löytämättä kuitenkaan perimmäistä syytä tämän huolenaiheen olemassaololle. Voisin kertoa, miten minua nyt ”jo” puistattaa ajatus, etten tulevina vuosina ilmastomme merkittävästä lämpenemisestä johtuen voi enää hiihtää kuin ehkä silloin tällöin. En kuitenkaan usko, ettenkö sopeutuisi muuttuneisiin olosuhteisiin. Aiemmat häääämiseni symbolit vain korvautuvat uusilla vallitseviin olosuhteisiin soveltuvilla toimilla täyttäen näin muutoksien seurauksena syntyneen tyhjiön. Sen myötä haihtuvat myös huoleni pontimet. Voisin myös kertoa, miten aidosti olen huolissani tulevien kymmenten ehkä jopa satojen jälkipolvieni mahdollisuuksista elää turvallista ja onnellista elämää aina vaan kapenevassa elintilassa. Itse en kuitenkaan näe mahdollisesti syntyville lapsilleni muuta tehtävää tässä ylikansoitettussa ihmispopulaatiossa kuin toimia minun ja tulevan puolisoni välisen rakkauden symbolisina tuotoksina ja hoivaamisviettimme kohteina. Näin ollen voimme asian niin vaatiessa tyydyttää lapsiperheen perustamiseen liittyvät tarpeet jotenkin toisin. Sen myötä poistuu myös tämäkin merkittävä peruste maailman tilan muutokseen liittyvästä huolestani. Tämän kysymyksen laajempi tarkastelu tuskin edistyessäänkään johtaisi sen perimmäisen pohdinnan jäljille, jota tässä tavoittelen. Siispä muotoilenkin yllä esittämäni kysymyksen uudelleen ja kohdennan tarkasteluni hieman toisaalle. Miksi olen päättänyt uskoa kirjanoppineiden tutkijoiden esittämiin väitteisiin tulevan kehityksen uhkakuvista? Millä perusteilla olen valinnut ne näkemykset, joita kunnioitan ja pidän perustana omalle maailmankatsomukselleni? Eivätkö valitsemani todistukset voi olla yhtä vääriä kuin, mitkä tahansa muut näkemykset ihmiskunnan tulevaisuudesta? Ovatko syyt valinnoilleni kenties pakon sanelemia? Enkö ole uskaltanut astua isojen poikien kehään kilpailemaan materiaalisen hyvinvoinnin symboleista ja sen myötä jäänyt alituisessa pätemisen tarpeessani pyörittelemään pienien piirien asioita sosiaalisen arvostuksen ja materiaalisen hyvinvoinnin saavuttamisen toivossa? Tämä lienee osittain turhaa ja äärimmäisen alkeellista oman maailmankatsomukseni kriittistä arviointia, mutta sen merkitys on pohjustaa seuraavassa esittelemäni vastauksen ajatuksellista perustaa.

Itselleni henkinen kasvu on elämänfilosofia. Se on eräänlaista itsepintaista selvästi ajattelemisen yrittämistä. Filosofin Bertrand Russel on teoksessaan *Jokamiehen filosofiaa*

(1995, 55) erittäin osuvasti kuvannut tämänlaista filosofiseen pohdiskeluun pyrkivää ja henkistä kasvua tavoittelevaa luonnetta. Hän luonnehtii sitä osittain varsin epäjohdonmukaiseksikin, sillä hän näkee siinä yhdistyvän kaksi toisilleen jokseenkin vastakkaista ominaisuutta, nimittäin ”voimakkaan halun uskoa johonkin yleiseen lauseeseen, joka selittää maailmankaikkeuden rakennetta ja ihmisen asemaa siinä, sekä kykenemättömyyden uskoa tyytyväisesti mihinkään muuhun kuin älyllisesti perusteltuun.” Tästä kuvauksesta johdettujen käsityksieni mukaan tämänlainen henkilö pyrkii mahdollisimman järkipäiseen omien näkemyksiensä perustelemiseen mutta on myös järkisyistä valmis hylkäämään vallitsevat käsityksensä. Hän hylkää suurten tarinoiden sisältämät absoluuttiset totuudet ja korvaa ne vahvimman argumentin käsitteellä. Tunnistan itsessäni tämän Bertrand Russelin kuvaaman vastakkain asettelun ja myös tästä luonteenpiirteestäni juonnan oman keskeisen käsitykseni siitä, miksi olen kiinnostunut ympäristömme tilasta ja sen parantamiseen liittyvistä kysymyksistä. Näkemykseni liittyy mainitsemani vahvimman argumentin omaksumiseen.

Puolueettomassa tieteellisessä keskustelussa vahvin argumentti voittaa aina. Toisin sanoen eri osapuolten tai näkemyksien välisestä älyllisin keinoin käydystä taistelusta kumoamattomana selvinnyt todistus kestää ja hävinnyt todistus hylätään. Omien arvosteluperusteideni valossa ihmisen despoottisen luontosuhteen aiheuttama ekologinen kriisi on juuri tuo kentälle jäänyt todistus, kentän vahvin argumentti, jota ei olla kyetty kumoamaan. Ympäristötutkijoiden käyttämät perustelut luonnonvarojen rajallisuudesta, ilmaston lämpenemisestä, vesistöjen pilaantumisesta ja luonnon monimuotoisuuden kapenemisesta sekä näiden aiheuttamista kielteisistä vaikutuksista ovat olleet täysin vastaansanomattomia. Näitä väitteitä vastustavien puheet ovat vaienneet sisällöttöminä. Myös julkinen valta on taipunut näiden argumenttien edessä.

Elämässäni ei ole absoluuttisia objektiivisiä totuuksia. En tarvitse niitä. Olen jopa valmis väittämään, että absoluuttinen totuus on yksi vahingollisimmista ja epäluonnollisimmista asioista, jonka ihminen on konsanaan keksinyt. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etten uskoisi mihinkään ja että hyväksyisin kaiken suhteellisen totuuden nimissä. Päinvastoin, absoluuttisten totuuksien puuttuminen vain syventää uskoani älyllisen perustelun universaalisuuteen. Vahvimman argumentin käsite on ”totuuteni”. Se on eettisen valintani perusta. Sen sisältö saattaa olla huomenna eri kuin

tänään, mutta siitä huolimatta se kieltää aina toisten olevaisten vahingoittamisen järjettömänä tekona. Vahvin argumentti ei saavuta koskaan puhdasoppisuutta eikä se sitä tavoittelekaan. Siinä sen eettinen voima piileekin. Se kieltää ainoastaan typeryys ja pyrkii huomioimaan kaikkien asianosaisten intressit suurimman saavutettavan yhteisen hyvän edistämisen nimissä.

Mahdollisimman selkeästi ajattelemisen yritys on kohdallani johtanut absoluuttisten totuuksien hylkäämiseen ja kykenemättömyyteen uskoa mihinkään muuhun kuin älyllisesti perusteltuun. Tästä uskosta on muodostunut elämäni eettinen perusta. Kaikesta monimuotoisuudestaan ja riippumattomuudestaan huolimatta, on tämän etiikan perustalta kuitenkin tunnistettavissa yksi aksiomaattinen oletus. Sen mukaan älyllisen ajattelun perusteena on aina hyvän edistäminen. Vahvin argumentti valikoituu aina hyvän edistämisen asettamien perustein. Näin ollen hyvällä on tämän teoreeman mukaan oltava järkipäiset syyt.

Elämällä itsellään on tarkoitus, eihän olevaiset sitä muuten pyrkisi kaikin keinoin puolustamaan. Elämällä itsellään on siis arvoa ja arvon perusteena on hyvän ja tavoittelemisen arvoisen tilan edistäminen. Näin ollen elämän suojeleminen on etiikkani perustana oleva arvo, sen aksiomaattinen oletus. Tämä maailmankatsomus luo pohjan elämäni eettiselle ohjailulle ja antaa sille tarkoituksen. Elämäni tarkoitus on pyrkiä elämään mahdollisimman oikein. Etiikkani on oikein elämisen ohje. Sen perusteena on vahvimman argumentin valinta. Ihmisen ja luonnon tasapainoisen suhteen edistäminen ja elämän suojeleminen on vahvin argumenttini. Ympäristönsuojelu ja ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen on ihmisen tasapainoisemman luontosuhteen tavoittelua, siis eettisten ohjeitteni mukaan elämistä. Se on oikein elämisen tavoittelua.

2.2 Kasvun rajojen tuolla puolen?

Kulttuurimme on kammoksunut maailmaa mutta nyt luonto on globaalin muutoksen seurauksesta tulvimassa kulttuuriimme. Tämä on sosiologi Michel Serresin kirjoittaman teoksen luontosopimus (1994) keskeinen toteamus. Miten tämä on sitten ymmärrettävissä? Onko odotettavissa suunnaton luonnonpaisumus, josta

selviytyäkseen on ihmisten rakennettava arkkeja? Olettakaamme vertauksen tarkoittavan juuri tätä. Mikä on tällöin arkkeihin pelastautuneiden päämäärä? Jäävätkö he odottamaan paisumuksen laskeutumista vai suuntaavatko he matkansa kohti tuntematonta manteretta? Kummassakin tapauksessa miehistön selviytymisen kannalta ratkaisevaa on arkin rajallisten elintarpeiden käyttö ja niiden riittävyys. Elintarpeiden rajallisuus tuo miehistön keskuuteen epävarmuuden. Varastoja varjellaan ja käytetään säästään. Tulevaisuuden epävarmuus pakottaa miehistön muuttamaan elintapojaan itsekkään yltykülläisyyden ihannoimisesta säästämisen ja yhteisen hyvän periaatteille pohjautuvaan selviytymisen politiikkaan.

Olettakaamme vielä vähän enemmän. Olettakaamme, että tämä vertauskuvallinen tilanne onkin todellisuutta, tätä päivää. Meillä ei kuitenkaan ole mitään pelättävää. Voimme luottaa päättäjiin, insinööreihin ja tieteellisiin asiantuntijoihin, he tekevät parhaansa rakentaakseen meille meidän tarpeitamme vastaavan ensiluokkaisen arkin. Lisäksi siirtyminen arkkiin tapahtuu niin luonnollisesti ettemme edes itse huomaa tapahtunutta muutosta. Meidän ei siis tarvitse edes ajatella koko asiaa. Voimme luottavaisin mielin jatkaa elämäämme vanhaan malliin. Joukossamme saattaa kuitenkin olla joitakin uteliaita, jotka tästä elämän huolettomuudesta huolimatta, ovat lapsellisen kiinnostuneita tietämään, miten tämä massiivinen hanke oikein toteutetaan. Uteliaisuuden huippuunsa virittämät aistit ja hairahtumaton logiikka työkaluinaan, nämä yksittäiset ”totuudenetsijät” sukeltavat sosiaalisen todellisuuden avaruuteen. He vaeltelevat ilmiöiden valtameressä ja näkevät elämän moninaisuuden. Taukoamatta he havainnoivat. Vähitellen tekemiensä havaintojen ja loogisen päättelyn pohjalta he muodostavat kausaalisuhteita eri ilmiöiden välille. Ympyrä toisensa jälkeen sulkeutuu, kunnes he viimein löytävät vastauksen kysymykseen, jota he eivät osanneet edes esittää. He oivaltavat, miksi arkkiin siirtymistä ei voi havaita. He ymmärtävät, miksi he eivät enää juo vettä suoraan järvistä, näe ilveksiä kuin romantisoituissa filmeissä ja norppia luonnonsuojeluyhdistysten logoissa, koe luonnon häiriintymätöntä ja raikasta kauneutta. He tajuaavat, että kaikkea on vain rajoitetusti, ennen kaikkea tilaa. Se mitä ei ole enää on loppu.

Arkkimme on vaarassa tuhoutua peruuttamattomasti. Tämä ei kuitenkaan johdu suunnittelijoista vaan rajattoman tilan illuusiosta, jonka perustalle moderni

yhteiskuntamme on rakennettu. Tilaa oli alunperinkin rajoitetusti. Me olimme arkissa jo ennen kuin arkin rakennustyöt aloitettiin. Miten ihminen voisi siis huomata arkkiin siirtymisen elettyään arkissa koko elämänsä? Olemme rakentaneet arkkiä arkin kannelle arkin rajallisista varastoista. Modernit yhteiskunnat ovat tieteiden ja päättäjien johdolla paenneet luontoa rakennelmiinsa - arkkeihinsa. Niitä on jatkuvasti kehitelty, jotta matkustaminen olisi mahdollisimman mukavaa. Mukavinta on ykkösluokassa. Varastomme ovat hupenemassa. Mikä on arkkimme eli meidän kohtalomme?

2.3 Hallitsemattomien riskien yhteiskunta

Sosiologi Ulrich Beckin paljon suosiota saavuttanut riskiyhteiskunnan käsite kuvaa modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa teollisen yhteiskunnan turva- ja seurantainstituutiot eivät enää kykene vakuuttamaan jäseniään yhteiskunnan itsensä tuottamia sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia, ekologisia ja yksilöllisiä riskejä vastaan. Toisin sanoen yhteiskuntia uhkaavat vaarat ja niitä hillitsemään pyrkivät turvallisuuslupaukset kuuluvat eri aikakausille.(Beck 1990, 17) Teollisen yhteiskunnan vaarojen alkaessa hallita julkisia, poliittisia ja yksityisiä keskusteluja sekä konflikteja muuttuu tilanne kokonaan. Yhteiskunnissa joudutaan tunnustamaan sellaisten seurausten olemassaolo, joita teollinen yhteiskunta ei kykene omilla institutionalisoiduilla normeillaan mitaten käsittelemään ja sulauttamaan järjestelmäänsä. Riskien julkinen havaitseminen pohjustaa itsekriittisen, vähintäänkin sanoissa vastatoimintaan ja uudelleenajatteluun valmiin yhteiskunnan muodostumista, jossa esimerkiksi vakuutusyhtiöt voivat olla eri mieltä tekniikkaan uskovien insinöörien kanssa. Toisin sanoen teknikkojen antamat turvallisuuslupaukset esimerkiksi ydinenergian turvallisuudesta eivät riitä takuiksi vakuutusyhtiöille, jotka pahimmassa tapauksessa ovat taloudellisessa vastuussa näiden niin sanottujen nollariskien aiheuttamista tuhoista - taloudellinen riski on heille yksinkertaisesti liian suuri. (Beck 1999, 172.) Näin ollen ihmiskunta kohtaa itsensä vaarojen vyöhykkeellä, itsetuhon mahdollisuuden aikakaudella. Tämän luovan tuhoamisen subjektina ei ole vallankumous eikä kriisi, vaan läntisen modernisaation voittokulku. Yhteiskuntien itsensä kohtaamisen aikakaudesta käyttää Ulrich Beck nimitystä refleksiivinen modernisaatio.(Beck et al. 1995, 12-17.)

Samalla kun teknologisten innovaatioiden vauhdittama taloudellinen kasvu tuottaa hallitsemattomia riskejä, kehittää se myös tehokkaita työkaluja, joilla arvioida kasvun jälkien vakavuutta. Tietokoneet ovat laajentaneet aistimme moninkertaisiksi ja näin parantaneet kykyämme hahmottaa omien toimiemme aiheuttamia kielteisiä ympäristövaikutuksia.(Heinonen 1995, 48.) Riskejä koskevan tiedon määrän lisääntyminen on kuitenkin vain syventänyt riippuvuuttamme asiantuntijoista. Tiedosta on tullut valtaa ja vallanpitäjät ovat omien ideologioidensa suojelemiseksi ryhtyneet manipuloimaan tietoa ja sen tuottajia sekä normalisoimaan hallitsemattomia riskejä. Sen myötä ovat muun muassa ympäristöriskit legitimiin liittyneet väistämättömäksi osaksi elämäämme. Vaikka me protestoisisimme näitä vallan väärinkäytöksiä vastaan, olemme me voimattomia byrokratian labyrinttien sekä oikeusjärjestelmän suojeleman valtajärjestelmän edessä. Jotta tämä solmu voitaisiin avata, on kokemus ja omat havainnot tehtävä jälleen kerran mahdolliseksi ja oikeutetuksi yhteiskunnassa. Näiden on noustava valtajärjestelmän väärinkäytöksiä ja erityisesti tiedettä vastaan, joka järjestelmällisesti epäilee sitä mitä sen käsketään epäillä.(Beck 1990, 82, 95, 185.) Eivätkö autojen ilmaan jättämä kurkkua ärsyttävä katku ja läpipään tunkeutuva melu, levien ja öljyn limaamat rannat, lapsien lisääntyneet hengityselinsairaudet ja teiden reunoilla päästöjen mustaamalla hangella makaavat eläinten raadot herätä ahdistusta ilmiöiden rationalisoinneista huolimatta? Eikö raiskaus ole aina raiskaus puolustuksen esittämistä kehitetyistä syntyneistä syntyneistä syntyneistä huolimatta? Todisteet ovat silmiemme edessä ja vastuulliset pitävät johtolangoista kiinni. Kysymys kuuluu uskallammeko me katsoa?

2.4 Ihmiskunnan tulevaisuus entropian hallitsemassa maailmankaikkeudessa

Ihminen on päivä päivältä yhä enemmän oman turvallisuutensa ja olemassaolonsa uhkaaja. Länsimaissa syntynyt ja kaikkialle levinnyt talousmalli on hitaasti murentamassa omat sekä ekologiset että sosiaaliset perustuksensa. Samalla kun suurin askelein edennyt taloudellinen kasvu on mahdollistanut elintason nousun, on se myös vaarantanut inhimillisen elämän tulevaisuuden. Sekä ihmiset että ympäristö on uhrattu talouden ylläpitämiseksi tai tarkemmin sanoen vähemmistön hyvinvoinnin ja valtasuhteiden säilyttämiseksi yhä globaalimmassa maailmantaloudessa. Teollistumisen alkuvaiheissa ei osattu ennustaa modernisaation varjopuolia tai havaita tilan

rajallisuutta. Nyt olemme kuitenkin tilanteessa, jossa tulevaisuutemme näyttää moneltakin kannalta tuntemattomalta. Ympäristön ja sosiaalisten yhteisöjen rapautumisen merkit ovat havaittavissa lähes kaikissa maailman maissa. Köyhyyden lisääntyminen, työttömyys, epätasa-arvoisuus, väkivaltarikokset, perheiden rikkoutumiset ja ympäristötuhot, kaikki nämä ovat ahneuden ja itsekkyyden muurien suojissa toimivan taloudellisen kasvukoneiston saastetta - käsittelemätöntä ongelmajätettä – joka on noussut pilssistä kannelle (Korten 1997, 27).

Ihmisen, eli meidän toimista on muodostunut uhka myös elämän jatkumiselle meidän kaikkien yhteisessä arkissa. Olemme valjastaneet yhteiskuntamme aineellisen vaurauden kasvattamiseen. Tämä päämäärä, joka yhdistää aiemmat ihmiskunnat nykyiseen ajassa, on kääntynyt jyrkästi itseään vastaan muututtuaan pyrkimyksestä saavutukseksi.(Linkola 1989, 59.) Sen myötä ovat elämän koneen polttoainevarat hupenemassa. ”Ihminen on tuhoamassa sekä ne energiavarat, jotka elämä on auringosta tähänastisen kehityksensä aikana kerännyt, että nekin jotka ovat vielä maapallon pinnalla kasvamassa. Tuo yhdessä merkitsee kertautuvaa entropian lisäystä planeetallamme.”(Paloheimo 1985, 248.)

Maapallo, on suljettu systeemi. Sinne ei tule eikä sieltä lähde materiaalia ulos avaruuteen. Sen sijaan elämän mahdollistavan energian se saa auringosta. Vuosimiljardien aikana on maapallolla kukoistanut elämä varastoinut tätä auringon säteilemää energiaa omaan olemukseensa estäen sen muuttumisen elämälle käyttökelttomaksi. Elämä on toisin sanoen noussut väistämätöntä entropiaa - energian muuttumista elämälle käyttökelpoisesta käyttökelttomaan muotoon - vastaan. Entropia tyhjentää maapalloa elämälle elintärkeästä energiasta. Mikä sitten on tämän tyhjentymisen mekanismi? Termodynamiikan pääsääntöjen mukaan energia ei koskaan häviä, se vain muuttaa muotoaan kuten materiaalikin. Tuottajat kuten kasvit muuttavat auringosta tulevan säteilyenergian elämän orgaanisiksi rakennusaineiksi – erilaisiksi sidoksiksi. Näiden rakenteiden hajotessa, muuttaa niihin sitoutunut energia jälleen muotoaan lämmöksi. Havaitun säännönmukaisuuden mukaan lämpö kulkeutuu aina lämpimämmästä kylmempään pyrkien tasoittamaan ensin vallinneet lämpötilat. Liike ei tapahdu koskaan päinvastaiseen suuntaan. Lämpö siis tasaantuu ja sen seurauksena kokonaisuus jäähtyy. Energia muuttuu järjestyneestä suunnitelmallisesta elämälle

käyttökelpoisesta järjestyksestä elämälle käyttökeltvottomaan epäjärjestykseen. Kylmä on elämälle käyttökeltvotonta järjestystä. Kylmä päinvastoin imee elämästä lisää lämpöä. Näin entropian seurauksena maailma jäähtyy asteittain ja lopulta pysähtyy.(Paloheimo 1985, 244-251.)

Elämä siis kapinoi entropiaa vastaan sitoen auringosta säteilevää energiaa erinäisiin orgaanisiin yhdisteisiin. Näin, samalla kun auringon entropia lisääntyy ja sen lämpö säteilee maapallolle, varastoi elämä sen sisältämän energian itseensä. Ihminen on toimillaan tuhoamassa elämän edellytyksiä. Toisin sanoen ihminen on tuhoamassa oman olemassa olonsa mahdollistavat aikojen saatossa muodostuneet sekä parhaillaan kasvamassa olevat energiavarat. Tämä merkitsee kertautuvaa entropian lisäämistä planeetallamme. Lopussa viimeistään huomataan kaikkeuden yhteydet. Elämä on rakentunut tiettyyn järjestykseen. Tuohon järjestykseen puuttuminen muuttaa koko elämän rakennetta kohti epäjärjestyksiä. Näin omahyväisestä ihmisestä vähäpätöiseltä tuntuva lajin sukupuuttoon kuoleminen, voi lopulta muodostua ratkaisevaksi koko ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta. Mutta tätäpä ei rajattoman tilan illuusiolle perustuva ajattelumme voi huomioda. Sehän olisi kasvun mahdottomuuden tunnustamista. Kasvu-ideologia on rakennettu maailmaan, jossa entropiaa ei ole. (Paloheimo 1985, 244-251.) Kysynkin siis uudestaan, mikä on inhimillisen elämän jatkumisen todennäköisyys vainoharhaisen vauhdinhurman järjestelmässä? Jatkaako ihmiskunta rajojensa etsimistä katkeraan loppuun saakka?

Ihmisen toiminnan ekologiset reunaehdot ovat toistaiseksi tuntemattomat. Tästä syystä monet länsimaiset ihmiset ja toimijat eivät halua luopua kulutus- ja tuotantotavoistaan elintason heikentymisen pelossa. Tiedossamme on kuitenkin lukematon määrä esimerkkejä, jotka viestittävät rajojen ylittämisestä. Kysynkin: miten näihin olisi reagoitava? Tässä luvussa olen pyrkinyt esittelemään ihmisen luontosuhteeseen ja sen seurauksiin liittyviä keskeisiä ja tunnettuja filosofisia ja sosiologisia käsityksiä, joiden avulla on selitetty ekologiamme nykytilaa. Seuraavassa luvussa tarkastelen kulutuskeskeisen elämäntavan ja yksipuolistuvan maailmanlaajuisesti toimivan länsimaisen talousjärjestelmän osallisuutta ekologisen kriisin hallitsemisessa.

3 GLOBALISMIN TAVARAMAAILMA

Ympäristösuojelijoiden pauhatessa taloudellisen kasvun tuhoavuudesta ja mahdottomuudesta painottavat kasvukehitykseen myönteisesti suhtautuvat ekonomistit vakaan ja maailmanlaajuisesti vaikuttavan taloudellisen kasvun keskeisyyttä hyvinvoinnin ja ekologisesti kestävänsä kehityksen edistämässä. Tämän uskon innoittamina ovat kehitysoptimistien johtamat maailmanlaajuisesti toimivat taloudelliset mahdit solmineet liittoumia, joiden tavoitteina on taloudellisen kasvun esteinä olevien poliittisten sääntelyjärjestelmien purkaminen ja valtioiden aseman heikentäminen. Sääntelemättömällä taloudellisella kehityksellä voidaan kuitenkin nähdä olevan ekologisesti kestävänsä kehityksen edistämisen kannalta merkittäviä kielteisiä vaikutuksia. Tässä luvussa tarkastelen materialismiin painottuvan elämäntavan ja sääntelemättömien maailmanmarkkinoiden osallisuutta ekologisesti kestävänsä kehityksen edistämässä.

3.1 Materialisoitu onni

Ulrich Beck sanoo aikamme eroavan kaikista meitä edeltäneistä ajanjaksoista siinä erityisessä mielessä, että se on korvannut pysyvyyden muutoksella (Beck 1990, 21). Taloudellis-teknisen huumen vauhdittama yhteiskunnallinen muutos on riuhtaissut itsensä vapaaksi suitsistaan. Tapahtumat vyöryvät eteenpäin täysin ennennäkemättömällä vauhdilla. Ihmiskunta kilpailee saavutuksilla näkymättömän kanssa. Tämän päivän saavutukset voivat tästä johtuen olla jo huomenna vanhentuneita. Mutta kuka on tämä näkymätön haastaja? Mitä on palkintona? Mitkä ovat panokset?

Jatkuvan muutoksen moottoreina toimivat arvot, jotka määrittävät elämässä menestymisen ja hyvinvoinnin materiassa. Tästä syystä ihmiset tekevät suuria uhrauksia saavuttaakseen vaadittavan materiataison ja noustakseen elämässä menestyneiden vähemmistöön. Ihmiset tekevät pitkiä työpäiviä ja suuria uhrauksia hankkiakseen itselleen asioita, joita he eivät oikeastaan tarvitse. Tehdyt jokseenkin turhat uhraukset palkitsevat kuitenkin tekijänsä. Peräänantamattomuuden tuoma varakkuus tuo vihdoin elämälle sen syvemmän merkityksen, onnen. Raha avaa ovet nautinnoille ja tuo

vapauden ja riippumattomuuden tunteen. Rahalla voi saada lähestulkoon kaikkea, mitä elämässään haluaa. Rahalla saatavalla materiaalilla voi hankkia ihmisten arvostuksen ja tuottaa itselleen tyydytystä monella eri tasolla ja milloin vain. Sillä voi jopa ostaa itselleen puhtaan ja turvallisen asuinympäristön sekä vastuuvapauden kaikista ahkeruutensa sivutuotteena syntyneistä ympäristövahingoista.

Raha on yksi länsimaisen symboliympäristön merkittävimmistä vaikuttimista. Sen myötä rahasta on tullut osittain myös oman identiteetin rakennuspalikka. Ulrich Beck kuvaa rahan aseman keskeisyyttä erittäin osuvasti. Hän toteaa rahan olevan yksi näkyvimmistä ihmisyyden mittareista. Seuraavassa lainaus hänen teoksestaan *Mitä globalisaatio on* (1999).

”Markkinoiden kyky luoda ja levittää mielikuvia ”mahdollisista elämisistä” ajavat ihmiset tarkastelemaan ja arvioimaan elämäänsä, toiveitaan, epäonnistumisiansa ja mahdollisuuksiansa tiedotusvälineiden - pääasiallisesti television - esittelemistä ja hehkuttelemista mahdollisten elämien prismoista käsin. Kurjuus ehkä jopa kaksinkertaistuu, kun se vertautuu niihin mahdollisten elämien loisteliaisiin tavaramaailmisiin, joita houkutteleva mainonta kaikkialla lupailee. Tämä globaalien mielikuvitustehtaiden uusi valta tarkoittaa, että paikallisille elämänmuodoille etsitään ”esikuvia” paikoista, jotka ovat sosiaalisesti ja tilallisesti aivan toisaalla. (Abbadurai 1998 Beckin 1999, 109-110 mukaan). Sen myötä syntyy yksi tavaramaailma. Siinä maailmassa paikalliset kulttuurit ja identiteetit irtoavat juuristaan ja ne korvataan tavaramaailman symboleilla, jotka ovat peräisin monikansallisten konsernien mainos- ja imagedesignista. Sein (oleminen) muuttuu desingniksi – ja maailmanlaajuisesti. Tämän symboliikan mukaan ihmiset ovat sitä, mitä he kykenevät ostamaan. Tämä kulttuurisen globalisaation laki pätee (esitetyn argumentin mukaan) myös siellä, missä ostovoima on lähellä nollaa. Ostovoiman myötä loppuu sosiaalinen ihmisenä oleminen, ja syrjäytyminen uhkaa tai peräti alkaa. Poissulkemisen tuomio niille, jotka putoavat pois yhtälöstä, jonka mukaan oleminen on yhtä kuin design.” (Beck 1999, 94.)

Raha ei ole synonyymi onnelle, mutta materialismin periaatteiden mukaan lyhyin tie elämässä tärkeinä pidettyihin asioihin käy rahan kautta. Raha on ikään kuin kuudes aisti joka tarjoaa meille mahdollisuuden nauttia kaikesta siitä, minkä viisi muuta aistia tekee ihmiselle mahdolliseksi. Tietävätkö ne, jotka saarnaavat mammonan sielua turmelevista vaikutuksista, mistä puhuvat?(Westö 2000, 324-325.) Eikö onnen löytäminen nimenomaan puhdistaa ja paranna koko ikänsä onnen perässä juosseen ruumiin? Vai ovatko eettiset periaattemme rakennettu siten, että onneksi lasketaan ainoastaan sen etsiminen, mutta itse onnen löytänyt on syytettävä kiellettyyn puutarhaan astumisesta? Tuskinpa! Itse asiassa uskon tässä nimenomaisessa tapauksessa juuri päinvastaiseen näkemykseen. Yhteiskuntamme moralistit eivät tuomitse onnen löytämistä vaan keinot,

joilla onnea tavoitellaan. Teot tuomitaan silloin, kun niillä nähdään olevan toisia ihmisiä ja olevaisia vahingoittavia vaikutuksia. Kjell Westö kirjoittaa teoksessaan *Leijat Helsingin yllä* (2000, 316) erittäin nasevasti rahanhävittelyn seurauksista: ”Ihmisten omistaessa kaiken aikansa rahankeruulle, ystävyys ja elämä itse pakenevat ja nurkan takana vaanii ihmisten sisimmässä huokuva kylmyys. Ja kun köyhyys ja puute pakottavat ihmisen miettimään rahaa, rakkaus on jatkuvasti vaarassa kuolla.” Vaikka hän viittaakin elämän pakenemisella selvästi rahan tavoittelun - Ulrich Beckin käsittein ilmaistuna mahdollisten elämien tavoittelun - aiheuttamiin haittoihin ja erityisesti tunne-elämän rappeutumiseen, voidaan tähän kyseiseen termiin ”elämän pakeneminen” liittää myös ekologisen kriisin syveneminen. Loputon materiaalisien onnen tavoittelu lahjoittaa ihmiselle ikuisen puutteen tuntemuksen. Ihmisen tarpeet ovat tässä suhteessa tyydyttämättömät. Koskaan ei voi omistaa tarpeeksi. Markkinat luovat uusia kuvitelmia ja tarpeita, jotka vetoavat ihmisten kyltymättömiin haluihin ja luovat myös kouriintuntuvia puutteiden tuntemuksia. Sen myötä syntynyt kuluttamisen vimma voidaan nähdä päättymättömänä materiaalisien onnen tavoitteluna. Jos tätä puutteen tuntemusta ja sen aiheuttamaa kulutuskierrettä ei edes yritetä hallita, tulevat hyödykkeiden tuotannosta ja kulutuksesta aiheutuvat ympäristöllemme haitalliset vaikutukset vain entisestään lisääntymään. Sen seurauksena jäisi ekologisesti kestävä kehityksen mahdollisuus vain merkinnäksi historian lehdille.

3.1.1 Materialismin juuret Kopernikaanisessa vallankumouksessa

Vuonna 1543 Nikolaus Kopernikuksen julkaisema teos *De revolutionibus orbium coelestium* johti historialliseen kiistaan kirkon ja tieteen välillä. Kysymys oli siitä, kumpi oli luotettavampi tiedon lähde, tieteelliset havainnot vai jumalallinen ilmoitus. Tämä tapahtuma ja sitä seuranneet muutokset kulkevat nimellä Kopernikaaninen vallankumous. Tätä tapahtumaa voidaan myös pitää modernin tieteen syntyajankohtana. Kopernikaanisen vallankumouksen yhteydessä tiede hylkäsi transsendentaalisen monismin¹ maailmankatsomuksen ja omaksui materialistisen monismin² perustukseksi. Materiaalinen monismi loi tieteenfilosofiana pohjan merkittävälle

¹ Näkemys, joka pitää tietoisuutta ensisijaisena todellisuuden tasolla ja materiaa tietoisuuden tai henkisen energian luomuksena.

² Näkemys, jonka mukaan tietoisuudella tai sielulla on materiaalinen perusta.

tieteellis-teollisen aikakauden saavutuksille. Samalla tiede kuitenkin etäännytti hengestä ja sulki monet inhimillisen kokemuksen ulottuvuudet pois tieteellisen tutkimuksen piiristä. Vapaan tahdon ja moraalisen valinnan kysymykset muuttuivat epäolennaisiksi materiaalisiin seikkoihin keskittyvässä tieteessä. Samalla tiede sanoutui irti tieteellisen tiedon sovellutuksia koskevasta vastuusta. Yhteiskunnassa alkoi myös hyvin nopeasti ilmetä merkittäviä samansuuntaisia muutoksia. Materialistisen hyvinvoinnin kasvettua, liitettiin vauraus yhä selkeämmin ihmisyyteen. Sen myötä rahan tekemisestä tuli vähitellen yhä suositumpaa ja vaurastumisesta länsimaisten ihmisten pääasiallinen tavoite. Tämä ”kehitys” on jatkunut siitä saakka saavuttaen huippunsa nyky-yhteiskunnassa, jossa elämässä menestymistä ja hyvinvointia mitataan enimmäkseen rahassa. Seurauksena on ollut osittainen hengellisten arvojen syrjäyttäminen sekä henkisen ilmapiirin rappeutuminen. (Korten 1997, 338-342) Kopernikaanista vallankumousta voidaankin pitää yhtenä ihmiskunnan merkittävimmistä tapahtumista. Tiede avasi portit uuteen materiaaliseen totuuteen ja sen mahdollisuuksiin. Samalla se kuitenkin aloitti ihmiskunnan tulevaisuuden linnan rakentamisen hiekkaan valetuille perustuksille. Mikä on tämänlaisen linnan kohtalo tulvan tullessa?

3.1.2 Taloudellisen kasvun mahdottomuus

Uusklassisen talousteorian mukaan taloudellinen kasvu luo parhaat edellytykset yksilön varallisuuden eli hyvinvoinnin turvaamiselle (Beck 1999, 200; Ekelund – Hebert 1975, 323 Hoffrénin 1999, 39 mukaan). Kasvun edellytyksenä pidetään ensinnäkin teollisuuden käytettävissä olevien raaka-ainevarojen helppoa ja rajoittamatonta saatavuutta sekä toiseksi korkeaa tuotannon ja kulutuksen tasoa. Tämän asetelman turvaaminen onkin ollut länsimaissa harjoitetun talouspolitiikan ohjenuorana 1800- ja 1900-luvuilla. (Hoffrén 1999, 34-35.) Ihmisiä on houkuteltu ja osittain veloitettukin kuluttamaan. Yhteiskunnan päätöksentekijöiden enemmistön harjoittaman taloudellisen kasvun etiikan ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta, on ollut osittain jopa moraalisesti väärin olla kuluttamatta, puhumattakaan sotkeutumisesta kulutuksen vastaisiin toimiin. Korkean tuotanto- ja kulutustason ylläpitäminen on kuitenkin johtanut merkittäviin ongelmiin myös hyvinvoinnin kannalta. Mitä enemmän materiaalista tuotantoa on lisätty hyvinvoinnin nostamiseksi, sitä enemmän on syntynyt hyvinvoinnin kannalta haitallisia ilmiöitä (Emt).

Länsimainen talousjärjestelmä on kyhätty harhojen varaan. Ensinnäkin koko rakennelman on ajateltu toimivan riippumattomana luonnosta ja sen järjestelmistä. Toiseksi rakennelman toiminta-ajatuksena on rajattoman tilan illuusio, joka ei huomioi talouden reunaehtoja. Teollistumisen alkuvaiheissa ei osattu ennustaa tämän järjestelmän varjopuolia. Nyt olemme kuitenkin tilanteessa, jossa tulevaisuutemme näyttää moneltakin kannalta tuntemattomalta. Vallalla oleva talousmalli on kiihtyvällä tahdilla murentamassa omat perustuksensa. Samalla, kun suurin askelein etenevä taloudellinen kasvu mahdollistaa yhä nopeamman elintason nousun, vaarantaa se myös inhimillisen elämän tulevaisuuden. Sekä ihmiset että ympäristö uhrataan vakaan taloudellisen kasvun ylläpitämiseksi tai tarkemmin sanoen vähemmistön hyvinvoinnin ja valtasuhteiden säilyttämiseksi yhä globaalimmassa maailmantaloudessa. On siis jokseenkin utopistinen ajatus, että maailmantalous voisi kasvamalla päästä eroon sosiaalisista ongelmista ja ympäristötuhoista. Kasvaessaan talousjärjestelmä valtaa vielä suuremman osuuden koko ekosysteemistä. Raja tulee vastaan viimeistään sadan prosentin kohdalla (Daly, Herman E. 1990, Kortenin 1997, 41 mukaan). Taloudellinen järjestelmä, joka tuhoaa omia tukijärjestelmiään ei siis voi kasvaa rajattomasti. Tulevaisuutemme kannalta ratkaisevaa onkin, tunnistammeko me maapallon luonnolliset rajat ja sopeutammeko me taloutemme niihin vai jatkammeko me luonnonvaroilla mässäilemistä, kunnes muutosta ei voi enää korjata ja ihmiskunta tukehtuu ideologiseen korsettiinsa?

3.2 Globalismi

Sosiologi Ulrich Beckin (1999, 46) määritelmän mukaan Globalisaation käsitteellä tarkoitetaan niitä prosesseja, ”joiden seurauksena kansallisvaltiot ja niiden suvereenisuus alistuu ylikansallisille toimijoille, niiden valtamahdollisuuksille, pyrkimyksille ja identiteeteille ja joutuu niiden verkostojen sitomaksi.” Globalisaatio on siis ymmärrettävä kehityksenä, jonka seurauksena ylikansallisten toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa kansalliseen päätöksentekoon kasvavat. Kyse ei ole ainoastaan talouden vaan kaikkien yhteiskunnallisten asioiden globalisaatiosta. Näin ollen esimerkiksi maailmanlaajuisesti toimivien ympäristönsuojelujärjestöjen mahdollisuudet painostaa valtioita parantuvat merkittäväällä tavalla. Tämän määritelmän yhteydessä on kuitenkin huomautettava niistä ratkaisemattomista kiistanalaisuuksista, joita

viimeaikaisissa globalisaatiokeskusteluissa on ilmennyt. Ensinnäkin merkittäviä erimielisyyksiä ovat aiheuttaneet kysymykset siitä, mitä termi tarkoittaa. Toiseksi koko globalisaatio ilmiönä on kyseenalaistettu. Toisin sanoen on kysytty tapahtuuko globalisaatiota ja, jos sitä tapahtuu niin onko siinä mitään uutta.(Heiskala teoksessa Beck 1999, 11) Esittämäni Beckin globalisaation määritelmä on siis vain yksi näkökulma hyvin laajaan ja mielipiteitä jakavaan ilmiöön.

Talouden globalisaatiosta puhuessaan käyttää Ulrich Beck käsitettä globalismi. Globalismilla hän tarkoittaa näkemystä, jonka mukaan yksipuolistuvat maailmanmarkkinat tukahduttavat tai korvaavat poliittisen toiminnan. Globalismi hukkaa globalisaation moniulotteisuuden ja supistaa sen yhteen taloudelliseen ulottuvuuteen alistaen kaikki muut globalisaation ulottuvuudet (ekologisen, kulttuurisen, poliittisen ja kansalaisyhteiskunnan globalisaation) maailmanmarkkinajärjestelmän herruudelle. Näin ollen globalismin ideologia voidaan ymmärtää maailmanmarkkinoiden herruuden uusliberaalisena ideologiana.(Beck 1999, 43-44.)

Politiikan tehtävä on luoda oikeudelliset, sosiaaliset ja ekologiset reunaehdot, joiden puitteissa muun muassa taloudellisesta toiminnasta tulee yhteiskunnallisesti mahdollista ja legitimiä. Globalismi pyrkii purkamaan maailmanmarkkinoiden kasvun esteinä olevia poliittisia säätelyjärjestelmiä hävittämällä peruserottelun politiikan ja talouden välillä. Poliitiikan alistuessa maailmanmarkkinoiden ohjailulle, menettävät myös valtiot kykynsä hoitaa keskeisimmät tehtävänsä. Sen myötä siirtyy valtaa ylikansallisille yrityksille, jotka määrittävät ainoastaan oman toimintansa reunaehdot, joiden alaisuudessa ne voivat optimoida päämääränsä.(Beck 1999, 43-44.) Tämä vallan keskittyminen voidaan nähdä ekologisesti kestävästä kehityksen kannalta erittäin suureksi ongelmaksi.

3.2.1 Poliittisen sääntelyn purkautumisen mekanismi

Edustuksellisen demokratian valtiossa hallintojärjestelmä pitää hallussaan valtaa, jonka kansa on sille erityisellä mandaatilla myöntänyt. Kansan mandaatin tuomalla

oikeutetulla pakkovalloillaan valtio säätelee kansalaistensa toimintaa pitäen näin yllä yleistä järjestystä ja kansallista turvallisuutta. Valtio myös kerää veroja ja kohdistaa yhteiskunnan voimavaroja tyydyttääkseen kansalaisten yleiset tarpeet. Demokraattisen yhteiskunnan hallitseminen pelkästään valtionhallinnon keinoin ei kuitenkaan ole mahdollista. Moniarvoisessa hyvin toimivassa yhteiskunnassa ovat yhteiskunnalliset tehtävät jakaantuneet ensisijaisesti kansalais-, valtionhallinto- ja markkinasektorin kesken.(Korten 1997, 131) Nämä sektorit toimivat yhteistyössä pitääkseen yllä yhteiskunnan dynaamista tasapainoa ja perusedellytyksiä, kuten tarvittavaa järjestystä ja tasa-arvoa, hyödykkeiden ja palveluiden tehokasta tuotantoa, vallan jakautumista, inhimillisen vapauden turvaamista ja instituutioiden uudistumista.

Yhteiskunnan terve ja tasapainoinen toiminta rakentuu siis kolmen ensisijaisen sektorin väliselle arvojärjestykselle ja näiden välillä vallitsevalle tasapainolle. Sektoreiden välinen tasapaino säilyy moniarvoisessa demokraattisessa järjestelmässä, jossa markkinoiden toiminta on säänneltyä. Demokraattisessa valtiossa kansalaissektori on tärkein. Kaikkien muiden inhimillisten instituutioiden oikeutus ja auktoriteetti tulevat siltä. Taatakseen yhteiskunnan oikeudenmukaisen ja tasapainoisen toiminnan kansalaissektori muodostaa hallituksia ja luo markkinajärjestelmiä. Kansalta saamallaan oikeutuksella valtio käyttää pakkovaltaa, joka säätelee ihmisten ja markkinoiden toimintaa varmistaen näin kansalaisten yhteisen edun toteutumisen. Näin ollen valtiovalta on järjestyksessä toinen sektoreiden välisessä hierarkiassa. Markkinasektorin instituutiot ovat siis tässä asetelmassa kolmansia. Kansallisten talousjärjestelmien globalisoituessa asetelman perusta muuttuu. Valtiot menettävät kyvyn säädellä markkinoita ja sektoreiden välinen tasapaino järkkyy. Tämä johtaa lopulta sektoreiden välillä vallitsevan arvojärjestyksen kääntymiseen päinvastaiseksi. Markkinasektori nousee hierarkian ylimmälle tasolle. Yhtiöiden intressit alkavat ohjailla politiikkaa ja kansalaisyhteiskunta menettää otettaan valtion hallinnosta. Tämä johtaa yleisen edun tavoittelun väistymiseen ja vallan keskittymiseen omia etujaan ajavien varakkaiden sijoittajien käsiin.(Korten 1997, 134-135.)

3.2.2 Vapaasti liikkuva pääoma painostaa julkishallintoa

Pääoman liikuttamisen esteiden poistuminen ja maailmanlaajuinen kaupan vapauttaminen ovat mahdollistaneet tuotantolaitoksien siirtymisen sinne, missä tuotantokustannukset ja verotus ovat alhaisimmillaan. Tämä on johtanut kasvavaan ja kiihtyvään valtioiden väliseen kilpailuun sijoittajista. Samalla valtiot ovat myös tulleet yhä riippuvaisemmiksi ylikansallisten suuryhtiöiden panoksesta kansantuotteen kasvun ylläpitäjänä. Raskaimmin tämä asetelma on rasittanut huonon kilpailukyvyn ja yksinkertaisen tuotantorakenteen maita, joissa kilpailukykyä on lisätty jo ennestään vaikeissa oloissa elävän työväen ja muiden tuotantotekijöiden kustannuksella. Muutos on kuitenkin yleisesti ottaen heikentänyt valtioita ja niiden valtaa on siirtynyt ylikansallisille yhtiöille. Uudessa tilanteessa sijoittajien tehostunut kyky siirrellä valtavia rahamääriä nopeasti markkinoiden välillä on antanut heille asean, jolla painostaa julkista politiikkaa omien etujensa mukaiseksi. Tämän seurauksena valtiot ympäri maailmaa ovat olleet pakotettuja antamaan myönnytyksiä suuryhtiöille palkansaajien, vähäosaisten ja ympäristönsuojelun etujen kustannuksella pitääkseen tuotantolaitokset ja pääoman omien rajojensa sisällä ja näillä keinoin säilyttääkseen tuotantolaitosten tuoman kansantuotetta kaunistavan vaikutuksen. Näin vähitellen yhtiöiden asettamat vaatimukset ovat yhä enemmän alkaneet ohjaamaan valtioiden ja kansainvälisten liittoumien poliittisia tavoitteita. (Korten 1997, 76 & 347; Beck 1999, 34-35.)

Kansallisten talousjärjestelmien globalisointi ja sääntelemätön, markkinoiden ohjaama, maailmankauppa siirtävät valtioiden valtaa suurille taloudellisten instituutioiden muodostamille valtakeskittymille. Sen myötä syvenee myös paikallisten alueiden riippuvuus nopeasti liikkuvasta pääomasta. Paikalliset tasot ja ihmiset ajautuvat yhä vain kovenemaan kilpailuun taloudellisesta selviytymisestä, joka puolestaan vain lisää valtakeskittymien otetta paikallisesta. Toisin sanoen lisää valtaa siirtyy keskustaan. Niin kauan kuin valtiot rakentavat tulevaisuuttaan uskalle kansantuotteen kasvun kansalaistensa hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta, menettävät valtiot yhä vain enemmän valtaansa ylikansallisille suuryhtiöille. (Korten 1997, 264-265; Beck 1999, 168.) Samalla demokratia menettää vähitellen kykynsä hoitaa valtion asioita (Julkunen 2000).

3.2.3 Yhtiöt tuottavat, valtiot maksavat, jos pystyvät

Globalisoituvalla talousjärjestelmällä ja vallan keskittymisellä on ympäristön kannalta erittäin tuhoisia seurauksia. Maailmanlaajuisesti toimivat suuryhtiöt pyrkivät maksimoimaan voittonsa hyödyntämällä mahdollisimman tehokkaasti paikallisen tason tuotantotekijät sekä minimoimalla tuotannosta aiheutuvat välittömät ja välilliset kustannukset. Yhtiöiden painostaessa ja lahjoessa päätöksentekijöitä, syntyy ratkaisuja, jotka kaventavat entisestään työntekijöiden oikeuksia ja vähentävät yhtiöiden vastuuta toiminnasta aiheutuneisiin kustannuksiin. Etenkin kolmansissa maissa työntekijöiden kaventuneiden oikeuksien aiheuttamat sosiaaliset ongelmat ja palkansaajien olematon maksukyky murentavat valtioiden ja paikallistasojen mahdollisuuksia hallita paisuvia ongelmaryppäitä. Suuryhtiöiden johtajilla ei kuitenkaan ole aikaa kiinnostua paikallisen tason tuotannosta aiheutuneista perimmäisen yhteisen hyvän kannalta vähäpätöisistä ongelmista. Heidän on keskityttävä paremman tuloksen tekemiseen, säilyttääkseen sijoittajien uskon yhtiöiden kannattavuuteen. Yhtiöt tuovat seudulle ulkopuolista rahaa ja kasvattavat alueen kansantuotetta. Tästä tulisi alueen asukkaiden olla ennemminkin kiitollisia kuin valittaa heikentyneitä työoloja, kasvanutta työsuhteen epävarmuutta, paikallisten elinkeinojen kuolemista ja lopulta merkittävästi lisääntyntä työttömyyttä ja köyhyyttä. Onhan alueen kansantuotteen kasvu paljon suurempi väestön etu kuin mitä lisääntynyt ahdinko, elämän epävarmuus ja ympäristötuhot ovat haitta. Ihmisten taistellessa taloudellisesta selviytymisestä, ovat yhteisöjen mahdollisuudet ympäristönsuojeluun varsin olemattomat. Paikallisten talousjärjestelmien globalisointi ei siis ainoastaan levitä köyhyyttä, ympäristötuhoja ja sosiaalista hajaannusta, vaan myös merkittävästi heikentää paikallisten tasojen kykyä toteuttaa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia uudistuksia. Tämän suuntainen kehitys johtaa hyvin nopeasti umpikujaan. (Korten 1997, 347-352.)

3.2.4 Tapaus kansainvälinen yhteistyö

Ympäristöongelmien lisääntyessä ja niiden luonteen vakavoituessa, on myös kansainvälinen valtioiden välinen yhteistyö niiden torjumiseksi lisääntynyt. Kansainvälisten yhteisöjen kuten YK:n ja EU:n johdolla on laadittu erinäinen joukko ympäristönsuojeluohjelmia, joihin useat maat ovat sitoutuneet. Ajankohtainen esimerkki

kansainvälisistä ponnisteluista paremman ympäristön ja ekologisesti kestävä kehityksen puolesta on Hollannin Haagissa pidetty tavoitteissaan epäonnistunut ilmastokonferenssi. Konferenssin päättyminen tuloksettomana, kertoo yhtäältä ympäristökysymysten vaikeudesta ja toisaalta siitä, miten syvälle taloudellisen kasvun ideologia ja kulutuskeskeinen elämäntapa ovat juurtuneet länsimaiseen kulttuuriin. Näihin arvoihin kajoaminen koetaan jopa länsimaisten ihmisten kansalaisyhteisöihin puuttumisena.

Varakkaan länsimaissa asuvan maailmanväestön osan viettäessä kulutusjuhliiaan, elää maailmanväestön köyhin viidennes absoluuttisessa puutteessa. Tämä kuitenkin on vain vallitsevan järjettömän epätasa-arvoisuuden kolikon toinen puoli. Luonnonvaroilla mässäilevä 1,1 miljardin ihmisen muodostama osuus maailmanväestöstä, joiden elämä pyörii autojen, lihaan perustuvan ruokavalion ja valmiiksi pakattujen, saastuttavien tuotteiden ympärillä, tuottaa elämäntavoillaan noin 80 % maailman ympäristötuhoista (Alan Durning 1992, Kortenin 1997, 360 mukaan). Epätasa-arvoista hyvinvoinnin jakautumista edistää tämän lisäksi entisestään varakkaiden ihmisten hallitsema maailmanlaajuinen valtakoneisto, joka varmistaa tuottojen kasaantumisen pääoman haltijoille sekä tuotannosta aiheutuvien kustannusten ja rasitteiden, kuten jätteiden ja saasteiden kulkeutumisen köyhien asuinalueille. Kaikesta tästä huolimatta vallitsee länsimaissa kuitenkin edelleen usko siitä, että talouskasvu luo parhaat olosuhteet sekä hyvinvoinnin lisääntymiselle että ekologisesti kestävä kehitykselle. Tämän on moni vaikutusvaltainen kansainvälinen auktoriteetti lausunnoissaan todennut. Näiden lausuntojen mukaan köyhyyden poistaminen, väestönkasvun tasapainottaminen, ympäristönsuojelu ja sosiaalisen harmonian saavuttaminen on mahdollista ainoastaan vakaan ja kestävä taloudellisen kasvun avulla. Kuitenkin aikana, jolloin vakaan taloudellisen kasvun tavoittelu on ollut kansainvälisen politiikan keskeisin tavoite, on maailman väkiluku kuten myös täydellisessä köyhyydessä elävien ihmisten määrä kaksinkertaistunut. (Korten 1997, 47-58; Beck 1999, 200) Liioin ei maailmantalouden kasvu ole vastannut ympäristötuhojen hillitsemiseenkään. On siis vahvasti perusteltua väittää, että sellaisessa talousjärjestelmässä, joka asettaa ihmiset keskenään täysin eriarvoiseen asemaan, on käytännössä mahdotonta saavuttaa oikeudenmukaisuutta ja sen myötä ekologisesti kestävä kehityksen mukaista elämäntapaa. (Korten 1997, 408).

Jokainen voi itse päätellä minkälaiset lähtökohdat tämänlainen epätasa-arvoa ylläpitävä globaalijärjestelmä antaa kansainvälisiin neuvottelupöytiin, joissa pohditaan ympäristönsuojelun vastuukysymyksiä. Ympäristöministeri Satu Hassi kommentoi päivälehti Hufvudstadsbladetille antamassaan lausunnossa Haagin ilmastokonferenssin epäonnistumisen johtuneen lähinnä EU:n, Yhdysvaltojen ja sen edustamien valtioiden sekä kehitysmaiden välisistä näkemyseroista, joiden ratkaisemiseen ei löytynyt riittävästi poliittista tahtoa (Inrikes 2000). On jokseenkin surkuhupaisaa, että ympäristötuhoista pääasiallisesti vastuussa olevat länsimaat edes neuvottelevat näkemyseroista ja vastuukysymyksistä henkisesti ja fyysisesti riistämiensä ”kehitysmaiden” kanssa. Jos lähdemme siitä kohtuullisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen perustuvasta ympäristönsuojelun kustannustenjakoperiaatteesta, jonka mukaan saastuttaja maksaa aiheuttamansa vahingot ja jos yleensäkin kunnioitamme edes jonkinlaisia inhimillisiä arvoja, niin onko ympäristönsuojelukysymyksissä yleensä mitään neuvoteltavaa? Sen enempää pohtimatta tätä kysymystä totean arvostavani ministeri Hassin lausuntoa yhtä paljon kuin tupakkatehtailijoiden lausuntoja siitä, että nikotiini ei aiheuta riippuvuutta. Jotta ympäristönsuojelun kansainväliset ongelmakysymykset voitaisiin ratkaista edes jotakuinkin tyydyttävällä tavalla, edellyttäisi se aika paljon muutakin kuin vain poliittista tahtoa. Lähtökohtana tulisi olla länsimaiden maailmanlaajuinen julistautuminen päävastuulliseksi aiheutuneisiin ympäristötuhoihin. On siis syytä pohtia mikä on Haagin ilmastokonferenssin kaltaisten näytösistuntojen merkitys ympäristönsuojelun ja ekologisesti kestävä kehityksen pitkän tähtäimen tavoitteiden kannalta, jos niitäkään mitättömän pieniä kokouksille asetettuja ympäristönsuojelullisia tavoitteita ei saavuteta? Ainakin nykyhetken tarkastelussa näiden valtiotapaamisten merkitys näyttää jäävän ainoastaan massatapahtuman aiheuttamiin ympäristöä kuormittaviin vaikutuksiin.

3.2.5 Paikallisen vahvistaminen

Ekologisesti kestävä kehityksen perusta rakentuu paikallisten elinkeinoalojen muodostamalle talousjärjestelmälle. Omassa elinympäristössään toimivat tuotantolaitoksien omistajat kokevat terveellisen ympäristön myös omien etujensa mukaisena. Yrityksen vastuulle kuuluvien ympäristönsuojelukustannusten siirtäminen yhteisön rasitteeksi vaikuttaa sekä suoraan että välillisesti paitsi yrityksen

toimintaympäristöön myös sen toimintaedellytyksiin. Näin ollen lokalisoitu talousjärjestelmä rohkaisee yrityksiä kantamaan vastuuta omista ympäristöä rasittavista toimistaan. Siinä missä globalisoitunut talousjärjestelmä ihannoi suurta, globaalia, kilpailukykyistä, voimavaroja imevää ja lyhytjännitteistä suosii alueelliselta pohjalta lähtevä omavarainen talousjärjestelmä pientä, paikallista, yhteistyöhön pohjautuvaa, luonnonvaroja säilyttävää ja kauaskantoisesti toimivaa. Lokaali omavarainen talousjärjestelmä luo poliittista, taloudellista ja kulttuurista tilaa, jossa ihmiset voivat löytää omaan historiaansa, kulttuuriinsa ja ekosysteemiinsä sopivan tien tulevaisuuteen. Lokalisoitu talous luo edellytykset hyvälle elämälle tasapainossa luonnon kanssa. Näin ollen ekologisen rakennemuutoksen edellytyksenä onkin paikallisuuteen perustuva maailmanlaajuinen talousjärjestelmä. (Korten 1997, 347-352.)

Miten tämänsuuntaista globalismin kumoamista voitaisiin sitten edistää? Tässä työssä jo useampaan otteeseen mainittu ja lainattu Ulrich Beck painottaa kansainvälisen yhteistyön merkittävää lisäämistä. Kansallisvaltioiden tulee lisätä keskinäistä yhteistyötä globaalien yritysten toiminnan sääntelemiseksi ja valtioiden välisen verokilpailun vähentämiseksi. Lisäksi hän korostaa yksilöiden ja erilaisten kollektiivien merkittävää asemaa paikallisuuteen perustuvan talousjärjestelmän edistämässä. Yhdistämällä ostotoiminta suoraan demokratiaan muuttuu yksilön ostovoima poliittiseksi äänestyslipuksi, jota hän voi käyttää aina ja kaikkialla. Tämänlaisen poliittisen strategian käyttöönotto edellyttää tuotteiden synty- ja valmistushistoriaa koskevien tietojen liittämistä olennaiseksi osaksi tuotepolitiikkaa. Kuluttajien tiedottaminen niistä ekologisista, sosiaalisista ja poliittisista olosuhteista, joissa tuote on valmistettu antaa heille mahdollisuuden ratkaista, miten arvokasta heille on se, että arkipäiväisestä ostotoimesta tehdään poliittinen äänestys maailmanlaajuisista työnteon ja elämisen muodoista. Tiedon lisääntymisen seurauksena noussutta jonkin tuottajan tai tuotteen boikotointia voidaan pitää suorana maailmanlaajuisesti vaikuttavana poliittisena kannanottona. (Beck 1999, 131, 218-219, 242.)

Tässä luvussa olen käsitellyt niitä globaalien talousjärjestelmän ilmiöitä, jotka merkittävällä tavalla vaikuttavat ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen mahdollisuuksiin. Jotta ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen kannalta merkittäviä tuloksia voitaisiin saavuttaa, on sekä poliittisen sääntelyn lisääntyttävä että

ihmisten kulutuskäyttäytymisen muututtava. Kysymys on ennen kaikkea valinnoista, joita yksilöt ja kollektiivit tekevät. Valitsevatko nämä oman taloudellisen hyvinvointinsa vai ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden mukaisen yleisen hyvän? Seuraavassa luvussa tarkastelen yksilön henkistä elinympäristöä ja ihmisen valmiuksia valita tasapainoinen luontosuhde ja ekologisesti kestävä kehitys.

4 YKSILÖT YHTEISÖJEN PAINEESSA

Sosiologi Pierre Bourdieun keskeisiin käsitteisiin kuuluvan habituksen käsitteen tehtävänä on selittää samankaltaisessa asemassa olevien ihmisten käyttäytymisen ja tyylin yhtenäisyyttä. Hän määrittelee käsitteen seuraavasti:

”Habitus on se synnyttävä ja yhdistävä periaate, joka kääntää tietyn aseman olennaiset ja suhteista muodostuvat luonteenpiirteet yhtenäiseksi elämäntyyliksi, eli yhtenäiseksi joukoksi henkilö-, hyödyke- ja käytäntövalintoja. Habitukset ovat selvärajaisia ja tunnusomaisia käytäntöjä synnyttäviä periaatteita. Se mitä työläinen syö ja ennen kaikkea miten hän syö, hänen urheilulajinsa ja tapansa urheilla, hänen poliittiset mielipiteensä ja tapansa ilmaista ne eroavat järjestelmällisesti teollisuusjohtajan vastaavasta kulutuksesta ja toiminnasta. (Bourdieu 1998, 18)”

Habitus voidaan siis ymmärtää yksilöä ympäröivän sosiaalisen ja symbolisen ympäristön luomana yhteisöllisenä identiteettinä, joka merkittävällä tavalla suuntaa yksilön käyttäytymistä. Tähän käsitykseen sisältyy myös käsitteen käyttökelpoisuus ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen mahdollisuuksia tarkasteltaessa. Habituksen sisältämän ulkoisen ja sisäisen kontrollin voidaan nähdä painostavan yksilöä muun muassa tietynlaiseen kulutuskäyttäytymiseen. Sen myötä habitukseen vaikuttamisesta muodostuu tasapainoisen luontosuhteen edistämisen yksi kulmakivistä. Tässä luvussa tarkastelen ihmisten sosiaalista ympäristöä ja sen vaikutuksia ekologisesti kestävästä kehityksen edistämiseen.

4.1 Vaihtoehdoton elämäntapa

Amerikkalainen kirjailija Henry Thoreau (1990, 10) totesi 1800-luvun puolivälin tienoilla kirjoittamassaan klassikkoteoksessa *Elämää metsässä* seuraavaa: ”Näyttää siltä kuin ihmiset olisivat valinneet yleisen elämäntavan siksi, että he pitävät sitä kaikkia muita parempana. Kuitenkin he vilpittömästi ajattelevat, ettei heillä ole valinnan varaa.” Teos on kirjoitettu aikakautena, jolloin kaikkialla länsimaisessa sivilisaatiossa elettiin merkittävää elinkeinorakenteen muutoksen aikaa. Siirtyminen maataloudesta kaupunkimaisiin elinkeinoihin, muutti ratkaisevasti ihmisten elämäntapoja sekä koko elinympäristöä. Työn tuottavuuden kasvamisesta seurannut hyvinvoinnin lisääntyminen

luonnollisesti lisäsi uskoa palkkatyön normalisoiman elämän ylivertaisuuteen. Toisaalta rakenteellisen muutoksen vauhti oli niin päätähuimaavaa, että ihmiset varmastikin kokivat osittain pakonomaista tarvetta valita ammattinsa muutoksen trendien mukaisesti. Henry Thoreau oli monessakin mielessä aikaansa edellä. Kiinnostavinta ei kuitenkaan ole teoksen ja lainaamani lauseen julkaisuajankohta vaan enneminkin se tulkinta, johon toteamus väistämättä johtaa. Eikö siis tosiaankaan ole olemassa vaihtoehtoa nykyiselle elämälle? Olemmeko me todella, niin kuin Pentti Linkola (1989, 6) väittää, oman elämämme näytelmän statisteja, ei subjekteja vaan objekteja?

Meitä ympäröivät erilaiset yhteisöt, jotka pyrkivät säännöin, sopimuksin, kielloin ja määräyksin säätelemään käyttäytymistämme näille sopivaksi. Yhteisöt toisin sanoen asettavat meille oikean käyttäytymisen ja hyvän elämän normeja ja määräävät rangaistuksia normien vastaisesta käytöksestä.(Paloheimo 1985, 127) Varhaisesta lapsuudesta asti meidät kasvatetaan yhteisöille uskollisiksi. Jo ennen kouluun menoa vanhempamme ja huoltajamme opettavat meille kuuliaisuutta. Meidät opetetaan tottelemaan ja meitä rangaistaan tottelemattomuudesta. Meille uskotellaan, että iäkkäämpi ihminen automaattisesti tietää meitä paremmin jopa sen, mikä on meidän oma etumme ja sen millaisia meistä pitäisi tulla isoina. Meille opetetaan oikean ihmisen malli.(Emt., 263-264) Mitkä ovat tässä vaiheessa vain geeniperimänsä tiedon omaavan pienen ihmisen vaihtoehdot?

Koululaitoksemme jatkaa sitten sitä, minkä vanhempamme ja huoltajamme jo aloittivat. Meille opetetaan lisää temppuja. Meitä huomattavasti vanhemmat ihmiset, jotka muodostavat järjestyneen ja tarkkaan valvotun ammattikunnan – opettajat, istuttavat mieliimme sellaisia ennakkoluuloja ja mielipiteitä, joita erilaisista yhteisöistä rakentuva yhteiskunta pitää hyödyllisinä (Russel 1995, 124). Tämä kirjanoppineiden ryhmä osoittaa meille kansalaisten perustietojen ja –taitojen viitoittaman tien, ajaen opetettaviaan sovinnaiseen yhteiskunnan putkeen. Rinnalla ei ole kilpailevia todellisuuksia – vaihtoehtoisia reittejä. Koko nuoruutemme me siis kulutamme oikean käyttäytymisen ja tulevan elämäntyömme ja siihen liittyvien välttämättömien velvollisuuksien ja riskien opiskeluun. Sekään ei kuitenkaan vielä riitä. Yhteiskunta vaatii uskollisuuttamme loppuun asti ja valjastaa julkisuuden, työnantajamme, kilpailijamme, viranomaiset, jopa ystävämme, siis koko maailman pitämään siitä

huolen.(Paloheimo 1985, 263-264.) Eikö tämä siis osoita, että meillä ei ole todellista vaihtoehtoa yhteiskunnan määrittämälle hyvälle elämälle? Kohtalonamme on joko menestyminen tai nälkiintyminen, sopeutuminen tai sosiaalinen ahdinko. Näille kohtaloille olemme itse laskeneet tilastolliset todennäköisyydet.

Globalismin hallitsema elämänkaaren vaihtoehdottomuus kiikuttaa ihmiskuntaa yhä etäämmälle luonnosta. Ihmisten mieliin painautuu mielikuvia elämän ”välttämättömyyksistä”, joiden tavoittelemisesta muodostuu elämänkaaren mittainen työrupeama. Mitä materialistisempia nämä välttämättömyydet ovat, sitä suuremmat ovat elämänkaaren aikana syntyvät kielteiset ympäristövaikutukset. Ekologisesti kestävä kehityksen lähtökohtaisiin tarkasteluihin on siis liitettävä elämänkaaren välttämättömyyksien ja tarpeiden uudelleen arviointi. Jokaisen on kysyttävä itseltään uudestaan mitä elämäntäni todella haluan, mitä elämässäni todella tarvitsen, voinko tyydyttää tarpeitani toisten hyvinvoinnin kustannuksella? Omien toimien kriittinen arviointi kumpuaa niistä uusista näköaloista, joita omaksuttu uusi yhteiskunnallista kehitystä koskeva tieto tuottaa. Keskeiseen asemaan nousevat näin ollen tiedon tuottajat sekä sen levittäjät.

4.2 Kyynisyyden levittäminen

Tiedotusvälineet pursuavat päivittäin masentavia uutisia epätasa-arvon, epäoikeudenmukaisuuden, riiston ja hallitsemattoman ahneuden aiheuttamista seurauksista yhteiskunnassamme. Itselleni pelottavampia tuntemuksia kuin tuhoista kertovien uutisointien määrä aiheuttaa kuitenkin se tapa, jolla näistä tapahtumista raportoidaan. Reportterit leikittelevät sanojen haveri, kriisi, katastrofi, suuronnettomuus, riski, tuho ja turma eri muodoilla, etsien kulloinkin parhaiten sointuvaa sanayhdistelmää. Raporteissa ei käsitellä onnettomuusriskin kasvamiseen johtanutta kehitystä, vaan mässäillään tapahtuman raadollisilla yksityiskohdilla. Kiinnostavaa ei niinkään ole se, miten tämäkin tuho olisi voitu ja tulevat vastaavanlaiset onnettomuudet voitaisiin välttää, vaan se, mikä oli tuhojen loppusumma uhreissa ja markoissa laskettuna. Aivan kuin koko mediamaailma olisi vaipunut vakuutusyhtiömäisen kuoleman kauppa -ajattelun kyynisyyden hypnoosiin, suoltaen loputtomia tuhojen tilastoja. Ovatko tiedotusvälineet enää kiinnostuneet ainoastaan tuhoutumisen eri

tavoista? Mistä tämä vallitseva ahdistava välinpitämättömyys on saanut alkunsa? Onko tuhojen ja vaarojen alituinen läsnäolo väsyttänyt ihmisten pelon ja muuttanut sen mielenrauhaa tasapainottavaksi kyynisyydeksi, kaiken kieltämiseksi? Tämänlaisen henkisen ilmapiirin vallitessa tekee itsekin mieleni aika ajoin vaipua synkkiin ajatuksiin pohtiessani inhimillisen elämän ja koko ihmiskunnan tulevaisuutta. En kuitenkaan suostu uskomaan että yksikään järjellinen ihminen riemuitsee ekologisen ja sosiaalisen tuhon uhasta tai yksikään tulevaisuuttaan suunnitteleva ihminen olisi hyväksynyt itsetuhon kohtalokseen. Elämä ei toimi niin. Mistä siis moinen kyynisyys?

Tiedotusvälineiden lisättyä sosiaalisista ongelmista ja ympäristötuhoista kertovia uutisointejaan, ovat yhteiskunnan kehitystä arvostelevat kehityspessimistit lisänneet suosiotaan. Yhä useampi kehityksen edistyksestä uskonut henkilö on tämän seurauksena siirtynyt optimismista pessimismiin. Pessimistien ja arvostelijoiden joukon kasvu ei kuitenkaan ole johtanut toivottuihin muutoksiin edes julkisessa keskustelussa. Miksi näin? Yhtäältä se selittyy käsiteltävien asioiden arkuudella ja vaikeudella toisaalta taas taloudellisen hyvinvoinnin käytännöllisyydellä. Samalla kun havaittavissa on ollut siirtymistä optimismista pessimismiin, on ilmennyt myös siirtymistä optimismista suoraan kyynisyyteen, ohittaen näin kokonaan pessimismin. Pessimismi on aina hankittua, elämäkokemuksen ja tiedon karttumisen synnyttämää negatiivista arvottamista. Siis varsin epämukavaa ja pahimmillaan ahdistavaakin. Kyynisyys sen sijaan hylkää kaiken arvottamisen. Hylkäämisen syynä on osaksi tieto arvottamisen tuomista ahdistuksista osaksi oman korkean elintason tuoman hyvinvoinnin suojeleminen. Edistyksellinen kyynisyys vapauttaa yksilön yhteiskunnallisten murheiden kahleista. Hän voi hylätä niin ympäristöä tuhoavan industrialismin puolustamisen kuin sen vastustamisenkin. Hän voi toisin sanoen ottaa rennosti ja seurata aikaansa täysin riippumattoman ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Kaiken kieltäminen ja lopulta kieltämisen kieltäminen muodostavat läpipääsemättömän suojan. Sen tarjoamassa turvassa voi tuntea olonsa mukavaksi ja nauttia myöntymisen tuomista mukavuuksista yhdessä kieltämisen etujen kanssa. (Beck 1995, 101.)

4.3 Ympäristötuhot kulttuurinen tosiasia

Ympäristötieteilijöiden parissa uskotaan, että ympäristötuhojen hillitseminen ja ekologisesti kestäväan kehitykseen siirtyminen edellyttää ennen kaikkea arvokumousta ja siihen liittyvää elämäntapojen muutosta. Yleinen näkemys on, että mikään tieto eikä tekniikka voi korvata yksilöistä lähtevää tahtoa ja halua hallita omaa käyttäytymistään. Elämäntapojen muuttaminen on ekologisesti kestäväan kehitystä edistävien toimien ensimmäinen ehto ja merkittäviä tuloksia voidaan saavuttaa ainoastaan, jos toimintamme seurauksia koskevaa tietoa opitaan käyttämään hyödyksi käyttäytymisen muuttamisessa. (Järvelä 2000.) Mutta tähän uuteen kriittisen arvioinnin aikakauteen, jolloin ihminen alkaa ympäristöstään saamansa palautteen seurauksena korjaamaan tottumuksiaan, on vielä matkaa. Toistaiseksi tämän suuntaisesta kehityksestä ei ole ollut näkyvissä merkkiäkään – ekomerkityjen tuotteiden ostaminen ei vastaa elämäntapojen muutosta – vaikka kulutuskäyttäytymisemme seurauksia koskevaa tietoa on ollut saatavilla jo pidempään. Pelkkä tieto uhan olemassa olosta ei siis riitä. Pelkällä tuhoutumisen uhkalla ei ole meille suurempaa merkitystä. Eikä näin ollen sukupuuttoon kuoleminen uhkakaan tunnu tarpeeksi hyvältä syytä toteuttaa hankalia elämänmuutoksia (Korten 1997, 420). Vasta kun ihminen kokee omassa elämänmuodossaan vaarantuvansa tavalla, jonka hän voi omassa merkityksellisessä kulttuurisessa todellisuudessaan tajuta, rapautuu hänen vaaransietokykynsä ja hän alkaa toimia jo olemassa olevan riskin torjumiseksi (Beck 1990, 75).

Kulttuurinen todellisuutemme tarvitsee siis symbolisia tiivistymiä välttääkseen etäännyntymisen ympäristöä kohdanneista maailmanlaajuisista tuhoista – näkymättömistä uhkista. Tiedotusvälineillä on tässä tärkeä ja ratkaiseva asema. Me tarvitsemme julkisuudessa luotuja kuvia katoavista metsistä ja kuolevista eläinlajeista tai omakohtaisia kokemuksia luonnon riutumisesta, jotta voisimme tehdä käsittämättömästä näkymättömästä käsitettävää. Tarvitsemme toisin sanoen johtolankoja, joiden pohjalta voimme tehdä johtopäätöksiä paikallisen ja maailmanlaajuisen sekä oman toimintamme ja ympäristötuhojen välisistä yhteyksistä. Nämä päätelmät tekevät mahdolliseksi kontrolloida sitä, mikä tapahtuu tavanomaisten havaintojemme ja mielikuviemme tavoittamattomissa. Elämäntapojen muutosta edistävien toimien ensisijainen tehtävä ei siis ole ympäristömme tosiasiallista tilaa

koskevan tiedon kartuttaminen vaan kulttuurista todellisuuttamme varjostavien turvallisuusharjojen poistaminen. Luonnontuhoista on tehtävä kulttuurinen tosiasia, pelkät laskelmat ympäristömme tuhoutumisesta eivät riitä. Yhteiskunnan sisäistä huomiokykyä on herkistettävä, jonka seurauksena luonnon tuhoutuminen koetaan kulttuuriseksi ja poliittiseksi hälytysmerkiksi.(Beck 1990, 77) Tässä tehtävässä on julkisten tiedotusvälineiden asema varsin keskeinen. Ympäristössä tapahtuvien muutosten nopeus on kuitenkin tiedotusvälineiden kannalta liian hidasta. Uutistoimistot seuraavat aikaansa varsin lyhyellä aikavälillä ja raportoivat ainoastaan välittömästi näkyvistä muutoksista. Tässä asetelmassa ei verkkaisen oloisesti tapahtuvilla ympäristömuutoksilla ole varsinaista uutisarvoa. Suurin piirtein samanlaisena pysyvistä maisemasta päivästä toiseen raportoiminen kun ei yksinkertaisesti ole edes mielekäästä. Sen sijaan pitemmän aikavälin tarkastelussa alkavat ympäristössä tapahtuvat muutokset saamaan uutisten muodon. Näin ollen ainoastaan laajentamalla tarkastelunsa aikaulottuvuutta, voivat uutisia tuottavat organisaatiot toteuttaa mahdollisuutensa välittää tietoa kestävästä kehityksestä.(Gardner teoksessa Starke 2001, 232)

4.4 Yksi ihmiskäsitys

Suurten ja tulevaisuutemme kannalta ratkaisevien yhteiskunnallisten muutoksien tiellä seisoo kyynisyyden ja ahneuden kylmettämä yhteiskunta. Yritykset ratkaista ekologisesti kestävä kehityksen ongelmat ajautuvat yksi toisensa jälkeen umpikujaan. Tässä tilanteessa teknologinen kehitys näyttää jäävän ainoaksi tieksi välttää uhkaava ekologinen katastrofi (Hoffrén 1999, 120). Tämän tutkimuksen perustana on kuitenkin vankkumaton usko ihmisyyksilöön. Tässä tutkimuksessa ei uskota ihmiseen, joka tietoisesti aiheuttaa oman tuhonsa. Tässä tutkimuksessa ihminen ymmärretään luonnonmukaisesti käyttäytyvänä omaa etuaan tavoittelevana luontokappaleena, joka ei kykene hahmottamaan toimintansa aiheuttamia nopeasti eteneviä seurauksia. Tässä tutkimuksessa ihminen ymmärretään vaurauden sokaisemana laumaeläimenä, joka on erittäin taipuvainen seuraamaan lajitoveriensa esimerkkiä, mutta jota pelottelemalla ei voida saavuttaa haluttua vaikutusta. Tässä tutkimuksessa ihminen ymmärretään toimijana, joka omien etujensa nimissä riistää luontoa ja joka on sen kerran samoista syistä lopettava.

Luvuissa 2, 3 ja 4 olen käsitellyt sellaisia ihmisten elinympäristön piirteitä, joiden voidaan ymmärtää merkittävällä tavalla vaikuttavan tavanomaisten käyttäytymistottumusten muuttamiseen ja siten ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen. Olen hahmotellut pohdintoja ihmisen paikasta luonnossa. Olen käsitellyt eräitä kulttuurihistoriallisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka muokkaavat ihmisten arvoja ja kollektiivista tajuntaa. Olen kuvannut joitakin sosiaalisen ja symboliympäristön piirteitä, jotka muodostavat perustan sille kielelle ja niille merkityksille, symboleille, säännöille, normeille ja tavoille, joita me ymmärrämme. Näillä hahmotelmilla ja kuvauksilla olen pyrkinyt luomaan yhden näkökulman sen ympäristön tarkastelemiselle, jossa me toimimme ja joka myös merkittävällä tavalla vaikuttaa mahdollisuuksiimme tiedostaa tarve tasapainoisemman luontosuhteen löytämiselle. Olen pyrkinyt tuomaan esille niitä näkemyksiä, jotka kuvaavat maailmaamme arvoiltaan ja rakenteiltaan yhä vain yksipuolistuvana kokonaisuutena. Näiden näkemyksien kuvaaman ”kehityksen” vahvimpina moottoreina toimivat alati kasvavat markkinat. Ne hallitsevat yksilön elämänkaarta aina vain voimakkaammin ja alistavat muut yhteiskunnan osa-alueet itsellensä. Markkinoiden näkökulmasta elämä on kauppaa. Tämän suuntainen käsitys kuitenkin vaarallisella tavalla yksipuolistaa sekä maailmankatsomustamme ja sen myötä henkistä perimäämme että ihmiskunnan kykyä suojautua ei-toivottuja vaaroja ja riskejä vastaan. Esimerkkinä toimii talouden ja politiikan rajan murtumisen seurauksena syntyneen neuvottomuuden politiikan kyvyttömyys vastata lisääntyneen epätasa-arvon tuottamiin sosiaalisiin ja ekologisiin tuhoihin. Kasvavat markkinat synnyttävät rintamia ja vähitellen kovertavat yhteiskuntia sekä ulkoa että sisältä käsin.

Tässä tutkimuksessa käytetty ja jo useamman kerran esiin noussut näkökulma pitää yhteiskunnan yhä voimakkaamman jakautumisen vastamyökkynä ihmisen ja luonnon tasapainoisen luontosuhteen muodostamista. Tämän suhteen edistäjinä toimivat ihmisten lisääntyneet valmiudet havaita heitä ja heidän jälkipolviaan uhkaavat riskit. Huoli tulevaisuudesta yhdistää ihmisten itsekkäät ja omahyväiset tarpeet ihmiskunnan ja luonnon yhteiseen hyvään. Toisessa lähestymistavassa voitaisiin asetelma kääntää päinvastaiseksi ja nähdä ihmisen ja luonnon välisen tasapainoisen suhteen sekä samalla ekologisesti kestävä kehityksen perusta ihmisten keskinäisen tasa-arvon edistämässä. Sen verran pessimisti kuitenkin olen, että uskon ihmisten pitäytyvän elämäntavoissaan niin pitkään kuin toimien aiheuttamat kielteiset tapahtumat eivät merkittävällä tavalla

vaikuta heidän havaintohorisonttiinsa. Kyynisyyden rakentama suojamuuri suojaa hyvinvoivaa ihmistä maailman vaaroilta. Näin ollen uskon omien etujen edistämisen, kuten oman jälkikasvun hyvän elämän mahdollisuuksien turvaamisen olevan todennäköisempi vaikutin elämäntapojen muuttamiselle kuin ihmisten keskinäisen tasa-arvon edistäminen.

Seuraavassa luvussa vaihdan maisemaa ja siirryn tarkastelemaan yhteiskunnan, liikunnan ja ympäristön välisiä yhteyksiä. Tarkoitukseni on yhtäältä hyvin yleisellä tasolla käsitellä eräitä keskeisimpiä aiheeseen liittyviä näkemyksiä, toisaalta hahmotella liikunnan sosiaalitieteellisen tutkimuksen yhteyksiä ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen.

5 LIIKUNTA JA YMPÄRISTÖNÄKÖKOHTIEN HUOMIOIMINEN

Liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa todetaan liikunnan usein heijastavan yhteiskunnassa vallitsevia arvoja. Tätä ilmiötä kuvaa sosiologi Ulrich Beck teoksessaan *Riskiyhteiskunnan vastamyrkyt* (1990, 86):

”Kiivastempoisuus kasvaa, kun bruttokansantuote kasvaa. Sen myötä kasvaa myös tarve paeta kiivastempoisuutta joko iltaisin, viikonloppuisin, lomalla tai työn ohessa. Kaikkialla, missä yritetään juosta karkuun kiivasta rytmiä, se tehdään kiivastempoisin välinein. Vapaa-ajan teollisuus, turismiteollisuus, moottoritiet ja hiihtohissit ovat välineitä, jotka ohjelmoivat kiivastempoisuuden itsensä luonnon eli verkkaisuuden viimeiseen reservaattiin. Kun yhä laajemmalle väestösalle on mahdollista toteuttaa tämä toive, kaivaa se samalla omaa kuoppaansa – ja kuopan umpeen.” (Beck 1990, 86.)

Hänen näkemyksensä pohjalta voidaan esittää monenlaisia jatkokysymyksiä. Voidaan pohtia esimerkiksi: onko tuloksellisuus-ajattelusta tullut ihmisen elämänkaaren hallitsevin voima? Onko nykysukupolven tehtävä elää kaiken kaikkiaan tehokkaammin, vauhdikkaammin, enemmän ja pidempään kuin meitä edeltäneiden sukupolvien? Ja näin ollen onko myös rentoutumiseen varaamaamme aika käytettävä tehokkaasti erilaisten määrällisten ja laadullisten ”tuloksien” keräämiseen? Tai unohtaen ennako-oletukset: miksi monet ihmiset haluavat viettää vapaa-aikansa erilaisia fyysisiä äärielämyksiä etsien? Oli miten oli, ovat vapaa-aikana harrastetusta liikunnasta aiheutuneet kielteiset ympäristövaikutukset lisääntyneet - kuten Ulrich Beck toteaa – sen myötä, kun yhä useammalle ihmiselle on tullut mahdollisuus toteuttaa omia mielitekojaan.

Yhteiskunnassa on tiedostettu tarve toimia liikunnan aiheuttamien kielteisten ympäristövaikutuksien vähentämiseksi ja ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseksi. Euroopan komission raportti (Oittinen 1998) korostaa, että liikunnan toimijoilla on kaksi syytä puolustaa ympäristöä. Ensimmäkin heillä on velvollisuus turvata planeetan sekä sen tulevien sukupolvien hyvinvointi. Toiseksi heidän tulisi puolustaa niiden luonnonalueiden laatua ja tilaa, joissa liikuntaa harrastetaan. Jos nämä kaksi näkökohtaa huomioidaan, toteutuu molemminpuolisen hyödyn periaate, jonka mukaan laadukas ja terveellinen luonto takaa mielekkään liikuntakokemuksen ja sen, että myös tulevat sukupolvet voivat nauttia samoista liikuntamahdollisuuksista.

Vaikeimpia kysymyksiä pureskeltavaksi ekologisesti kestäväen kehityksen kannalta on muun muassa se, miten voidaan täyttää koko maapallon populaation fyysiset tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia täyttää omia tarpeitaan. Liikuntakulttuuri tulisi ohjata – niin paikallisella kuin maailmanlaajuisellakin tasolla – sellaiseen tilaan, jossa kaikilla on mahdollisuus ylläpitää ja kehittää hyvinvointiaan liikunnan avulla. Tämä tulisi tapahtua tavalla, joka ei vahingoita luonnon ekosysteemejä. Ihmisille tulisi antaa mahdollisuus valita ympäristöystävällinen liikuntamuoto, ympäristötietoutta tulisi entisestään lisätä sekä kannustaa liikunnan harrastajia muuttamaan eettisiä arvovalintojaan ja käyttäytymistään ympäristöä kunnioittavampaan suuntaan. Toisin sanoen tavoitteena tulisi olla ekologisesti kestäväen kehityksen mukaisen liikuntakulttuurin luominen.

Liikunnan ja ympäristön yhteyksiä käsittelevä tutkimus on maassamme ollut toistaiseksi ilmeisen vähäistä. Ennen tätä tutkimusta on Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella valmistunut ainoastaan kolme aihetta käsittelevää opinnäytetutkimusta, kaksi pro gradu -tutkielmaa sekä yksi lisensiaatin tutkielma. Yhtään aihetta käsittelevää väitöstutkimusta ei siis ole valmistunut. Voidaan siis todeta, että Suomesta tämän alan varsinainen tutkimusperinne vielä puuttuu. Tässä luvussa käsitellään liikunnan ja ympäristön välisiä yhteyksiä hyvin yleisellä tasolla muutamien aikaisempien tutkimusten avulla sekä pyritään luomaan erilaisia lähestymistapoja tuleville liikunnan ja ympäristön yhteyksiä käsitteleville tutkimuksille.

5.1 Liikunnan ja ympäristön yhteys

Helmut Digel tarkastelee artikkelissaan *Sports in a risk society* (Digel 1992, 260) liikunnan ja ympäristön välisiä yhteyksiä riskiyhteiskunnassa. Hän jaottelee liikunnan ja ympäristön välisen suhteen kolmelle tasolle. Ensinnäkin liikunnalla voidaan nähdä olevan myönteisiä vaikutuksia ympäristöön. Toiseksi liikunnalla voidaan nähdä olevan kielteisiä vaikutuksia ympäristöön. Kolmanneksi ympäristöllä voidaan nähdä olevan kielteisiä vaikutuksia liikuntaan. (Kyseessä olevasta artikkelista on havaittavissa, että Helmut Digel viittaa käsitteellä 'sports' sekä liikuntaan että urheiluun. Näin ollen turhan toiston välttämiseksi käytin edellä esittämässäni viittauksessa sanaa 'liikunta' sekä liikunnan että urheilun merkityksessä). Tässä jaottelussa on havaittavissa selkeitä

yhteneväisyyksiä Clarence J. Glackenin esittämään ympäristöfilosofian keskeisimpien kysymysten asetteluun (ks. kappale 2.1.1). Hänen mukaansahan pohdiskelut ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta voidaan tiivistää kolmeen yleiseen kysymykseen: 1) Onko luonto suunniteltu ihmistä varten? 2) Millä tavoin ympäristö vaikuttaa ihmiseen? 3) Millä tavoin ihminen vaikuttaa ympäristöön? (Clarence J. Glacken 1967, Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 7 mukaan) Jos tässä tiivistyksessä sana 'ihminen' korvattaisiin sanalla 'liikunta' voitaisiin Helmut Digelin jaottelun ensimmäistä ja toista toteamusta pitää vastauksena kolmanteen kysymykseen ja kolmatta toteamusta vastauksena toiseen kysymykseen. Tämä havainto on merkittävä itselleni paitsi siitä syystä, että se auttaa tunnistamaan liikunnan ja ympäristön välisten yhteyksien tarkastelun taustoja, myös siitä syystä, että se auttaa esittämään jatkokysymyksiä ja muodostamaan omia liikunnan ympäristöfilosofisia pohdintoja. Näin ollen on myös Glackenin ensimmäistä kysymystä pohdittava liikunnan näkökulmasta. Onko siis luonto tarkoitettu liikuntaa varten? Jos näin on, niin millaiset valtaoikeudet liikunnan toimijoilla on toimia luonnossa? Pitääkö liikunnan toimijoiden tällöin puuttua luonnon tapahtumiin liikunnan edellytysten parantamiseksi ja käyttää luontoa hyväkseen parhaaksi katsomallaan tavalla vai pitääkö heidän huolehtia luonnosta tai jopa jalostaa sen ominaisuuksia?(ks. Oksanen & Rauhala-Hayes 1999, 8.) Näiden kysymysten ratkaisemiseksi olisi pohdittava muun muassa luonnon itseis- ja välinearvoja, muiden luontokappaleiden ja liikkujan välisiä intressiristiriitoja sekä liikkujan moraalisia oikeuksia ja velvoitteita muita liikkujia, tulevia sukupolvia ja muita olevaisia kohtaan. Vaikka syytä olisi, en nyt kuitenkaan pohdi näitä kysymyksiä vaan jätän sen tämänkertaisen tarkastelun ulkopuolelle. Sen sijaan jatkan Helmut Digelin esittämien näkemyksien käsittelyä.

5.1.1 Liikunnan myönteiset ympäristövaikutukset

Helmut Digelin jaottelun ensimmäisen toteamuksen mukaan liikunnalla voidaan nähdä olevan myönteisiä vaikutuksia ympäristöön. Nämä myönteiset vaikutukset liittyvät pääasiallisesti maankäyttöön ja liikunnan hyödyntämiseen ympäristökasvatuksen välineenä. Näin ollen olisikin totuudenmukaisempaa puhua enneminkin vallitsevaa ympäristöä suojelevista vaikutuksista kuin myönteisistä ympäristövaikutuksista. David Stubbsin toimittaman ja Euroopan golfliiton julkaiseman ympäristökäsikirjan *The Committed to Green Handbook for golf courses* (1997) sivuilla 6 ja 7 luetellaan tämän

jaottelun mukaisia myönteisiä ympäristöä suojelevia vaikutuksia. Monet ulkoiluun ja liikuntaan varatut viheralueet toimivat samalla myös rakentamiselta suojeltuina ympäristönsuojelualueina. Näistä parhaimpia esimerkkejä ovat eri käyttötarkoituksiin soveltuvat ulkoilupuiستot niin mantereella kuin saaristossa. Liikunta- ja vapaa-aika suunnittelun avulla täten säilyneet luontoalueet toimivatkin paitsi paikallisen floran ja faunan elintiloina ja merkittävänä luontoon tutustumisen kohteina myös kulttuurimaiseman elävöittäjinä. Edelleen liikuntapalveluiden tarjoajat voivat merkittäväällä tavalla tukea ympäristönsuojelua omaksumalla ekologisesti kestävän kehityksen mukaiset toimintaperiaatteet, kuten veden ja energian kulutuksen sekä päästöjen ja jätteiden vähentämisen periaatteet. Opettamalla palveluiden käyttäjiä sekä liikkumaan luonnossa sitä rasittamatta että kantamaan vastuuta ympäristön säilyttämisestä, edistävät he liikkujien tasapainoisemman luontosuhteen muodostumista.

Kaiken kaikkiaan voisin todeta liikunnan etujen ja arvojen olevan hyvin lähellä ympäristönsuojelun etuja ja arvoja. Liikunta on monelta osin täysin riippuvainen luonnosta ja sen tilasta. Näin ollen on koko liikuntaliikkeen etujen mukaista, että ympäristön liikunnalle tarjoamat edellytykset säilyvät. Tähän liittyen voidaan tiettyjä liikuntaharrastuksia pitää myös merkittävänä ympäristön tilasta kertovina mittareina. Terveysriskien ilmenemisestä johtuva suorituskerran peruuntuminen tai koko lajin siirtyminen toisaalle pakottaa liikkujat kohtaamaan muissa toimissaan tuottamansa ympäristöhaitat ja siten merkittäväällä tavalla edistää yksilön vaaransietokyvyn rapautumista ja uusien elämäntapojen omaksumista. Mahdollisuudet hyödyntää liikuntaa ekologisesti kestävän kehityksen edistämässä ovat erinomaiset. Näiden mahdollisuuksien hyödyntämiseksi olisikin liikuntaedellytysten luojien, kuten päätöksentekijöiden, rahoittajien, tiedontuottajien ja toiminnan järjestäjien toimittava esimerkkeinä ja ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden mukaisen liikuntakulttuurin rakentajina.

5.1.2 Liikunnan kielteiset ympäristövaikutukset

Kuten todettu, voidaan liikunnalla nähdä olevan merkittäviä ympäristöä kuormittavia tai jopa luontoa tuhoavia vaikutuksia. Osa liikuntalajeista on luonteeltaan sellaisia, että ne häiritsevät ekologisia systeemejä esimerkiksi ilmaan, veteen ja maaperään laskemiensa

päästöjen, aiheuttamansa maan kulumisen tai tuottamansa melun seurauksena (Digel 1992, 260). Se, kuinka ympäristöä rasittava tietty liikuntalaji on, riippuu lajin vaatimista rakenteista, harrastusympäristöstä, harrastajien määrästä, harrastajien ympäristötietouden tasosta sekä myös siitä, kuinka hyvin tai huonosti liikuntaedellytysten tarjoajat noudattavat ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteita (Jägemann 1998). Tämän lisäksi liikunnan harrastamisesta aiheutuu niin sanottuja välillisiä vaikutuksia. Esimerkiksi suorituspaikalle siirtymisestä aiheutuvan liikenteen tuottamat haitat sekä liikuntapaikkojen yhteyteen rakennetut oheispalvelut saattavat merkittäväällä tavalla kuormittaa ympäristöä.

Liikunnasta aiheutuvat ympäristöhaitat eivät, kuten eivät monet muutkaan ihmisen toiminnasta aiheutuneet ympäristövaikutukset, jakaudu tasaisesti vaan keskittyvät tietyille alueille. Alueet, jotka soveltuvat hyvin eri lajien harrastamiselle ja näin ollen houkuttelevat harrastajia suuressa määrin, ovat usein alttiita myös ympäristötuhoille. Helmut Digel (1992, 260) käyttää laskettelua esimerkkinä erityisen kuluttavasta liikuntalajista, jonka harrastamisesta aiheutuvat haitalliset ympäristövaikutukset ovat todella merkittävät. Tekstissään hän viittaa usein massiivisen lasketteluharrastuksen aiheuttamiin merkittäviin ympäristötuhoihin Alpeilla. Hän kirjoittaa lajin aiheuttavan monenlaisia ympäristötuhoja, joista hän mainitsee muun muassa kasvillisuuden tuhoutumisen, biodiversiteetin muutokset, kasvukauden lyhenemisen, juurakkojen heikentymisen, maan kulumisen, kemiallisten aineiden valumisen maaperään, nummien kuivumisen sekä maaperän eroosion ja kasvaneet maavyörymien ja lumivyöryjen riskit. Edelleen näihin on lisättävä massaturismin aiheuttamat kielteiset ympäristövaikutukset.

Liikunnan ympäristövaikutuksia ja toiminnan haitallisuutta arvioitaessa perussääntönä tulisi pitää niin sanottua nollatoleranssin periaatetta. Toisin sanoen luonnon hyödyntäminen liikuntaa harrastettaessa on loputtava siinä vaiheessa, kun toiminta aiheuttaa ei-toivottuja muutoksia tai vahingoittaa ympäröivää luontoa tai maisemaa. Liikunnan toimijoiden on huomioitava alueen ekologinen kantokyky ja sovitettava alueella toteutettava harrastustoiminta tämän asettamiin ehtoihin. (Jägemann 1998.) Reunaehtoien määrittäminen saattaa kuitenkin olla hankalaa. Ekologisen kantokyvyn ylittyminen on pitkälle riippuvainen määritystavasta. Joissain tapauksissa pelkkä ihmisen läheisyys tietyillä alueilla saattaa merkittäväällä tavalla häiritä alueen faunaa

(tästä esimerkkinä ovat eräät lintulajit, jotka saattavat pesältään pelotettuina hylätä pesänsä ja poikasensa) puhumattakaan suurista liikuntapaikkojen rakennushankkeista, joissa alueen ympäristöä saatetaan merkittävälläkin tavalla muokata ja siten vaikuttaa alueen ekosysteemiin. Näin ollen onkin liikunnan harrastamisen ekologisten reunaehtojen määrittämisen kiinteästi liittyttävä niihin pohdintoihin, joilla yritetään selvittää millaiset valtaoikeudet ihmisellä on puuttua luonnon kiertokulkuun omien etujensa nimissä. On siis luotava käsitys siitä, missä määrin liikunnasta syntyneet ympäristövaikutukset ovat luonnollisia ja missä määrin taas epäluonnollisia ja sellaisinaan tuomittavia. Näissä pohdinnoissa on sekä nykyisten ja tulevien liikkujien että myös luonnon edut huomioitava tasa-arvoisina. Niin kauan kun nykyisen sukupolven edut asetetaan tulevien liikkujasukupolvien ja ympäristön etujen edelle tulevat liikunnasta aiheutuvat kielteiset ympäristövaikutukset pysymään vähintäänkin samoina.

5.1.3 Ympäristön kielteiset vaikutukset liikuntaan

Muistan kohtalaisen hyvin sen keväisen päivän, jolloin tieto Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta kuulutettiin koulumme keskusradiossa. Minulle, kuten ei muillekaan 10–11 vuoden ikäisille koulutovereilleni uutinen merkinnyt kuitenkaan juuri mitään. Emme ymmärtäneet asian vakavuutta. Opettajan kertoma tarina pimeässä loistavista poron sarvista kuulosti ainoastaan huvittavalta. Onnettomuuteen liittyi kuitenkin ikävä tapahtuma, jonka mekin ymmärsimme. Valmentajamme nimittäin perui illan jalkapalloharjoitukset. Noin kolmetoista vuotta myöhemmin ollessani kesäpalkollisena rantavahtina Espoon kaupungin liikuntatoimella koin vastaavanlaista dramatiikkaa. Päivittäin tarkkailin meriveden pintaa ja rantaviivaa etsien jälkiä terveydelle haitallisista aineista. Sinilevän ja muiden terveyshaittojen uhka yhdisti minut ja rannankäyttäjät pelon tunteessa. Lukemattomat 'onko leviä näkynyt' kysymykset loivat odottavan tunnelman. Kesä- ja heinäkuun odotimme. Elokuussa ei enää tarvinnut odottaa ja sen myötä uiminen taukosi muutamaksi päiväksi. Saman vuoden syksyiltä on mieleeni jäänyt vastaavanlainen epämieluisa muisto. Asustelin tuolloin lähellä Strasbourgin keskustaa (Ranskassa). Päiväliikenteen aiheuttamat päästöt tekivät päivällä tapahtuvasta ulkoilusta ajoittain hyvinkin ahdistavan kokemuksen. Tästä syystä luovuin täysin päivälenteistä ja juoksin lähinnä myöhään iltaisin.

Edellä olen esitellyt muutamia omakohtaisia kokemuksiani tilanteista, joissa oma liikunnan harrastamiseni on hetkellisesti estynyt ympäristössä ilmenneiden terveysriskien seurauksena. Näihin kokemuksiin voitaisiin myös liittää ne monet vähälumiset ja leudot talvet, jotka ovat Etelä-Suomessa merkittäväällä tavalla heikentäneet mahdollisuuksiani harrastaa ulkona suoritettavia talvilajeja, kuten hiihtoa ja lätkää. Nämä tapahtumat eivät kuitenkaan ole estäneet liikkumistani, korkeintaan ohjanneet lajin (leudot talvet eivät suosi talvilajeja) tai suoritusajankohdan (uinti meressä tai järvissä levättöminä aikoina) valitsemisessa. Lisäksi rakennetut suorituspaikat (jää- ja uimahallit) ovat tehneet mahdolliseksi harrastaa tiettyjä lajeja ympäristöllisistä olosuhteista riippumatta.

Yleisesti voidaan todeta liikunnan harrastamisen kärsineen ympäristössä tapahtuneista kielteisistä muutoksista. Sen myötä ovat ihmiset joutuneet vapaa-ajallaan kohtaamaan ne kielteiset ympäristövaikutukset, joiden tuottamiseen he ovat muissa toimitissaan tavalla tai toisella osallistuneet. Tästä huolimatta ei merkittäviä muutoksia ihmisten käyttäytymistottumuksissa ole ilmennyt. Päinvastoin ihmiset ovat siirtyneet enenevässä määrin harrastamaan rakennetun ympäristön taattuihin ja turvallisiin olosuhteisiin, kuten uimahalleihin ja hiihtoputkiin, jotka osaltaan entisestään edistävät ympäristön kannalta kuluttavaa liikuntakulttuuria. Miten tätä voitaisiin selittää? Missä määrin kyse on liikunnan luonnosta etäännyttämisestä, missä määrin taas kyynisyyden, toisin sanoen kaiken arvottamisen kieltämisen tuomasta elämän mukavuudesta?

5.2 Ympäristönsuojelu liikuntasuunnittelun haasteena

Liikuntalajin ympäristövaikutuksiin liittyvien tietojen ja pohdintojen avulla voidaan muodostaa yleiskäsitys kyseisen liikuntalajin ympäristölle aiheuttamista rasituksista ja siten edistää julkista keskustelua lajin soveltuvuudesta tietyille alueille. Tämänlaisen arvioivan keskustelun käynnistäminen on ensisijaisen tärkeää ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseksi liikuntasuunnittelussa. Helmut Digelin (1992, 263) näkemyksien mukaan näiden keskusteluiden tulee toimia alustuksina poliittisen mielipiteen muodostamiselle siitä, mitkä lajit soveltuvat millekin alueille. Vaikka keskustelun politisointi voidaankin nähdä tavoitteiden kannalta osittain arveluttavana, niin yleisen yhteisesti muodostetun mielipiteen muodostamista on kuitenkin pidettävä

ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden mukaan toimivan liikuntakulttuurin edistämisen keskeisimpänä tavoitteena. Sen pohjalta voidaan luoda selkeitä sääntöjä, normeja ja rajoituksia. Rajoituksia asetettaessa on kuitenkin huomioitava muun muassa korvaavat toimenpiteet sekä mahdolliset sosiaaliset haittavaikutukset ja niiden jakautuminen. Jos alueen käyttöä rajoitetaan, tarkoittaa se käytännössä sitä, että harrastusmahdollisuudet vähenevät. Mahdollisuuksien rajoittamisen esille nostamat kysymykset esimerkiksi etuoikeudesta alueen käyttöön ovat aina vaikeita. Rajoittavat toimenpiteet ovat näin ollen käytännöllisiä ainoastaan silloin, kun toiminnan rajoittamisen seurauksena vähentyneiden harrastusmahdollisuuksien tilalle tarjotaan houkuttelevia vaihtoehtoja. Keinotekoinen rakennettu ympäristö tarjoaa tähän vain osittaista helpotusta. Se ei tarjoa niitä elämyksiä, joita aito luonto tarjoaa eikä näin ollen tarjoa todellista vaihtoehtoa aidolle ja puhtaalle harrastusympäristölle. (Jägemann 1998.)

Ympäristönsuojelun velvoite ajaa paikalliset liikuntatoimijat pohtimaan alueella toteutettavan liikuntatoiminnan periaatteita täysin uudesta näkökulmasta. Liikuntasuunnittelussa joudutaan ottamaan kantaa vaikeisiin ja hyvin arvolatautuneisiin kysymyksiin, kuten liikkujien oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä tiettyjen lajien soveltuvuuteen. Yleisellä tasolla saavutettu yhteisymmärrys ekologisesti kestävä kehityksen periaatteista, kuten energian- tai vedenkulutuksen vähentämisestä on todennäköisesti helpompaa kuin yhteisymmärrys sen vaatimista todellisista toimenpiteistä. Näiden periaatteiden edistäminen vaatiikin suunnittelijoilta lujaa tahtoa sekä erityisesti kaikkien osapuolten välistä yhteisymmärrystä näiden periaatteiden edistämisen tarpeellisuudesta. Vaikka ekologisesti kestävä kehityksen liikuntasuunnittelulle asettamat haasteet ovat hyvin moniulotteiset, haluan tässä kuitenkin tarkastella lähemmin vain yhtä, joka asettaa merkittäviä ongelmia koko yhdyskuntasuunnittelulle. Kyse on kaupunkien kasvavasta liikenneongelmasta.

Liikuntapalvelujen keskittäminen ja sijoittaminen asuinkeksusten ulkopuolelle on merkittävällä tavalla lisännyt liikunnan harrastamiseen liittyvää matkustamista. Lisäksi harrastajien määrän kasvu, uusien ja käyttämättömien alueiden käyttöönotto ja eri lajien harrastamiseen tarvittavien välineiden kuljettaminen ovat osaltaan vaikuttaneet liikuntaan liittyvän autoilun lisääntymiseen. (Jägemann 1998.) Liikenteen kasvun pysäyttämiseksi, olisi yhdyskuntasuunnittelussa kiinnitettävä huomiota ihmisten

elinpiirin eli sen fyysisen, sosiaalisen ja toiminnallisen alueen pienentämiseen, jota eri käyttäjät tai käyttäjäryhmät tarvitsevat (ks. Suomi 1989, 31). Liikuntasuunnittelussa tulisi tätä tavoitetta pohtia ennen kaikkea liikunnan fyysisen ympäristön suunnittelun näkökulmasta. Tähän liittyviä pääasiallisia kysymyksiä ovat niin sanotun lähiliikunnan lisääminen ja liikenteen tehostaminen. Lisäksi liikunnan harrastamisesta aiheutuneen liikenteen kasvun syitä ja ongelman ratkaisua olisi pohdittava myös liikunnan toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön suunnittelun näkökulmista yleisen kysymyksen 'millainen liikunta lisää liikennettä' alla (ks. emt., 17-18).

5.2.1 Lähiliikunnan edistäminen

Kaupunkien kasvavan liikenneongelman ratkaiseminen tai ainakin helpottaminen, on paitsi ympäristönsuojelun myös monen muunkin yhteiskunnan osa-alueen kannalta ratkaisevimpia tulevaisuuden haasteita. Jotta tilanteeseen voitaisiin löytää edes helpotusta, olisi huomio kiinnitettävä sellaisen yhdyskuntarakenteen luomiseen, joka merkittävästi vähentäisi ihmisille syntyviä liikkumisen paineita. Suunnittelun tavoitteena tulisi olla lyhyiden välimatkojen kaupunki-mallin löytäminen poikkitieteellisen kaupunkisuunnittelun avulla. Lyhyiden välimatkojen kaupungissa ihmisten elinpiirin eri osa-alueet kytkeytyvät toisiinsa "vihrein voin". Välimatkojen lyhentämisen ja kevyen liikenteen mahdollisuuksien edistämisen lisäksi lyhyiden välimatkojen kaupungissa pyritään vähentämään liikkumisen paineita tyydyttämällä ihmisten erilaiset tarpeet heidän asuinalueillaan. (Jägeman 1998.)

Suuri osa maaseudun luonnossa virkistäytyvistä ihmisistä tulee kaupungeista. Jos siis kaupungit tarjoaisivat parempia virkistysmahdollisuuksia, voitaisiin maaseudulle kohdistunutta vapaa-aikaliikenteestä johtuvaa ympäristönrasitusta keventää huomattavasti. Näin ollen ihmisten "sitominen" heidän asuinalueilleen mahdollistaisi liikenteen määrän merkittävän vähentämisen. Tämä olisi huomioitava liikuntamahdollisuuksia suunniteltaessa. Ympäristöystävällisen saavutettavuuden strategian mukaan, on erittäin tärkeää, että korttelien lähiympäristö tarjoaa hyvät mahdollisuudet liikunnan harrastamiselle (Jägemann 1998). Näin voidaan ratkaisevasti vähentää ympäristölle liikunnan harrastamisesta koituvia välillisiä rasitteita. Vihreiden alueiden korvamerkintä ei siis ole ainoastaan liikuntatoimijoiden vaan myös kaikkien

luonnosta nauttijoiden sekä sitä suojelevien etu. Näiden osapuolien tulisi yhdistää voimansa maankäytön kovassa kilpailussa.

Lyhyiden välimatkojen kaupunki-ideaalin saavuttaminen vaatii kaikkien yhteiskunnan sektoreiden lujaa tahtoa. Tämän hetkinen kehitys on vielä täysin päin vastainen. Kaupungeissa asuvien ihmisten liikkumisen tarve on entisestään kasvanut johtuen elinpiirin laajentumisesta. Liikunta- ja virkistysharrastamisen näkökulmasta on syynä tähän liikuntapaikkojen keskittyminen ja rakentaminen asuinalueiden ulkopuolelle. Liikuntapaikat ovat yksinkertaisesti joutuneet väistymään muun maankäytön alta (Jägemann 1998). Tästä johtuen ihmiset ajautuvat vapaa-aikanaan asuinalueidensa ulkopuolelle, mikä osaltaan lisää turhaa liikennettä.

5.2.2 Joukkoliikenteen tehostaminen

Liikuntaan ja virkistysharrastamiseen liittyvää liikenteen kasvua voidaan myös osaltaan selittää yhtäältä harrastamisessa tarvittavien välineiden ja harrastamiseen liittyvän liikkumisen tarpeen asettamalla vaatimuksilla toisaalta julkisen liikenteen soveltumattomuudella ja riittämättömyydellä harrastamisen ja vapaa-ajan tarkoituksiin. Näin ollen julkisen liikenteen kehittämällä ja paremmalla sovittamisella vapaa-ajan asettamiin tarpeisiin, voitaisiin saavuttaa mahdollisesti merkittäväkin liikenteen tehostumista. Tässä kehitystyössä tulisi huomioida sekä varusteiden kuljettamisen ja myös suorituspaikoilla säilyttämisen mahdollisuuksien parantaminen että liikuntapaikkojen sijainnin kannalta riittävien yhteyksien luominen. Julkisen liikenteen mahdollisuuksien kehittämällä, olisi varmastikin kiistaton merkitys liikuntaan liittyvän liikenteen tehostamisessa. (Jägemann 1989.)

Vaikka edellä esitetyillä toimilla voitaisiin saavuttaa merkittäviäkin tuloksia, on näissäkin, kuten kaikissa ekologisesti kestävänsä kehityksen edistämiseen tähtäävissä toimissa pääpaino oltava asenteiden ja arvojen muokkaamisessa. Jotta toimenpiteillä olisi merkitystä, on liikkujien ymmärrettävä toimenpiteiden tarkoitus sekä koettava asetetut tavoitteet mielekkäiksi. Jokaisen liikkujan tulisi siis saada vastaus kysymyksiin: miksi hänen tulisi käyttäytyä tietyllä tavalla, miksi hänen tulisi suojella ympäristöä.

5.3 Liikunnan ja ympäristön yhteyksien tutkiminen

'Liikunta heijastaa yhteiskunnassa ilmeneviä arvoja ja ilmiöitä' on liikunnan sosiaalitieteellisen tutkimuksen perustoteamuksia. Historiallisessa tarkastelussa ekologinen kriisi yhdistää liikunnan yhteiskuntaan ehkä kouriintuntuvimmin kuin mikään aikaisempi tapahtuma. Liikkujat kohtaavat harrastuksissaan yhä useammin yhteiskuntien toimien aiheuttamat ympäristötuhot. Vastaavasti yhä useammin liikunnasta aiheutuneet kielteiset ympäristövaikutukset rasittavat koko yhteiskuntaa. Näin ollen ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden mukaisen liikuntakulttuurin edistäminen edellyttää niitä samoja muutoksia, joita koko yhteiskunnassa on tapahduttava. Liikunnan yhteydessä ilmeneviä kielteisiä ympäristövaikutuksia ei siis voida poistaa jakamalla vetoamuksia ja varoituksia vaan pohdittaessa toimintavaihtoehtoja ympäristönsuojelun ja ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseksi liikunnassa, on tunnettuja ongelmia tarkasteltava muun muassa filosofian, etiikan ja lain näkökulmista. Mutta miten liikunnan ja yhteiskunnan välinen yhteys muuttuu ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen kannalta merkityksellisiksi kysymyksiksi? Tähän pulmaan on apua haettava ympäristöfilosofian pohdinnoista, yhteiskunnan tilaa ja muutosta käsittelevistä sosiologisista teorioista, ympäristöpsykologian havainnoista, ekologien ympäristön tilaa koskevista tutkimuksista, yleensä kaikesta siitä tiedosta, jolla voidaan selittää ekologisen kriisin juuria ja käytettävä näitä tietoja apuna kysymyksienasettelussa. Olemassa olevan tietämyksen avulla voitaisiin liikunnan ja ympäristön välisen suhteen pohdinnat kohdistaa esimerkiksi seuraavanlaisten kysymysten tarkasteluun:

- Miten liikunnan ja luonnon välinen suhde on muuttunut historiallisessa tarkastelussa?
- Mitkä ovat liikunnan toimijoiden oikeudet ja velvollisuudet suhteessa luontoon, muihin liikkujiin ja tuleviin sukupolviin?
- Miten liikunnan toimijoiden ja muiden olevaisten väliset eturistiriidat tulisi ratkaista?
- Millaista luontosuhdetta liikuntakulttuuri opettaa?

- Millaisia arvoja liikunta luonnolle tänä päivänä antaa?
- Minkä suuntaista yhteiskunnallista kehitystä tämän päivän liikunta edustaa?
- Miten yhteiskunnalliset muutokset, kuten esimerkiksi globalisaatio kaikissa ulottuvuuksissaan, vaikuttavat liikunnan toimijoiden mahdollisuuksiin edistää ekologisesti kestäväää kehitystä?
- Millaisia kulttuurista todellisuutta varjostavia vääriä turvallisuuslupauksia liikunta sisältää?
- Millaisin käsittein liikunta yhdistyy ekologisesti kestävään kehityksen edistämiseen?
- Millainen liikuntakäsitys ihmisillä on ja millainen liikuntakäsitys olisi ekologisesti kestävään kehityksen periaatteiden mukainen?
- Miten liikunnan fyysinen, sosiaalinen ja symbolinen ympäristö vaikuttaa liikkujan elämäntapoihin?
- Miten eri liikuntalajit soveltuvat eri alueille?
- Millainen liikunta tuottaa kielteisiä ympäristövaikutuksia?

Näiden pohdintojen tulee yhdistyä yhteen yleiseen kysymykseen: miten ihmisen ja luonnon välistä tasapainoista suhdetta voitaisiin parhaiten edistää?

Tähän monia kysymyksiä vielä avoimeksi jättävään kysymyslistaan tiivistyy tämän tutkimuksen teoriaosan tärkein johtopäätös. Jotta liikunnan ja ympäristön yhteyksiä tarkasteleva tutkimus etenisi johdonmukaisesti olisi luotava selkeät yhteydet sellaisiin tutkimusaloihin, jotka käsittelevät ympäristöfilosofisia kysymyksiä, ekologisesti kestävään kehityksen kannalta keskeisiä yhteiskunnan kehitystä koskevia sosiologisia kysymyksiä, ympäristöpsykologian kysymyksiä, ekologista kehitystä koskevia

kysymyksiä ja niin edelleen. Näiden selvityksien pohjalta voitaisiin laatia alan perusoppikirja, joka esittelisi liikunnan ja ympäristön yhteyksiä käsittelevän tutkimuksen pääsuuntauksia. Oma tämän hetkinen käsitykseni on, että liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa ei ole selkeää käsitystä siitä, mitä liikunnan ja ympäristön välisiä yhteyksiä tarkastelevassa tutkimuksessa pitäisi varsinaisesti tutkia.

Ekologisesti kestävä kehitys edistämässä liikunnassa on siis kyse koko yhteiskuntaa koskevista muutoksista. Tämän tutkimuksen teoriaosassa olen käsitellyt joitakin varsin keskeisiä elinympäristön piirteitä, joilla on selkeitä yhteyksiä ekologisesti kestävä kehitys edistämiseen. Olen lähestynyt kyseistä käsitettä liian laajalla rintamalla päätyen vain aivan pinnallisimpien ilmiöiden tunnistamiseen. En koe valintaani kuitenkaan vääräksi. Laajan tarkastelunäkökulman avulla, olen saavuttanut edes jonkinlaisen käsityksen ekologisesti kestävä kehitys asettamien haasteiden moninaisuudesta. Tämän tutkimuksen arvo määräytyykin esitettyjen näkemysten käyttökelpoisuudessa tulevien tutkimuksien pohjamateriaalina.

Tutkimuksen empiirisessä osassa tarkastelen, miten ekologisesti kestävä kehitys edistäminen asettuu kunnallisen hallintokunnan arkeen. Tutkimuksen pääongelmana on, miten kunnallisen liikuntaviraston toimintakulttuuria tulisi kehittää, jotta ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta muodostuisi itsestään selvä käytännön toimintoja ohjaava peruste. Tarkastelun lähtökohtana on käsitys kulttuuristen muutoksien leviämisen ennustettavuudesta. Uusi ilmiö, kuten esimerkiksi jokin trendi, pyrkii viestinnän avulla voimistamaan itseään. Ilmiön kannalta suotuisat muutokset leviävät ensin hitaasti mutta saavat sitten vauhtia tultuaan ihmisille tutuiksi. Muutokseen johtavissa vaiheissa korostuu niin sanottujen innovaattoreiden eli muutokseen kannustavien persoonien asema. Heidän kauttaan muutos leviää ensin varhaisten omaksujien, sitten varhaisen enemmistön ja viimein myös myöhäisen enemmistön keskuuteen. (Gardner teoksessa Starke 2001, 216.) Se, että ekologisesti kestävä kehitys periaatteiden mukaisesta toiminnasta tehdään trendi osaltaan merkittäväällä tavalla edesauttaa ympäristöystävällisten käytäntöjen omaksumista. Mutta kuten jo niin monta kertaa olen todennut, on muutoksen edellytyksenä ehdoton ja pysyvä ihmisen ja luonnon välisen suhteen uudistuminen. Jos siis ekologisesti kestävästä kehityksestä tehdään vain erottautumisen väline ja merkittävän

markkinaedun tuottaja, ei asennemuutosta tapahdu. Päinvastoin käsitteestä tehdään jälleen uusi kilpailuvaltti, jonka tarkoituksena on edesauttaa toiminnan tuottavuuden kasvattamista. Täten on siis syvennyttävä pohtimaan, millä keinoin ihmisen ja luonnon välisen tasapainoisen suhteen syntymistä voitaisiin edistää. Miten ihminen saataisiin ymmärtämään luonnonvarojen rajallisuus ja luonnon elinvoimaisuuden säilyttämisen tärkeys? Miten ekologisesti kestävän kehityksen edistämisen tarpeesta tehtäisiin kulttuurinen tosiasia?

6 TUTKIMUS TURUN KAUPUNGIN LIIKUNTAVIRASTOSSA

Tutkimuksen jakaminen kahteen osaan mahdollisti kahdenlaisten tavoitteiden asettamisen. Teoriaosan tarkoituksena oli muodostaa suuntaa antavia malleja siitä, miten liikunnan ja ympäristön yhteyksiä voitaisiin lähestyä niin liikunnan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kuin liikuntahallinnon toimintakulttuurin kehittämisessä. Empiirisen osan tarkoituksena oli puolestaan lähestyä liikuntakulttuurin parissa pohdittavia ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen liittyviä kysymyksiä käytännön näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena oli Turun kaupungin liikuntavirasto, jossa vuonna 2000 tehtiin päätös ekologisesti kestävä kehityksen toimintaohjelman laatimisesta ja käyttöön ottamisesta. Tutkimuksen empiirisen osan tarkoituksena oli kerätä tietoa ekologisesti kestävä toimintakulttuurin edistämisen avuksi sekä muodostaa yleiskäsitys muutoksen edistämisen keskeisimmistä edellytyksistä. Tässä luvussa käsitelen lyhyesti tutkimuksen aiheenvalinnan kannalta keskeisiä taustatekijöitä sekä esittelen tutkimuksen empiirisen osan rakenteen.

6.1 Ekologisesti kestävä kehitys paikallishallinnossa

Paikallisen ja maailmanlaajuisen ekologisen kriisin yhteyden tiedostaminen muodostaa perustan ekologisesti kestävä kehityksen toimenpiteille. Tämän toteaa muun muassa vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa syntynyt Agenda 21 (Ahvenharju 1997, 5, 11). Maailmanlaajuisen ekologisen kriisin torjuminen on aloitettava paikalliselta tasolta. Haluttuja tuloksia voidaan saavuttaa vasta, kun paikalliset hallintoelimet ympäri maailmaa sitoutuvat ympäristötuhojen hillitsemiseen.

Paikallisten toimien merkitystä kuvaa paikan paradoksin käsite. Maailmanlaajuisesti vaikuttava ekologinen kriisi on lukemattomien yksittäisten ympäristöä kuormittavien paikallisten tapahtumien summa. Tästä huolimatta yksittäisten paikallisten tasojen toimet nähdään maailmanlaajuisen ekologisen kriisin hallinnassa merkityksettöminä. Tähän näkemykseen perustuu käsitteen sisältämä paradoksaalisuus. Maailmanlaajuisen ekologisen kriisin hallinta edellyttää laaja-alaista maailmanlaajuisesta yhteistyötä sekä

vähintäänkin paikallisten hallintoelimien enemmistön sitoutumista ympäristöuhojen torjumiseen. Tällä tavoin paikallisesti aiheutettujen haitallisten vaikutusten summautuminen voitaisiin ehkäistä ja sen myötä saavuttaa merkittäviä maailmanlaajuisia ympäristöä tervehdyttäviä vaikutuksia.(Ahvenharju 1997, 19-20.)

Paikallisten kestävän kehityksen toimien kehittäminen on siis otettu kansainvälisen yhteistyön ohjenuoraksi. Kansainvälisesti tunnustetuin sopimus, jossa huomioidaan maailmanlaajuisien ja paikallisten ongelmien välinen yhteys on tuo edellä mainittu YK:n Ympäristö- ja kehityskonferenssissa (UNCED) laadittu Agenda 21. Sopimuksessa suositellaan maailman kaikille kunnille paikallisen kestävän kehityksen toimintaohjelman eli paikallisen Agenda 21:n laadintaa. (Ahvenharju 1997, 5 & 11) Sopimuksen osakseen saaman kansainvälisen huomion myötä on myös Suomen kunnallisissa hallintoelimissä ilmennyt kasvavaa kiinnostusta ekologisesti kestävän kehityksen näkökulmien huomioon ottamiseksi hallintokuntien tavanomaisissa tehtävissä.

Tässä tutkimuksessa lähteenä käyttämässäni Suomen Kuntaliiton (Ahvenharju 1997) julkaisemassa raportissa *Täältä kestävyteen*, selvitetään paikallisen tason ympäristönsuojelun merkitystä. Raportin avulla kannustetaan kaikkia Suomen kuntia omaksumaan ympäristönäkökulmien huomioon ottaminen osaksi hallintokäytäntöjä sekä laatimaan oman paikallisagendansa. Raportissa paikallisagenda määritellään työvälineeksi, jonka avulla pyritään edistämään maailmanlaajuisen yhteistyön hallintaa. Paikallisagenda on paikallistason toimintaohjelma kestävän kehityksen toteuttamiseksi. Se on kunnan kehittämisohjelma ja tahdonilmaisu terveemmän ympäristön puolesta, joka perustuu kuntalaisten yhteiselle käsitykselle kestävästä kehityksestä. (Ahvenharju 1997, 6.) Keväällä 1998 paikallisagendaa laadittiin 245 kunnassa eli 54 %:ssa Suomen kunnista. Näissä kunnissa asuu 79 % suomalaisista (Hakanen 1999, 62).

Agenda 21 :n lisäksi on kunnan kestävän kehityksen toimia koskevia haasteita kirjattu kolmeen muuhun kansainväliseen asiakirjaan. Näitä ovat Euroopan kestävän kehityksen kaupunkien kampanjan kokouksessa vuonna 1994 laadittu niin sanottu Aalborgin asiakirja, YK:n Habitat konferenssin tekemä toimintaohjelma eli niin sanottu Habitat Agenda vuodelta 1996 sekä Euroopan kestävän kehityksen kaupunkien kampanjan

seurantakokouksessa laadittu ns. Lissabonin julistus vuodelta 1996.(Ahvenharju 1997, 13) Mutta, vaikka Agenda 21:n (ja muiden kansainvälisten asiakirjojen) paikallistoimintaa koskevaa sisältöä voidaankin pitää edistyksellisenä ja oikeansuuntaisena, niin samaa ei kuitenkaan voida sanoa hallinnollisesta koneistosta, joka näitä asiakirjoja laatii. Valtakoneiston toteuttamilta poliitikoilta puuttuu yhteinen filosofinen pohja. Samanaikaisina tavoitteina ovat yhtäältä taloudellisen kasvun esteinä olevien yhteiskunnallisten rakenteiden purkaminen toisaalta ekologisesti kestävän kehityksen edistäminen. Ristiriitojen hallitseman ilmapiirin vallitessa, on yhä useammin ajautettu tilanteisiin, jotka ovat vaatineet nopeita toimia julkisuudessa nousseita poliittisia vaaroja vastaan. Näistä toimista esimerkkeinä voidaan mainita nimenomaan kansainväliset ympäristönsuojelua koskevat sopimukset, jotka ovat syntyneet vasta, kun jokin ongelma on ehtinyt muuttua hyvin kirveleväksi (Paloheimo 1985, 166). On siis perusteltua epäillä kansainvälisten sopimuksien poliittista uskottavuutta. Samalla kun edellä mainituissa dokumenteissa peräänkuulutetaan kuntien toimia kestävän kehityksen edistämiseksi - ja vaikka julistukset eivät sinänsä juridisesti velvoita kuntia yhtään mihinkään - langetetaan kunnille ikään kuin moraalinen velvoite vastata alueensa ympäristönsuojelusta. Mikäli tämänkaltaisiin velvoitteisiin ei sisälly kansallisten ja kansainvälisten auktoriteettien paikallishallinnoille delegeoimaa valtaa ja velvollisuutta periä ympäristönsuojelusta aiheutuneita kuluja niiden aiheuttajilta, niin tämänkaltaisten julistuksien ja sopimuksien sisältö voidaan tulkita esimerkiksi kuntien ja muiden paikallishallintojen maailmanlaajuiseksi velvoittamiseksi toimimaan tuotantolaitoksien sotkujen siivoajina. Toisin sanoen julistuksen edistyksellisyys onkin vain taitavasti naamioitu juhlapuhe matalien tuotantokustannusten kestävän jatkuvuuden puolesta.

Kunnan asemaa suhteessa ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseen voidaan siis pitää ristiriitaisena. Kunnalle asetetut tehtävät ja velvollisuudet edistävät vastakohtaisia tavoitteita. Yhtäältä kunta pyrkii turvaamaan vakaan taloudellisen kasvun edellytykset toisaalta se on sitoutunut korjaamaan kasvukoneiston ympäristölle aiheuttamat vahingot. Kunnan suhdetta ekologisesti kestävään kehitykseen voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta. Ensinnäkin kunta on itse luonnonvarojen käyttäjä ja aiheuttaa toiminnoillaan merkittävää ympäristön kuormitusta. Tämä koskee etenkin kunnan ylläpitämää energiahuoltoa sekä rakentamista. Toiseksi kunta pyrkii takaamaan taloudellisen kasvukoneiston mahdollisimman häiriöttömän toiminnan, turvatakseen kunnan vakaan taloudellisen kehityksen. Kolmanneksi kunnalla on vastuu

”kasvukoneiston aiheuttamien vahinkojen korjaamisesta. Neljänneksi kunnan hallinnollisissa elimissä kohtaavat valtion, kunnallishallinnon ja kuntalaisten erilaiset, usein vastakkaiset ympäristökysymyksiä koskevat näkemykset. Näiden pohjalta kunta määrittää kestäväen kehityksen politiikkansa. (Hakanen 1999, 57.) Kunta toimii yhtäaikaaisesti siis kahden keskenään vastakohtaisen tavoitteen (taloudellisen kasvun ja ekologisesti kestäväen kehityksen) edistämiseksi. Näiden kahden yhdistäminen ei kuitenkaan ole mahdollista; kuten todettu, kasvaessaan talousjärjestelmä valtaa vielä suuremman osan ekosysteemistä. Mihin tämä ambivalenttinen tilanne lopulta johtaa? Kysymys on viime kädessä valinnasta, siitä, kumpi tavoitteista ajaa toisen edelle päätöksiä tehtäessä. Onko demokratia tässä tilanteessa oikea tuomari? Voidaanko tämän päivän poliittisiin ideologioihin sitoutuneita päättäjiä pitää riittäväen kyvykkäinä erottamaan tulevaisuuden kannalta tärkeimmät kysymykset vähäpätöisemmistä sekä tekemään nykyisiä ja tulevia sukupolvia koskevia päätöksiä? Oli miten oli, on ekologisesti kestäväen kehityksen edistämistä tavoittelevan kansainvälisen yhteistyön tärkeimpänä tavoitteena pidettävä kaikkien paikallistasojen aktivoimista ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen.

6.2 Tutkimus Turun kaupungin liikuntavirastossa

Tutkimuksen empiirinen osa liittyy Turun kaupungin paikallisagenda –hankkeeseen. Turun kaupungissa on aloitettu toimet paikallisen Agenda 21 eli paikallisagendan laatimiseksi. Sen myötä on kaupungin kaikkia hallintokuntia pyydetty määrittelemään omaan toimialaansa liittyen kestäväen kehityksen toiminnalliset tavoitteet sekä ryhtymään toimenpiteisiin ns. ympäristötilinpäätöksen laatimiseksi, toisin sanoen keräämään tietoa ympäristöä suojelevien toimiensa markkamääräisen arvon laskemiseksi. Hallintokunnat ovat vastanneet tähän kyselykierrokseen ja esittäneet kunnan valtuuston asettamalle Turun kaupungin Agenda 21 –työryhmälle hallintokuntakohtaiset kestäväen kehityksen pääperiaatteet. Näiden esityksien pohjalta on laadittu ensimmäinen ehdotus tai pikemminkin vedos kaupungin paikalliseksi Agenda 21. Myös kaupungin liikuntavirastossa on paikallisagenda –prosessin yhteydessä laadittu oma Agenda 21 –asiakirja. Kyseisessä dokumentissa on hahmoteltu ekologisesti kestäväen kehityksen pääperiaatteita liikuntatoimen näkökulmasta. Seuraavaksi tulee liikuntatoimen - kaupungin hallinnon yhteisen paikallisagenda -prosessin osana -

osaltaan aloittaa selvitykset kestävän kehityksen periaatteiden toteuttamista koskevista käytännön toimenpiteistä. Kyseessä ei kuitenkaan ole mikään helppo tehtävä. Suurempien ideologisten kokonaisuuksien muuttaminen käytännön toiminnallisiksi tavoitteiksi tuottaa aina ongelmia. Useimmiten päädytään kompromissiratkaisuihin, jotka ajan mittaan havaitaan kaikkien osapuolien kannalta epämieluisiksi. Täten hyvien ja toimivien ratkaisujen löytäminen edellyttää hyvää ja laaja-alaista perehtymistä ympäristönäkökohtiin ja näiden esiin nostamien muutoksien edellytyksiin. Tämän suunnittelutyön keskeisimmäksi ongelmaksi muodostunee se, miten arvioida ympäristönäkökulmien huomioon ottamista liikuntaviraston käytännön toimissa. Ensinnäkin on määriteltävä, mitä voidaan pitää ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden mukaisena toimintana. Toiseksi on pohdittava, miten mitata näiden periaatteiden toteutumista käytännön työssä. Ongelman ratkaisemiseksi on kyettävä määrittelemään muuttujia (indikaattoreita), joiden avulla tämäntyyppinen arviointi on mahdollista.

Tutkimuksen empiirisen osan tarkoituksena oli kerätä tietoa siitä, miten liikuntaviraston toimintaa voitaisiin kehittää ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Varsinaisia aihetta käsitteleviä virallisia keskusteluita ei viraston henkilökunnan keskuudessa oltu ennen tutkimuksen toteuttamista käyty. Näin ollen tutkimuksen tarkoituksena oli myös hahmotella henkilökunnan keskuudessa vallitsevaa aiheeseen liittyvää näkemyksien moninaisuutta. Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet, pääongelmat ja tutkimusmenetelmät sekä tarkastelen tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä valintoja. Toteaisin vielä ennen eteenpäin siirtymistä, että vaikka tämä tutkimus ei ole suorainen tilaustutkimus ja vaikka olen itse saanut valita aiheen tarkastelunäkökulman ja työskennellä täysin itsenäisesti, on minun todettava liikuntaviraston tarpeiden merkittävällä tavalla vaikuttaneen tutkimuksen kannalta keskeisiin valintoihin, kuten kohdejoukon ja menetelmän valintaan.

6.2.1 Aiheen rajaus ja tutkimusongelmat

Liikuntavirasto koostuu neljästä osastosta, jotka ovat liikuntapaikkaosasto, liikuntatoimintaosasto, ulkoilualueosasto ja hallinto-osasto. Näiden palveluksessa on vakinaisessa työsuhteessa pitkälti toistasataa henkilöä. Yhtäältä organisaation

suuruudesta ja monimuotoisuudesta sekä toisaalta tutkimuksen kohdejoukko asetetuista vaatimuksista johtuen (- tutkimuksen tavoitteet edellyttivät tutkittavilta yleistä perehtyneisyyttä ekologisesti kestävän kehityksen käsitteisiin sekä liikuntaviraston toimintakulttuurin yleistä tuntemusta -), oli tutkimuksen kohdejoukko rajattava laadullisin tutkimusmenetelmin hallittavaan kokoon. Näin ollen päätimme yhdessä liikuntaviraston edustajan kanssa kohdistaa tarkastelun koskemaan ainoastaan viraston johtoryhmän edustajia ja heidän näkemyksiään ekologisesti kestävän kehityksen edistämisen edellytyksistä. Tämä rajaus tehtiin myös siitä syystä, että käytännössä mitään varsinaisia toimenpiteitä eikä keskusteluita ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden edistämiseksi oltu vielä aloitettu. Täten totesimme koko henkilökuntaan kohdistuvan tarkastelun olevan liikuntaviraston kannalta vielä Agenda 21 –prosessin tässä vaiheessa liian aikaista ja omien toimintamahdollisuuksieni kannalta liian vaativaa. Lopullisen kohdejoukon muodostivat viisi Turun kaupungin liikuntaviraston johtoryhmän jäsentä. Aineisto kerättiin haastattelemalla.

Tutkimuksen empiirisessä osassa kerätyllä aineistolla pyrittiin luonnehtimaan liikuntaviraston johtoryhmän jäsenien näkemyksiä siitä, miten viraston toimintaa olisi kehitettävä, jotta ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta muodostuisi itsestään selvä käytännön toimintoja ohjaava peruste. Tutkimuksella ei siis pyritty nimeämään niitä kaikkia tekijöitä, joiden olisi muututtava, jotta liikuntaviraston toiminta perustuisi ekologisesti kestävän kehityksen periaatteille. Tähän ei olisi tämän tutkimuksen laajuus ja omat toimintamahdollisuuteni edes riittäneetkään. Ennen kaikkea ekologisten kysymyksiä monimutkaisuus, tarkasteltavien asioiden arvosidonnaisuus ja käytettävien käsitteiden osittainen epämääräisyys olisi edellyttänyt menetelmiltään huomattavasti monimuotoisempaa ja ajallisesti pitkäkestoisempaa tutkimusotetta. Ympäristöuhojen merkittävä lisääntyminen ja tietenkin sitä seurannut joidenkin ihmisten ympäristöherääminen on monien keskenään hyvinkin kaukaisilta vaikuttavien tekijöiden seurausta. Näiden tekijöiden listaaminen olisi ollut sekä äärettömän työlästä että tutkimuksen kannalta turhaa, sillä suurimpaan osaan ekologisesti kestävän toimintakulttuurin edellytyksistä eivät yksityiset henkilöt yksinään sen enempää kuin yksittäiset paikalliset hallintokunnatkaan kykene merkittävällä tavalla vaikuttamaan. Näin ollen tutkimuksen empiirisessä osassa keskityttiin rajaamaan tarkasteltava aihealue liikuntaviraston johtoryhmän edustajien näkemyksiin siitä, mitä olisi tehtävä, jotta hallintokunta voisi parhaimman kykynsä mukaan edistää ekologisesti kestävä

toimintakulttuuria viraston toiminnoissa. Tämän rajauksen ansiosta aiheesta tuli sekä sopivan haastava että riittävän tarkka, jotta aihealueen hallittu tarkastelu oli mahdollista. Lisäksi tutkimuksen jakaminen kahteen selkeästi erilliseen mutta toisiaan tukevaan osaan mahdollisti ekologisten kysymyksien laajemman teoreettisen ja suppeamman empiirisen tarkastelun yhdistämisen.

Tutkimuksen empiirisen osan tehtävänä oli siis kartoittaa millaisia näkemyksiä liikuntaviraston johtoryhmän jäsenillä on liittyen ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden edistämiseen sekä tarkastella, miten tutkittavat käsittelevät ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen liittyviä kysymyksiä. Tämän tutkimusasetelman valossa muodostui tutkimuksen pääongelma seuraavanlaiseksi: **miten liikuntaviraston johtoryhmän jäsenet kokevat ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen asettuvan viraston arjen toimintoihin?** Pääongelman tarkastelun jaoin kolmeen osaan. Nämä osat muodostivat myös haastattelun rungon. (Haastattelun toteuttamista käsitellään tarkemmin luvussa 6.2.1.) Ensimmäisenä osana oli liikuntaviraston toiminnassa ilmenevien ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen esteiden tarkastelu. Tämän osan tarkoituksena oli kartoittaa, millaiseen yhteyteen kohdehenkilöt sijoittavat ekologisesti kestäväen kehityksen ongelmat. Aineiston avulla pyrittiin vastaamaan seuraavanlaisiin kysymyksiin: Miten kohdehenkilöt mieltävät kestäväen kehityksen edistämisen ensisijaiset ongelmat liikuntaviraston arjessa? Hahmottavatko he kyseiset esteet mekaanisina toimintakulttuurin puutteina, jotka ovat myös mekaanisesti korjattavissa vaiko yleismaailmallisina toiminta-ajatuksen ongelmina, joiden ratkaiseminen edellyttää ennen kaikkea laaja-alaista asennemuutosta? Kokevatko he ympäristönäkökulmien jäävän kaikkien muiden niin sanotusti tärkeimpien asioiden varjoon ja tämän seurauksena olevansa voimattomia toimimaan ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseksi? Ovatko he yleensäkin käyttäneet aikaa ekologisten kysymyksien pohdintaan? Ja vielä millaisia ekologisesti kestäväen kehityksen käytännön ongelmia kohdehenkilöt nimesivät ja millaisia ratkaisuvaihtoehtoja he näiden esteiden poistamiseksi esittivät?

Toisessa osassa käsiteltiin liikuntaviraston toimintakulttuurin kehittämisen kannalta olennaista henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantamista. Tämän tarkastelukohteen valintaa perustelin sillä, että tieto yleisesti ottaen nähdään kaiken

toiminnan lähtökohtana. Myös tätä tutkimusta varten lukemassani kirjallisuudessa, on lukuisia viittauksia ympäristötuhoihin ja niitä edistävien haitallisten toimien tunnistamiseen liittyvän tiedon keskeisestä merkityksestä kestävän kehityksen edistämiseksi. Tähän liittyen koin tarpeelliseksi selvittää, miten haastateltavien näkemysten mukaan tulisi tiedon lisääminen järjestää. Toisen osan tarkoituksena oli selvittää, minkälaista tietoa tulisi kohdehenkilöiden näkemysten mukaan henkilökunnan keskuudessa lisätä, jotta ekologisesti kestävän kehityksen edistäminen liikuntaviraston toiminnoissa olisi sekä tuloksetta että perusteltua. Toisessa osassa käsiteltiin kohdehenkilöiden näkemyksiä henkilökunnan keskuudessa lisättävän tiedon laatua sekä tiedottamistapaa koskevista kysymyksistä. Tulisiko lisättävän tiedon olla luonteeltaan yleismaailmallista maailmanlaajuisen ympäristön tilan heikkenemistä vaiko selkeitä käytännön toimintaohjeita käsittelevää?

Tutkimuksen pääongelman käsittelyn kolmannessa osassa tarkasteltiin kohdehenkilöiden työympäristön toiminnallisten valmiuksien kehittämiseen liittyviä näkemyksiä. Kolmannen osan tarkoituksena oli selvittää kohdehenkilöiden näkemyksiä siitä, miten ekologisesti kestävän kehityksen edistäminen tulisi liittää osaksi viraston arjen toimintoja. Toisin sanoen, miten henkilökunta saataisiin parhaiten sitoutumaan ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseen omalla tehtäväalueellaan? Tämän tarkastelun tehtävänä oli kerätä käytännön kokemuksia siitä, miten kohtalaisen suuressa organisaatiossa uusien toimintamallien omaksuminen tulisi toteuttaa. Kolmannen osan lopuksi kysyttiin kohdehenkilöiden näkemyksiä yhteiskuntamme ja ympäristömme tulevaisuudesta. Haastateltavia pyydettiin arvioimaan tätä kysymystä joko liikuntaviraston tai oman elämänsä tai molempien kannalta. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli tarjota haastateltaville mahdollisuus käsitellä ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseen liittyviä kysymyksiä laajemmissa yhteyksissä sekä antaa aineiston analyysivaiheessa mahdollisesti tarvittavia tulkinnan avaimia.

Kuten jo edellä mainitsin, käytän seuraavat muutamat palstamillimetrit tutkimuksen pääongelman ja koko aihealueen kriittiseen arviointiin. Tässä lyhyessä tarkastelussa peilaan omaa tutkimusasetelmaani tunnetun suomalaisen ympäristöajattelijan Pentti Linkolan teksteihin. Pentti Linkola näkee ekologisesti kestävän kehityksen - jos nyt yleensä kyseistä käsitettä käyttäkään - ihmiskunnan tilinteon aikakautena. Hän käyttää

kirjojansa luonnon äänitorvina, jotka toittavat katkeruuden mollisoituista vaatimusta tasa-arvoisesta kohtelusta. Liikoja filosofoimatta määrittelee hän käsityksensä oikeasta elämästä luonnon kiertokulkua noudattelevana askeettisuutena. (Ks. Linkola 1972, 1979, 1989.) Pentti Linkolan teksteistä siis haen vastauksen kysymykseen: onko ekologisesti kestävä kehityksen edistämistä mitään tutkittavaa. Vastaus on tyyli – ei ole. Linkola ei näe maailman tilan muuttamista kovinkaan ongelmallisena. Päinvastoin hänen osittain aggressiivisen ja vahvasti perustellun länsimaisen yhteiskunnan kritiikkinsä perustana on yksiselitteisen selkeä näkemys korkean elintason ja liikakansoituksen kohtalokkuudesta. Hänen kantojensa mukaan elintason, kulutuksen sekä maapallon väestön määrän dramaattiselle alentamiselle ei ole vaihtoehtoa, mikäli tavoitteena on inhimillisen elämän jatkuminen sekä luonnon ja ihmisen välisen tasapainoisen suhteen palauttaminen. Tämän käsityksen toteuttamiseksi ei paljon mittareita tarvita. Muutos ei vaadi kuin sopivat työkalut ja strategian niiden käyttämisestä. Harva ympäristön tilasta huolestunut henkilö on hänen kanssaan eri mieltä tavoitteista, sen sijaan näkemys erot tavoitteiden saavuttamisen keinoista ovat hänen ja ympäristöheräneiden yhteiskuntakriitikkojen valtavirran välillä varsin suuret. Tämän tutkimuksen näkökulma asettuu juuri tuon ei-linkolalaisen ”valtavirran” hoteisiin. Tutkijan eettisen vastuun velvoittamana ja käytöksen kultaista sääntöä eettisenä ohjeenaan pitävänä ihmisenä, on minun pidättäytyttävä äärihenkisistä keinoista ja rakennettava näkemykseni järjestelmällisen ja vähittäisen yhteiskunnallisen muutoksen edistämiseksi. Täten, sen sijaan, että tarjoisin vastaukseksi asettamiini ongelmiin Linkolan (Maailma muuttuu, Linkola ei 2001) ehdottamaa suurkaupunkien vesijohtovesien myrkyttämistä ja virusten istuttamista - joiden vaikuttavuus niin elintason, kulutuksen kuin väestön määränkin vähentämiseen olisi varmasti verraton - tyydyn jatkamaan tutkimustani ja hakemaan sovittelevampia vastausvaihtoehtoja.

6.2.2 Tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen pääongelma muotoiltiin siten, että se edellytti laadullisen aineiston keräämistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli luonnehtia, miten tutkittavat jäsentävät ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen liittyviä tekijöitä. Näiden asioiden yksinkertainen ja selkeä määrällinen mittaaminen ei olisi ollut mahdollista. Lisäksi täysin ohjattu aineistonkeruu olisi saattanut liiaksi yksipuolistaa ja pirstoa aineistoa,

jonka tehtävänä oli ensinnäkin kartoittaa näkemysten monimuotoisuutta ja toiseksi hahmottaa tutkittavien aiheeseen liittyviä kokonaisvaltaisia näkemyksiä. Näin ollen tutkimuksen yhtenä pääasiallisena pyrkimyksenä oli pikemmin löytää tai paljastaa erilaisia näkemyksiä kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Tässä yhteydessä oli kuitenkin tarpeellista pohtia, miten kerätty aineisto saataisiin pysymään hallittavassa muodossa. Näin ollen oli pohdittava, milloin tutkittavien henkilöiden oli saatava vastata vapaasti, milloin taas oli taloudellista ja järkevää käyttää strukturoidumpaa aineiston keruun muotoa. Tekemiäni aineiston keruumenetelmään liittyviä valintoja ja niiden perustelemista käsittelem seuraavassa tarkemmin.

Tutkimuksen empiirisen osan aineisto kerättiin haastattelemalle kohdejoukon edustajia. Koska tutkimuksen kohteena olivat tutkittavien subjektiiviset kokemukset ja näkemykset, oli tutkittaville annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Tähän tarkoitukseen haastattelu sopi tuntemistani menetelmistä parhaiten. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut syventyä tutkittavien ympäristöasenteisiin ja arvioida toimivatko he vaalimiensa arvojen mukaisesti. Tällöin olisi ollut luonnollista täydentää haastatteluaineistoa havainnoin. Haastattelun vaihtoehtona oli kyselymenetelmä. Tämä vaihtoehto karsiutui kuitenkin useammastakin syystä, joista olen muutamia jo edellä sivunnutkin. Vaikka perusteet kyselyn hylkäämiseksi ja haastattelun käyttämiseksi olisivat muutenkin ehkä jo riittävän selkeät, käytän tämän valinnan perustelemiseksi hyväkseni Sirkka Hirsjärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran teoksessa Tutki ja Kirjoita (1997, 201-202) esittelemää luetteloa haastattelumenetelmän valinnan yleisimmistä valintaperusteista. Kyseinen kolmikko kirjaa haastattelun suurimmaksi eduksi muihin tiedonkeruumuotoihin verrattuna aineiston keruun joustavuuden. Haastattelun aikana voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Oman tutkimusasetelmani kannalta oli tämä ominaisuus yksi keskeisimmistä perusteista haastattelumenetelmän valinnalle. Ekologisten kysymyksien laajuus, monimutkaisuus sekä niihin liittyvien käsitteiden osittainen jäsentymättömyys ennakoivat kahdenlaisia tiedon keruuvaiheissa mitä todennäköisimmin ilmeneviä ongelmia, joihin käytettävän menetelmän oli kyettävä vastaamaan. Yhtäältä oli varauduttava siihen, että kohdehenkilö kaipaisi esitettyjen kysymyksien ja käytettyjen käsitteiden täsmennystä, toisaalta menetelmän oli myös tarjottava kohdehenkilölle mahdollisuus vastata laajemmin kuin olin tiedon keruun suunnitteluvaiheessa kyennyt ennakoimaan ja sen

myötä oli menetelmän tarjottava mahdollisuus myös vastauksien selventämiseen ja syventämiseen. Näiden ehtojen riittävä huomioon ottaminen ei olisi ollut kyselymenetelmällä mahdollista tai olisi ollut erittäin hankalasti toteutettavissa. Myös selkeän ja johdonmukaisen kyselylomakkeen muodostaminen olisi ollut varsin vaikeaa. Kyseistä aihetta käsittelevän aikaisemman tutkimustyön puuttuminen ja käsitteiden selkiytymättömyys asettivat myös rajoitteita kyselymenetelmän käytölle. Koska selkeä näyttö vastauksien odotettavissa olevasta suunnasta puuttui, ei tiedon keruun suunnitteluvaiheessa voitu paneutua yhteen tai muutamaankin tarkemmin rajattuun aiheeseen. Tämä olisi ollut edellytyksenä selkeän ja johdonmukaisen kyselylomakkeen laatimiselle. Viimeisenä tässä esiteltävänä perusteena kyselyn hylkäämiselle totean tutkimuksen kohdejoukon olleen aivan liian pienen (5 henkilöä), jotta kyselyin saaduilla vastauksilla olisi ollut tilastollista merkitsevyyttä. Tämä on ehdottomana edellytyksenä sille, että aineiston pohjalta voitaisiin tehdä tutkittavaa kohdetta koskevia johtopäätöksiä.

Haastattelun muotona käytettiin lomakehaastattelua. Haastattelu jakaantui kolmeen osaan (ks. LIITE 1). Ensimmäisessä osassa käsiteltiin liikuntaviraston toiminnassa ilmeneviä ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden edistämisen kannalta merkittävimpiä ongelmia. Toisessa osassa käsiteltiin henkilökunnan koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Kolmannessa osassa kysyttiin haastateltavien näkemyksiä työympäristön toiminnallisten valmiuksien edistämisestä. Jokainen osio jakaantui vielä kahteen pääkysymykseen, joista ensimmäinen oli eräänlainen monivalintakysymys ja jälkimmäinen niin sanottu avoin kysymys. Tämänlaisen rakenteen käytön perustelemiseksi käytän apuna jo edellä mainitsemani Tutki ja Kirjoita teoksen (1997) sivulla 197 esitettyä taulukkoa, jossa vertaillaan avoimien ja monivalintakysymysten soveltuvuutta eri käyttötarkoituksiin. Taulukossa kerrottiin monivalintakysymysten eduista muun muassa seuraavaa. Ensinnäkin etukäteen valmistellut vastausvaihtoehdot auttavat merkittäväällä tavalla haastateltavaa tunnistamaan käsiteltävän asian, sen sijaan että hänen pitäisi muistaa se. Tämä tekee vastaamisesta huomattavasti helpompaa. Toiseksi monivalintakysymysten käyttö mahdollistaa haastateltavien antamien vastauksien mielekkään vertailun. Tämä helpottaa monimuotoisempien johtopäätöksien tekemisen. Jotta kerätty aineisto olisi tutkimusongelman kannalta mahdollisimman kattavaa syvennettiin jokaisessa osiossa monivalintakysymyksissä nousseita näkemyksiä avoimilla kysymyksillä. Avoimien kysymysten etuja voidaan luonnehtia

seuraavasti (ks. Emt.). Avoimet kysymykset eivät ehdota vastauksia vaan sallivat vastaajien vastata esitettyihin kysymyksiin omin sanoin. Sen myötä on vastauksista mahdollista tehdä vastaajien aiheeseen liittyvää tietämystä, haastateltavien ajattelun keskeisiä piirteitä sekä haastateltavien aiheeseen liittyviä tuntemuksia koskevia päätelmiä. Seuraavassa käsittelen haastattelun rakenteen perusteita hieman syvemmin.

Haastattelun muotoa suunnitellessani oli ratkottavanaani neljänlaisia pulmia. Ensimmäinen oli pohdittava, miten olisi vähimmäistettävä haastateltavien vaihtelevan ekologisiin kysymyksiin liittyvän perehtyneisyyden aiheuttamat aineistoa epätasapainottavat haitalliset vaikutukset. Toiseksi oli pohdittava, milloin haastateltavien olisi saatava toimia vapaasti, milloin taas olisi järkevää ja taloudellista käyttää tiukemmin rajattua kysymyksen asettelua. Kolmanneksi oli pohdittava, miten välttää niin sanottujen sosiaalisesti suotavien ja epäilyttävien vastauksien aineistoon aiheuttamat vääristymät. Neljänneksi oli otettava huomioon haastatteluun käytettävän ajan hallitseminen. Näiden neljän pähkinän tiimoilta nousi useampia kysymyksiä, joita lyhyesti pohdittuani tein päätöksen haastattelun toteuttamisen rakenteesta.

Ekologisten kysymyksien laajuudesta ja monimutkaisuudesta johtuen, oli perusteltua odottaa haastateltavien aiheeseen liittyvän perehtyneisyyden merkittäväällä tavalla vaikuttavan vastauksien laatuun ja laajuuteen. Näin ollen oli pohdittava, mitkä olisivat tämän ennako-oletuksen mahdolliset myönteiset ja kielteiset vaikutukset aineistosta tehtävien johtopäätöksien kannalta. Näiden pohdintojen tarkoituksena oli tarkoitus vastata kysymykseen: milloin haastateltavien olisi saatava toimia vapaasti, milloin taas olisi järkevää ja taloudellista käyttää tiukemmin rajattua kysymyksen asettelua. Kuten todettu ennako-oletuksena oli: mitä vapaammat mahdollisuudet haastateltavilla on vastata kysymyksiin tai kertoa käsiteltävästä aiheesta (vrt. avoin- ja teemahaastattelu) sitä suurempi vaikutus haastateltavien ekologisiin kysymyksiin liittyvällä perehtyneisyydellä ja koulutuksella on koko aineiston laatuun. Aloitan näiden vaikutuksien arvioinnin myönteisten vaikutuksien tarkastelulla.

Mitä myönteisiä vaikutuksia haastateltavien mahdollisimman suurella vastausvapaudella olisi ollut aineiston analysoinnin kannalta? Mahdollisimman suuren vastaamisvapauden myöntäminen antaisi varmasti todenmukaisimman kuvan

haastateltavien näkemyksistä ja paneutumisesta ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen liittyviin kysymyksiin. Yhtäältä hyvin aiheeseen perehtyneillä saattaisi olla hyvinkin pitkälle vietyjä pohdintoja siitä, miten ekologisesti kestäväen kehitystä tulisi liikuntavirastossa edistää. Toisaalta aiheeseen perehtymättömien takertelu kertoisi osaltaan siitä, miten uutta ja vierasta ympäristönäkökulmien huomioon ottaminen liikuntaviraston käytännön toiminnoissa edelleenkin on. Tämän varmasti hyvinkin monimuotoisen aineiston pohjalta olisi voitu tehdä pitkällekin vietyjä johtopäätöksiä toimintakulttuurin muuttamisen lähtötilanteesta. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kuitenkin päästä asiassa tästä vielä askeleen verran pidemmälle. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella haastateltavien näkemyksiä ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen edellytyksistä. Tarkoituksena ei siis ollut mitata haastateltavien ympäristötietoutta tai asenteita vaan tarkastella heidän näkemyksiään toiminnan kehittämisen edellytyksistä. Toisin sanoen tutkimuksen ylevänä tarkoituksena oli tarkastella, millä keinoin ekologisesti kestäväen toimintakulttuurin omaksumista voitaisiin parhaiten edistää liikuntavirastossa siellä vallitsevista asenteista riippumatta. Mitä olisi siis tehtävä, jotta viraston henkilökunta omaksuisi ekologisesti kestäväen toimintakulttuurin? Tämän tavoitteen valossa oli perusteltua vähimmäistään haastateltavien aiheeseen liittyvän perehtyneisyyden tai perehtymättömyyden aiheuttamat vaikutukset vastauksien laatuun. Tähän tekijään pyrin vaikuttamaan käyttämällä strukturoidumpaa aineiston keruun muotoa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että esitin etukäteen valmisteltuja ”puoliraakoja” toimintakulttuurin kehittämistä koskevia malleja ja näkemyksiä, joita haastateltavat sitten haastattelun aikana kommentoivat ja kehittivät.

Käyttämäni lomakehaastattelu toimi tarkoituksessaan varsin hyvin. Valmisteltujen väittämien ansiosta haastateltavat innostuivat yhtä lukuun ottamatta todella pohtimaan ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen liittyviä kysymyksiä. Kaikki haastateltavat kokivat menetelmän sekä mielekkääksi, ajatuksia herättäväksi että opettavaiseksi. Yksi haastateltavista totesikin valmisteltujen näkemyksien merkittävällä tavalla auttaneen häntä kokoamaan omat ajatuksensa sekä todella pohtimaan ekologisia kysymyksiä liikuntaviraston näkökulmasta. Se, että haastateltavat kokivat menetelmän erittäin ajatuksia herättäväksi kertoi myös osaltaan siitä, miten vähän liikuntavirastossa oli haastatteluja edeltävänä aikana paneuduttu ekologisiin kysymyksiin. Yhtenäisen keskustelukulttuurin puuttumisen vaikutukset liikuntaviraston johtoryhmän keskuudessa

nousivatkin aineiston keskeisimmäksi havainnoksi. Sen enempää johtopäätöksiä esittelemättä jatkan nyt kuitenkin aineiston keruumenetelmän arviointia.

Haastatteluja suunniteltaessa oli pohdittava menetelmän vaikutuksia aineiston laatuun. Oliko vaarana, että strukturoitu haastattelu ohjaisi liiaksi haastateltavien vastauksia ennakolta määrättyyn suuntaan? Olivatko jotkut vastausvaihtoehdot sosiaalisesti suotavampia, käsitteistöltään vieraampia tai muuten vaan enemmän tai vähemmän houkuttelevampia kuin toiset? Jos näin oli, niin eikö silloin vaarana ollut aineiston yksipuolistuminen? Strukturoidun haastattelurakenteen vastauksia ohjaavaa vaikutusta ei voitu poistaa. Näin ollen oli haastattelun rakennetta suunniteltaessa pohdittava, millä keinoin tämän aineiston laatuun vaikuttavan tekijän aineistoa vääristävät vaikutukset voitaisiin vähimmäistää. Tämän ongelman ratkaisu jakautui kahdenlaisesti haastattelua suunniteltaessa ja sitä toteutettaessa sekä aineiston analyysivaiheessa huomioon otettaviin seikkoihin. Haastattelun rakennetta valmisteltaessa sekä haastattelun aikana oli ensinnäkin pyrittävä muotoilemaan kaikki vastausvaihtoehdot yhtä houkutteleviksi. Lisäksi oli haastateltaville tarjottava mahdollisuus vastata aiheeseen liittyviin kysymyksiin omin sanoin sekä kertoa aiheeseen liittyvistä asioista haastattelurakenteesta riippumatta. Kysyttäessä ihmisiltä heidän suhtautumisestaan ekologisesti kestävään kehitykseen, on erittäin todennäköistä, että he vastaavat eivät omista vaan yleisistä yhteiskunnallisesti suotavista lähtökohdista. Näin tehdessään he haluavat antaa itsestään kuvan hyvänä, moraaliset ja sosiaaliset velvollisuutensa kantavana kansalaisena. (Foddy 1995, Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 202-203 mukaan). Tätä sosiaalisesti suotavien vastauksien ongelmaa tuskin voidaan haastateltaessa lopullisesti poistaa. Niin sanotut epäilyttävät vastaukset ovat sen sijaan seulottavissa kysymällä samasta ilmiöstä useammassa eri yhteydessä. Tässä tutkimuksessa sosiaalisesti suotavien vastauksien ja haastateltavien tiettyjen vakiintuneiden käsityksien aiheuttamat ongelmat pyrittiin välttämään paneutumalla ainoastaan toimintakulttuurin muutoksen mekaniikkaan liittyviin näkemyksiin. Tämä siitä syystä, että haastateltavien henkilökohtaiset asenteet ja arvot eivät olleet tutkimuksen pääasiallisen tarkastelun kohteena. Näin ollen näihin suoranaisesti liittyvien kysymyksiä esittämistä kartettiin turhien arvokiistojen välttämiseksi. Vaikka toimintakulttuurin kehittämistä koskevissa kysymyksissä suoranainen haastateltavien ympäristösuhteen tarkastelu sivuutettiin, niin tämän tärkeän seikan tarkastelua (kiitos erään laitoksen opettajamme) ei kuitenkaan sivuutettu kokonaan. Haastattelun

viimeisenä teemana kysyttiin juuri haastateltavien suhtautumista maailman ympäristön tilaan. Tämä kysymyksen tuottamat vastaukset antoivat oivallisia tulkinnan avaimia koko aineiston käsittelyä silmällä pitäen.

6.2.3 Tutkimuksen toteutuksessa ilmenneet epäkohdat

Huolimatta siitä, että voin todeta käyttämäni menetelmän yleisesti ottaen sekä soveltuneen hyvin tutkimuksen tarkoituksiin että tuottaneen etsimiäni vastauksia, ilmeni haastattelurakenteen valmistelemissa kuitenkin kaksi merkittävää epäkohtaa. Vaikka olin mielestäni onnistunut kohtalaisesti valmistamaan suhteellisen toimivan, aineistoa hyvin jäsentävän, sen keruuseen liittyvät ongelmat huomioon ottavan ja tutkimusongelmaani nähden kattavan haastattelurakenteen, olin kuitenkin unohtanut yhden varsin keskeisen ja ennakoitavissa olleen näkökulman ilmenemisen huomioon ottamisen. Tämän asian käsittelyyn olin jopa tutkimukseni teoriaosassa varsin merkillepantavasti paneutunut. Tämä haastattelurakenteen valmistelussa huomiotta jäänyt näkökulma liittyi ympäristönsuojelun suhteen välinpitämättömän asenteen kohtaamiseen. Yksi haastateltavista henkilöstä ei kokenut ekologisesti kestävästä toimintakulttuurin edistämistä mitenkään kovinkaan keskeiseksi asiaksi liikuntaviraston kannalta. Tämän näkökulman huomioon ottamiseen en ollut haastattelurakennetta valmistellessani todellakaan paneutunut. Tämä tosiasia löi vasten kasvojani heti kyseisen haastattelun alkuhetkinä. Olin haastattelurakennetta valmistellessani nukkunut satumaisen kaunista ruususen unta. Etukäteen laatimani kysymykset ja väitteet olivat valmisteltu täysin yhdestä näkökulmasta. Tämä näkökulma oletti, että kaikki haastateltavat kokevat ympäristönsuojelun ja ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen merkityksellisenä ja tärkeänä asiana tai ainakin väittävät niin kokevansa. Yhdessä silmänräpäyksessä oli valmistelemani haastattelulomake lähes käyttökelvoton. Vaikka tämänlaisen poikkeuksellisen rehellisen näkökannan ilmeneminen esimiestasolla on nykyään varmasti harvinaisempaa (odotettavampaahan, että tämänlaisen näkökannan omaavat esimiesasemassa olevat henkilöt pyrkivät vastaavanlaisessa tilanteessa antamaan niin sanotun sosiaalisesti suotavan vastauksen) ja vaikka sen ilmeneminen on jo sellaisenaan merkittävä löydös, joka korostaa kulttuurisen havaintovalmiuden parantamisen tarvetta (ks. Luku 4.3), on tämän näkökulman unohtaminen mainittava valmistelun ehdottomaksi puutteeksi.

Toinen epäkohta liittyy haastattelulomakkeen ensimmäisen osan monivalintakysymyksen sisältöön. Ensimmäisen osan kysymys kuului seuraavasti: Mikä on suurin este ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden toteuttamiselle osastonne käytännön työssä? Valmistelluista seitsemästä vastausvaihtoehdoista neljä viittasi jonkinlaiseen puutteeseen (ks. LIITE 1). Myös vastaukset painottuivat näihin vaihtoehtoihin. Vaikka on varsin tavanomaista, että erilaisten kehittämistoimien yhteydessä koetaan puutteita esimerkiksi taloudellisissa voimavaroissa, on ekologisten kysymyksiä käsittelevän yhteydessä kiinnitettävä huomiota puutteiden kokemusten ilmenemiseen ja pohdittava näiden kokemusten mahdollisesti aiheuttamia seurauksia. On siis pohdittava, onko ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen kuunaan mahdollista, mikäli se koetaan riippuvaiseksi joistain tietyistä voimavaroista. Toisin sanoen tuleeko tulevaisuutemme kannalta elintärkeät ympäristönsuojelulliset toimenpiteet aina kaatumaan ajan, tiedon, rahan tai välineiden puuttumiseen? Tämän oman kirjallisen esitystapani sisällöllisen yksipuolisuuden havainnosta, muodostui tutkimuksen empiirisen osan keskeisin tulos. Sen myötä omasta tahattoman yksipuolisesta esitystavastani ja sitä mukailleesta vastauksien painottumisesta syntyi yksi ajattelukulttuurimme keskeisiä piirteitä koskeva havainto. Tämän kulttuurisen piirteen läsnäolo ajattelussamme voidaan nähdä ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen kannalta varsin haitallisena. Tätä havaintoa ja muita aineistosta nousseita tuloksia käsittelevän seuraavassa luvussa.

7 MUUTOKSEN EDISTÄMINEN ARJEN RUTIINEISSA?

Toimintakulttuurin muutoksen edistämiseen tähtäävien toimien kannalta on ensisijaisen tärkeää selvittää millaisiksi hallinnollisiksi kysymyksiksi ekologisesti kestävä kehityksen periaatteet muotoutuvat. Kestävä kehityksen käsitteen moniulotteisuudesta ja normatiivisesta luonteesta sekä jatkuvasti uudistuvasta tiedosta johtuen on käsitteen jäsentäminen päätöksenteon tarpeisiin soveltuvaksi kuitenkin hyvin vaikeaa. Ongelma on siis luonteeltaan klassinen: miten muuttaa laajempi teoreettinen kokonaisuus käytännön toimintojen kehittämisen kysymyksiksi? Teorian ja käytännön ristiriitoja voidaan tuskin koskaan poistaa, onhan teoria vain sisällöltään yksinkertaistettua käytäntöä. Yksi keino kysymystenasettelun helpottamiseksi voisi kuitenkin olla tietoinen pyrkiminen ei-normatiivisten määrittelien löytämiseen. Tämän suuntaisten pohdintojen avulla voitaisiin tarkastella käsitteen olemusta ihanteisiin liikaa sotkeutumatta. Täten voitaisiin tarkastella mitä kestävä kehitys itse asiassa on, mitä ilmiötä siihen liittyy ja missä sitä tapahtuu. Sen myötä kyettäisiin etenemään yhä syvemmälle käsitteen ytimeen lähentäen samalla käytäntöä teoriaan.

Tässä luvussa ei uppouduta käsitteen olemuksen tarkasteluun vaan esitellään niitä näkemyksiä, joita tutkimuksen kohteina olleet Turun kaupungin liikuntaviraston johtoryhmän jäsenet liittivät ekologisesti kestävä kehityksen mukaisen toimintakulttuurin edistämiseen. Luvussa esitelty aineisto antaa kuitenkin hyvät lähtökohdat myös kestävä kehityksen olemuksen ja ominaisuuksien tarkastelemiselle ja siten edelleen käytännön ongelmanasettelua käsitteleville pohdinnoille. Aineiston avulla tarkasteltiin kohdehenkilöiden ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen liittyvien näkemyksien moninaisuutta ja niiden välillä ilmeneviä eroja. Tarkoituksena oli luoda yleiskäsitys niistä näkökohdista, jotka olisi käytännön toimintojen uudistamista suunniteltaessa otettava huomioon. Koska haastateltavien ammattinimikkeillä ei ole tutkimuksen tarkoituksen kannalta olennaista merkitystä, käytän lyhenteitä H1, H2, H3, H4 ja H5 (H = haastateltava) viitattaessani heihin tai heidän esittämiin näkemyksiin. Aineiston käsittely etenee haastattelurungon mukaisesti.

7.1 Ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen esteet

Haastattelun ensimmäisessä osassa tarkasteltiin liikuntaviraston toiminnassa ilmeneviä ekologisesti kestävä kehityksen esteitä. Ensimmäisen osan kaksi pääkysymystä kuuluivat seuraavasti: 1) Mikä on suurin este ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden toteuttamiselle osastonne käytännön työssä? 2) Miten ekologisesti kestävä kehityksen kannalta merkittävimmät ongelmat ilmenevät käytännön työssä? Tämän asetelman tarkoituksena oli ensinnäkin selvittää, mitkä ovat haastateltavien käsityksien mukaan selkeimmät esteet ekologisesti kestävä kehityksen edistämislle liikuntaviraston käytännön työssä. Toiseksi tarkoituksena oli syventää näiden syiden taustalla olevia perusteita. Haastattelun ensimmäisessä osassa kerätyn aineiston avulla oli tarkoitus luoda mahdollisuus kahdenlaisten päätelmien tekemislle. Ensinnäkin tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät muodostavat haastateltavien käsityksien mukaan keskeisimmät esteet ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden edistämislle. Toiseksi tarkoituksena oli kerätä aineistoa, jonka avulla voitiin pohtia haastateltavien antamien ekologisesti kestävä kehityksen kysymyksiin liittyvien näkemyksien taustalla olevia ajatusrakenteita. Ennen ensimmäisen osan aineiston tuloksien tarkastelua, esittelen kuitenkin vielä haastattelulomakkeen ensimmäisen osan rakenteen ja sen taustalla olleet ajatukset.

Ensimmäiseen pääkysymykseen eli niin sanottuun monivalintakysymykseen haastateltavat vastasivat asettamalla kysymyksen alla olleen taulukon kahdeksan etukäteen valmisteltua vastausvaihtoehtoa näkemyksiensä mukaiseen tärkeysjärjestykseen. Haastattelulomakkeessa heitä pyydettiin merkitsemään vähintään neljä tärkeysjärjestyksessä merkittävintä vaihtoehtoa vastauksen muodostamisen helpottamiseksi. Tulosten tarkasteluvaiheessa kiinnitin huomiota kuitenkin vain ensimmäiseksi ja toiseksi merkittyyn vaihtoehtoon. Tämä siitä syystä, että taulukon keskeisin tarkoitus oli helpottaa aineiston analysointivaiheessa suoritettua jaottelua siitä, miten eri tavalla haastateltavat mieltävät ekologisesti kestävä kehityksen ensisijaisina esteinä olevat ongelmat. Taulukkoon annettujen vastausten pohjalta oli myös mahdollista esittää pohdintoja vastaajien ekologisesti kestävään kehitykseen liittyvistä ajatusmaailmoista.

Kuten jo totesinkin oli taulukossa yhteensä kahdeksan vastausvaihtoehtoa. Näistä seitsemän tarjosi valmiin mallivastauksen kahdeksannen ollessa varattuna haastateltavan omasanaiselle vastaukselle, jonka kuitenkin kaikki viisi haastateltavaa jättivät tyhjäksi. Tästä seikasta voitiin päätellä ennakkoon asetettujen vaihtoehtojen kattaneen odotettavissa olleiden vastauksien moninaisuuden. Yhtä hyvin oltaisiin tämän seikan perusteella voitu tehdä päätelmiä haastateltavien perehtymättömyydestä ekologisesti kestävästä kehityksen esteisiin, kaikkien turvauduttua mallivastauksiin. Väitän kuitenkin vaihtoehtojen sisältämien näkemyksien olleen määritelmiltään riittävän yleisellä tasolla, jotta niiden taustalla olleiden tekijöiden tunnistaminen ja yhdistäminen omiin näkemyksiin oli henkilön toimenkuvasta ja aiheeseen liittyvästä perehtyneisyydestä riippumatta mahdollista. Näin ollen tarjosi taulukossa olleet mallivastaukset vaihtoehdot myös aiheeseen syvemmin perehtyneille. Seuraavassa esittelen valmisteltujen vastausvaihtoehtojen sisällöt.

Taulukossa 1 olleita mallivastauksia valmisteltaessa sovellettiin tutkimuksen teoriaosassa ilmenneitä ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen esteisiin liittyviä löydöksiä. Ensimmäisen osan pääkysymys kuului siis seuraavasti. Mikä on suurin este ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamiselle osastonne käytännön työssä? Taulukon kaksi ensimmäistä mallivastausta liittyivät perustoiltaan läheisesti toisiinsa. Ne pohjautuivat sekä tutkimuksen teoriaosaa varten luetusta kirjallisuudesta tehtyihin löydöksiin että aikaisempiin omiin käsityksiini ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen yleisimmistä esteistä. Tiedon lisäämisen merkitystä yhtenä ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen edellytyksenä kuvataan muun muassa opetusministeriön asettaman kestävästä kehityksen toimikunnan julkaisemassa kirjasssa (Wilkki 1995, 18) erittäin keskeiseksi: "Valistuksella, koulutuksella ja tiedotuksella luodaan edellytykset sille, että kestävästä kehityksen mukaiset elämäntavat voidaan omaksua, ja että tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavaa ammattitaitoa on riittävästi tarjolla maassamme." Haastateltavien liikuntaviraston henkilökunnan keskuudessa tehtävän tiedon lisäämisen keinoihin liittyviä näkemyksiä tarkasteltiin haastattelun toisessa osassa.

TAULUKKO 1. Haastattelulomakkeen ensimmäisen osan ensimmäinen kysymys: Mikä on suurin este ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamiselle osastonne käytännön työssä?

<p>Tiedon puute: <i>Osaston henkilökunnalla ei ole riittävästi tietämystä työnsä aiheuttamista haitallisista ympäristövaikutuksista ja siitä, miten näiden kielteisten vaikutusten syntyä voitaisiin ennalta ehkäistä.</i></p>
<p>Kielteinen suhtautuminen: <i>Osaston henkilökunnan keskuudessa vallitsee välinpitämättömyyden ja osittain kielteinen suhtautuminen ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamiseen edellyttämiä käytännön muutoksia kohtaan.</i></p>
<p>Käytännön ongelmat: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden (esim. liikenteen vähentäminen, energian- ja vedenkulutuksen vähentäminen) toteuttaminen vaikeuttaa liiaksi tavallisista työtehtävistä suoriutumista.</i></p>
<p>Määrärahojen vaje: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamiseen edellyttämiin muutoksiin vaadittavia määrärahoja ei ole riittävästi.</i></p>
<p>Ajan puute: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden edellyttämien toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen ei ole riittävästi aikaa.</i></p>
<p>Tavoitteiden ristiriitaisuus: <i>Hallinnollisten elinten osastolle asettamat tulokselliset tavoitteet ovat ristiriidassa ekologisesti kestävästä kehityksen tavoitteiden kanssa.</i></p>
<p>Työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuus: <i>Käytössä olevat työvälineet ja laitteet ovat joko soveltumattomat tai puutteelliset ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen kannalta.</i></p>
<p>Muu: Mikä?</p>

Kielteisen suhtautumisen taustalla olevia tekijöitä ovat pohtineet muiden muassa taloustieteilijä Jukka Hoffrén (1999, 118) ja sosiologi Ulrich Beck (1990, 101). Jukka Hoffrén epäilee tutkimusraporttinsa loppupuolella ihmisten ja instituutioiden haluttomuuden toteuttaa ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen edellyttämiä ehkä jyrkkiäkin muutoksia johtuvan tieteen kyvyttömyydestä määrittää taloudellisen kasvun todellisia rajoja. Epävarmojen tiedollisten olosuhteiden vallitessa eivät yksittäiset ihmiset ja instituutiot ole halunneet toteuttaa mahdollisesti taloudellista hyvinvointia laskevia uudistuksia tuotanto- ja kulutustavoissaan. Tämän esteen poistamiseksi myös hän korostaa ihmisten tiedollisten- ja havaintovalmiuksien kehittämistä: ”ihmisten tulee havaita ympäristöongelmat ja ymmärtää niiden syyt ennen kuin niitä ryhdytään ratkaisemaan.” Ulrich Beck tarkastelee ihmisten ekologisesti kestävästä kehityksen edistämiseen liittyvää kielteistä suhtautumista myös taloudellisen hyvinvoinnin laskemisen pelon ilmenemisenä. Hän korostaa omalla tavallaan ympäristöuhojen

syntymisen taustalla vaikuttavien toimien ymmärryksen puutetta. Hän kutsuu tätä ”ymmärtämättömyyttä” edistykseksi kyynisyydeksi. Edistykseksen kyynisyyden taustalla on tieto taloudellisen kasvun kielteisten vaikutusten arvottamisen tuhoavuudesta ja tuhoutuvuudesta. Myös korkean elintason tuoma elämän käytännöllisyys on merkittävä osa arvottamisen hylkäämistä. Tätä ajatuksia herättävää käsitettään hän kuvaa seuraavalla tavalla: Edistykseksen kyynisyyden tilassa voi...

”tuntea olonsa mukavaksi. Voi yhtä hyvin hylätä kestävämmäksi tulleen, vähän yli satavuotisen naiivin industrialismin puolustamisen kuin sen vastustamisenkin. Voi ottaa rennosti. Voi myös tanssia tulivuorella, sillä kyynisyys suo postkulutuksen huumalle sen absurdin jonkin – paniikin kihelmöinnin. Kieltäminen ja lopulta kieltämisen kieltäminen muodostavat lähes läpitunkemattoman suojan. Sen turvassa voi nauttia myöntymisen tuomista mukavuuksista yhdessä kieltämisen etujen kanssa ja olla silti tiedoiltaan ajan tasalla.”(Beck 1990, 101.)

Myös käytännön ongelmia, työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuutta ja tavoitteiden ristiriitaisuutta vastauksiksi tarjottavien vaihtoehtojen ajatustaustoissa oli yhteneväisyyksiä. Käytännön ongelmilla viitattiin tilanteisiin, joissa esimerkiksi energian kulutuksen vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden vaikutukset merkittäväällä tavalla vaikeuttaisivat käytännön työtehtävistä selviytymistä. Määrärahojen vajeella puolestaan viitattiin toiminnan kehittämisen vaatimaan rahoituksen puutteeseen. Ajan puute tarjosi vastausvaihtoehdon sellaisille näkemyksille, jonka mukaan työnteon kiireellinen aikataulu ei mahdollista toiminnan kehittämisen suunnittelua ja pohtimista. Tavoitteiden ristiriitaisuus liittyi esimerkiksi kaupungin hallinnollisten elimien asettamiin sellaisiin tuloksellisiin tavoitteisiin, jotka asettavat merkittäviä esteitä osaston mahdollisuuksiin edistää ekologisesti kestävä kehityksen edistämistä. Osastolla käytettävien työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuudella tarkoitettiin käytössä olevan kaluston asettamia rajoituksia edistää ekologisesti kestävä kehityksen periaatteita. Taulukon kahdeksas kohta oli varattu haastateltavan omasanaista vastausta varten. Hieman tarkemman silmäilyn jälkeen voidaan taulukosta havaita, että eri vaihtoehtojen välille voidaan varsin helposti muodostaa niin haluttaessa eri suuntaisia kausaalisuhteita. Näin ollen haastateltavat kykenivät muodostamaan vastauksistaan kokonaisuuksia, joissa tärkeysjärjestyksessä ”vähäisemmiksi” merkityt oli juonnettavissa tärkeimmiksi merkityistä syistä.

Taulukkoon annetut vastaukset jakaantuivat seuraavasti. Haastateltavista yksi merkitsi tiedon puutteen merkittävimäksi ja kolme toiseksi merkittävimäksi, kaksi merkitsi määrärahojen vajeen ja kaksi ajan puutteen merkittävämmäksi sekä yksi tavoitteiden ristiriitaisuuden toiseksi merkittävimäksi esteeksi ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden toteuttamiselle. Yksi haastateltavista ei merkinnyt kuin yhden vaihtoehdon. Yksikään haastateltavista ei siis merkinnyt kielteistä suhtautumista, käytännön ongelmia eikä työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuutta merkittävimäksi tai toiseksi merkittävimäksi esteeksi.

TAULUKKO 2. Haastateltavien ensimmäisen osan ensimmäiseen kysymykseen antamien vastauksien jakautuminen

	<i>Tärkein</i>	<i>2. Tärkein</i>
Tiedon puute	1	3
Kielteinen suhtautuminen	-	-
Käytännön ongelmat	-	-
Määrärahojen vaje	2	-
Ajan puute	2	-
Tavoitteiden ristiriitaisuus	-	1
Työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuus	-	-
Muu: Mikä?	-	-

Kuten olen jo aikaisemmin todennut, oli taulukon avulla tarkoitus ensinnäkin helpottaa vastauksien vertailtavuutta. Toiseksi sen avulla pyrittiin hahmottelemaan haastateltavien ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseen liittyvien ajatusmaailmojen piirteitä. Koko aineiston kannalta taulukon huomionarvoisimmaksi anniksi nousi vastauksien painottuminen tiedon puutteen keskeisyyteen. Tätä tukivat myös haastateltavien kommentoissa haastattelujen aikana toistuvasti korostuneet näkemykset ekologisesti kestäväen kehityksen käsitteellisestä vieraudesta. Ensimmäisen osan toiseen pääkysymykseen, miten ekologisesti kestäväen kehityksen kannalta merkittävimmät ongelmat ilmenevät käytännön työssä vastattiin muun muassa seuraavasti. H1: ”Tämä on meille täysin vieras asia...et tää on meidän suurin ongelma.” H2: ” ... et mitä me itse asiassa tarvitaan? Me ei siis tiedetä ihan tarkkaan mistä on kysymys.”

Taulukosta voidaan myös huomata haastateltavien antamien vastauksien lähes yksipuolisesti painottuneen vaihtoehtoihin, joiden sisältöinä oli jonkin voimavaran puute. Miten tämä seikka on ymmärrettävä? Onko se löydös, jolla on merkitystä ekologisesti kestäväen toimintakulttuurin edistämässä? Mitä se kertoo haastateltavien ajatusmaailmoista? Voidaanko vastauksien pohjalta tehdä yleisempiä päätelmiä puutteen kokemisen ja ajattelukulttuurimme perusteista? Toisin ilmaistuna, mitä yhtäältä minun tutkijan asemassa käyttämäni kirjallinen esitystapa, jossa neljä seitsemästä valmistellusta vastausvaihtoehdosta oli muotoiltu siten, että ne kuvasivat jonkinlaista puutetilaa ja toisaalta haastateltavien antamien vastauksien painottuminen juuri näihin vaihtoehtoihin kertoo meidän tavoistamme käsitellä yhteiskunnan kehitysongelmia? Voidaanko aineiston pohjalta tehdä minkäänlaisia oikeutettuja johtopäätöksiä vai tuleeko ilmiötä käsitellä pelkästään omana virheenäni? Siis vastasivatko haastateltavat vain annettujen vaihtoehtojen mukaisesti, loinko minä valmisteltuine vastausvaihtoehdoineni heille puutteen tuntemuksen vai ovatko nämä kokemukset aitoja? Vaikka aineistoni ei tarjonnut viimeksi esitettyyn kysymykseen selkeää vastausta, voidaan haastateltavien toiseen pääkysymykseen antamien vastauksien todeta tukeneen puutteen tuntemuksien aitoutta siinä määrin, että päädyin pohdiskelemaan ilmiötä ja sen merkitystä ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen näkökulmasta. Ennen näitä pohdintoja esittelen kuitenkin ensimmäisen osan toisen pääkysymyksen käsittelyn yhteydessä ilmenneet haastateltavien näkemykset.

7.1.1 Ongelmien ilmeneminen käytännön työssä

Toiseen pääkysymykseen - miten ekologisesti kestäväen kehityksen kannalta merkittävimmät ongelmat ilmenevät käytännön työssä - annettuja vastauksia täydennettiin tarvittaessa haastateltavien näkemyksiä tarkentavin lisäkysymyksin. Näin pyrittiin luomaan mahdollisimman selkeä kuva haastateltavien ajatuksista. Haastateltavien näkemyksissä ei ilmennyt epäjohdonmukaisuuksia ensimmäiseen ja toiseen pääkysymykseen annettujen vastausten suhteen. Näin ollen toiseen pääkysymykseen annetut vastaukset noudattivat pääosin taulukossa ilmeneviä linjoja.

Ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen organisoitumattomuus nousi H1 :n näkemyksien mukaan keskeisimmäksi ongelmaksi toimintakulttuurin muutoksen

edistämisessä. Hän korosti tarvetta nimetä asialle vastuuhenkilö tai -henkilöt, jotka pohtisivat aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja valmistelisivat näiden pohjalta esityksiä. Hänen mukaansa haastatteluja edeltävänä aikana tällaisia henkilöitä ei oltu nimetty. Sen myötä kaupungin päättävien hallintoelimien liikuntavirastolta vaatimat viraston suorittamia ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen toimenpiteitä käsittelevät raportit, oli laadittu yksittäisten henkilöiden toimesta tavanomaisten työtehtävien ohessa. Tämän seikan H1 näki viraston suurimmaksi ongelmaksi ekologisesti kestävä kehityksen edistämisessä. Tästä seikasta hän myös juonsi haastattelun ensimmäisen osan vastaustaulukkoon merkitsemänsä ensisijaiset ongelmat: ajan ja tiedon puute. Hänen näkemyksistään voidaan siis päätellä seuraavaa: Henkilön toimenkuvaan liittyvien työtehtävien ohessa ei ole mahdollista suorittaa tällaista mittavaa toimintakulttuurin kehittämistyötä kahdesta syystä. Ensinnäkään tavanomaisten työtehtävien suorittamisen ohessa ei jää riittävästi aikaa suurten kysymysten pohdinnalle. Toiseksi asiaan kouluttautumattoman tai riittävästi perehtymättömän henkilön asiantuntemus ei riitä suurten kysymysten pohdintaan. Tämän hän toteaa seuraavasti:

”Ensinnäkin koko aihe pitäis organisoitua siten, et’ joku tai jotkut vastaisivat alueesta - vähän samaan tyyliin kuin esimerkiksi työsuojeluvaltuutetut. Eli pitäisi olla samantyyppisiä ihmisiä, jotka pohtisivat näitä kestävä kehityksen asioita. Meillä ei ole tällaista ihmistä. Tämä (kestävä kehitys) on meille täysin vieras asia. Täällä on muutamia ihmisiä allekirjoittanut mukaan lukien, jotka ovat työstäneet joitain sellaisia meiltä odotettavia raportteja mutta määkään en ole kovin syvällisesti perehtynyt tähän, enkä ole kovinkaan paljon hengenheimolaisia tähän saanut, et tää on meidän suurin ongelma.”

Vastauksessaan hän viittaa myös useampaan otteeseen tehtyjen toimien olleen vain muutamien henkilöiden toteuttamia. Laajamittainen aiheen tiimoilta käyty asiallinen keskustelu on hänen mukaansa puuttunut täysin.

Myös H4 korosti näkemyksissään ajan ja tiedon puutetta sekä merkittävien uudistuksien järjestelmällisen toteuttamisen merkitystä, silloin kun iso joukko muuttaa työtapojaan ja -käytäntöjään. Hänen mukaansa työtehtävien ruuhkautumisen aiheuttama kiire johtaa siihen, että kaikki toimenpiteet tehdään helpoimmalla tavalla eli niin kuin on aina tehty. Kiire aiheuttaa myös sen, että henkilökunnalla ei ole riittävästi aikaa ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen taustalla olevien kysymysten pohdintaan, toiminnan

suunnitteluun eikä näin ollen myöskään ekologisen näkökulman huomioonottamiseen. Sen myötä toiminnan kehittäminen hukkuu muiden työtehtävien alle.

H2 korosti näkemyksissään määrärahojen vajetta ja tiedon puutetta. Hänen mukaansa eri toiminnoista aiheutuvien kielteisten vaikutuksien ehkäisy vaatii merkittäviä rahallisia investointeja. Lisäksi on ekologisesti kestävä kehityksen periaatteet oltava tarkasti selvillä, jotta tiedetään mihin itse asiassa on investoitava. Hän toteaa seuraavasti: ”Me ei siis tiedetä ihan tarkkaan mistä on kysymys.” Lisäksi hän painottaa, että liikuntaviraston henkilökunnan keskuudessa on kyllä kova halu toteuttaa ekologisesti kestävä kehityksen periaatteita, mutta määrärahojen puuttuessa on tämänlainen toiminta hyvin vaikeasti toteutettavissa.

”Meillä on kova halu siihen (ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen) ja tietysti panostamme siihen niin kuin on järkevää. Ei meil oo mitään sellast rajoitetta. Mut tää on tää raha aina sinällään semmonen ongelma, et jos me jotain uutta halutaan, muuttaa meidän rytmiä, muuttaa jokskiks toisiks tavoiks, ni se on vaikeaa.”

Rahoitusongelman ratkaisemisessa hän kääntää katseensa kaupungin päättävien hallintoelimien suuntaan. Hänen mukaansa olisi kaupungin päättävien elimien tunnustettava ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen hallintokunnille aiheuttamat kustannukset ja myönnettävä tähän toimintaan tarkoitettu määräraha, jota kaikki hallintokunnat voisivat sitten käyttää.

”Mun mielestä tää pitäis lähte silleen, että kaupunki hyväksyisi tän idean ja antais siihen määrätyn resurssin, jonka puitteissa toimitaan ja antais jonkun aikarajan, niin se ois niinku järkevämpää mun mielestä. Tällä hetkellä ei tällaisesta meidän missään strategiassa lue. Sellasta rahaa ei ole. Pitäis olla sellanen kakku, jota kaikki voi käyttää.”

H3 oli määrärahojen riittämättömyyden suhteen hyvin samoilla linjoilla H2 :en kanssa merkiten sen keskeisimmäksi ongelmaksi. Toiseksi merkittävimäksi ongelmaksi hän merkitsi tavoitteiden ristiriitaisuuden. Hän totesi määrärahojen riittämättömyyden johtavan siihen, että työtehtävät joudutaan toteuttamaan sellaisilla apuvälineillä, joiden käyttäminen on ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden vastaista. Hänen ajatuksiaan kuvaa oivallisesti tämä hänen haastattelun ensimmäisen osan toiseen pääkysymykseen antama vastauksensa:

”... (johtamani) osasto toimii etupäässä tuolla meren saaristossa. Ekologinen kehitys näkyy niin hyvin meressä. Se näkyy esimerkiksi sellaisissa asioissa, että rannat edelleen rehevöityvät, meri rehevöityy. Ja nyt kun näitä asioita joudutaan hoitamaan esimerkiksi uimarantojen osalta - joudutaan kaislikkoa tuhoamaan ja levää siivoamaan - niin se suoritetaan sellaisilla vehkeillä, jotka edelleen tuhoavat luontoa. Kun ei ole rahaa palkata ihmisiä käsitöihin, joudutaan koneella tekemään. Samaten tämä liikkuminen joudutaan tekemään koneella. Ei ole aikaa purjehtia eikä ole edes purjekalustoa. Raha on siis se merkittävin ongelma.”

Ensimmäisen osan yhteydessä ilmeni myös yksi perustoiltaan täysin muista poikkeava näkemys. H5 koki osastonsa, eli liikuntapalveluosaston, toiminnan jo perustuvan niin hyvin ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteille, että ei kyennyt nimeämään yhtään merkittävää ongelmaa. Tästä johtuen merkitsi hän vastaustaulukkoon ainoastaan yhden vaihtoehdon: tiedon puutteen, ja nimesi sen merkittävimmäksi ongelmaksi osittain sillä perusteella, ettei kyennyt nimeämään keskeisintä ongelmaa. Omien sanojensa mukaan hän ei ollut työssään juurikaan perehtynyt ekologisesti kestäväen kehitystä koskeviin kysymyksiin. Hän ei myöskään kokenut näihin liittyviä pulmia osastonsa toiminnan kannalta mitenkään kovinkaan keskeisiksi. Sen sijaan itse osaston toimintaa hän piti ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisena. Liikuntapalveluosasto on toiminnassaan keskittynyt niin sanotun lähiliikuntatoiminnan kehittämiseen. Lähiliikuntatoiminnan edistämisen keskeisimmät tavoitteet eivät kuitenkaan liity kuntalaisten ekologisesti kestäväen kehityksen mukaisen liikuntaharrastuksien omaksumisen kannustamiseen. Toiminnan keskeisimpänä tarkoituksena on parantaa kuntalaisten liikunnan harrastamisen mahdollisuuksia asuinympäristössään ja sen myötä edistää kuntalaisten osallistumista liikunnan harrastamiseen ja siten lisätä liikunnan positiivisten terveysvaikutusten leviämistä kuntalaisten keskuudessa. Toiminnan tarkoituksena on siis yhtäältä harrastusmahdollisuuksien helpottaminen toisaalta saada liikunnallisesti passiiviset liikkeelle. Samalla toiminnalla on myös merkittäviä myönteisiä ympäristövaikutuksia. Aikuisten ja lasten harrastaessa omassa asuinympäristössään vähenee kuljettamisen tarve merkittävästi.

7.1.2 Puutteiden kokemukset

Kuten taulukko 1 antoi olettaa, olivat haastateltavien ensimmäisessä osassa ilmenneet näkemykset hyvin samansuuntaisia. Jokainen haastateltavista koki vähintäänkin toiseksi merkittävimmäksi ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden toteuttamisen esteeksi

jonkin voimavaran puutteen tai riittämättömyyden. Seuraavassa pohdin tämän havainnon merkitystä. Onko siis ajateltava, että toiminnan kehittäminen on aina niin tietyistä voimavaroista riippuvaista, että niissä mahdollisesti ilmenevät puutteet asettavat merkittäviä esteitä uudistuksien toteuttamiselle? Vai olisiko tässä yhteydessä tarkastelu kohdistettava toisaalle ja etsittävä vastauksia näiden puutteiden kokemusten selittämiseksi ihmisten suhtautumisesta ja motivoitumisesta ekologisesti kestäväen toimintakulttuurin uudistusten toteuttamiseen? Aloitan ilmiötä koskevat pohdinnat tarkastelemalla yksilön tekemän oman subjektiivisen ja ulkopuolisen tekemän objektiivisen tilannearvion välisiä eroja. Seuraavassa käytän muutamia pelkistettyjä esimerkkitapauksia, joiden avulla pyrin selvittämään puutteen kokemisen subjektiivisen ja objektiivisen näkemyksen eroja.

Ensimmäisenä käsitelen rahan riittämättömyyden kokemusta. Kun esimerkiksi opiskelija toteaa, että hän ei voi ostaa ”ympäristöystävällisiä” luomutuotteita, koska hänellä ei ole riittävästi rahaa, niin on kysyttävä mitä häneltä oikeastaan puuttuu. Vaikka hänellä ei ole varaa kalliisiin luomutuotteisiin, niin hän saattaa kuitenkin kuluttaa rahansa limuun, pizzoihin ja muuhun valmisruokaan useampana päivänä viikossa. Hän saattaa käyttää kännykkäänsä useamman sadan markan edestä kuukaudessa. Hän saattaa käydä muutaman kerran kuukaudessa ravintolassa ja kuluttaa yhteensä jälleen muutaman satasen. Hänellä saattaa olla myös auto, jonka kuukausittaiset polttoainekustannukset ovat nykyisellä hintatasolla epäilemättä korkeat. Onko kyse siis todellisesta rahan puutteesta vaiko enneminkin arvoriitidasta? Entäs sitten kun tarkastellaan ajan puutetta. Mitä sellaiselta työssäkäyvältä ihmiseltä, joka väittää ajan puutteen vuoksi käyttävänsä polkupyörän tai joukkoliikenteen asemesta omaa autoansa työmatkoillaan todella puuttuu? Eikö aikaa ole aina saman verran vaikka toisinaan tuntuisi siltä, ettei se ollenkaan etene toisinaan taas aika ei tunnu millään riittävän kaikkeen siihen, mihin sen pitäisi ja sen myötä elämä vie kuin kiivas samba: *Ensinnäkin olisi nopeasti tehtävä tämä, jotta sitten ehtisi menemään sinne, jonka jälkeen kerkiäisi vielä käymään siellä ennen kuin sitten tulisi takaisin. Sittenhän sitä vielä kerkeisi tekemään sen ennen kuin se alkaa. Sen jälkeen täytyy kuitenkin taas lähteä sinne, jotta kerkeää vielä tuonne ja takaisin. Ei tässä oikein tunnu aika riittävän kaikkeen.* Tämän päivän kiireinen ihminen elää omista mahdollisista vastaväitteistään huolimatta ulkoisesti kontrolloitua elämää. Erilaiset ihmistä ympäröivät symbolit ja viestit vahvistavat hänen pakkojen ja velvollisuuksien tuntemuksiaan häntä ympäröivää

yhteisöä kohtaan. *Minun on pakko tehdä sitä, jotta asia olisi näin. Minun täytyy tehdä tätä, jotta kykenisin tekemään tuota ja näin ollen olemaan sellainen kuin kaikki muutkin minun asemassani olevat.*

Valittuaan elämäntyyliinsä luopuu ihminen vapaudestaan tehdä omia valintoja, hänen valinnan vapautensa koskee ainoastaan tuotemerkkejä. Arvostukset ja ajankäyttö sisältyvät valittuun elämäntyyliin: Tämänlainen ihminen elää tällä tavalla. Hän asuu tällä tai tuolla tavalla. Hän omistaa tätä ja tuota. Hän tekee tällaista tai tuollaista työtä. Hän käyttää vapaa-aikansa tällä tai tuolla tavalla. Hän ajattelee tällä tai tuolla tavalla. Tämän valitun ihanteen ikuinen epätäydellisyys muodostaa ikuisen puutteen tuntemuksen. Tässä kohtaa yleensä todetaan, että pakko nämä hommat on kuitenkin hoitaa, jotta yhteiskunta toimisi. Ihmisillä on tarpeita, joiden tyydyttämiseksi on tehtävä yhtä jos toistakin. En kiistäkään etteikö tietyyntyyppiset tarpeet edellyttäisi kiireistä elämäntapaa. Kyse onkin ennemminkin siitä, mikä on näiden tarpeiden mielekkyys. On siis kysyttävä itseltään jäisikö elämästäni puuttumaan jotain äärimmäisen olennaista ja merkityksellistä, jos käyttäisin enemmän aikaa yhteen asiaan syventymiseen? Tämänlainen valinta ei ehkä olisi valitun elämäntyylin mukaista mutta helpottaisi aina yhtä epämiellyttävää kiirettä sekä antaisi tilaa henkiselle kasvulle.

Mitä voimme siis tämän esityksen pohjalta sanoa puutteiden kokemusten perustoista? Missä määrin kyse on todellisesta puutteesta ja missä määrin taas lähtökohdiltaan vääristyneen vertailun aiheuttamasta harhasta. Ihmiset arvioivat esimerkiksi juuri toimintamahdollisuuksiaan tiettyjen vakiintuneiden mittareiden avulla. Tämä arviointi perustuu vallitsevan ja toivotun tilan väliselle vertailulle. Olen hidas verrattuna häneen, meillä ei ole niitä voimavaroja, joita tarvittaisiin ja niin edelleen. Nämä arviointijärjestelmät herkistyvät ainoastaan määrässä mitattaville suureille. Sen myötä myös ekologisesti kestävän kehityksen edistämisen edellytyksetkin on esitettävä määrällisesti mitattavassa muodossa: Jotta toimintakulttuurin muutos olisi mahdollinen, tarvitsemme tämän verran tietoa, tämän verran aikaa ja tämän verran rahaa. Yritysmailman käyttämän panos-tuotos mallin ohjaaman tuloksellisuusajattelun soveltaminen ympäristönsuojelua edistäviin toimiin on kuitenkin jo lähtökohtaisesti väärin. Ensinnäkin tämänlaisen ajattelun aikaulottuvuus ei riitä pitkänaikavälin ympäristönsuojelun tarkoituksiin. Toiseksi ekologisesti kestävän kehityksen

edistäminen edellyttää ennen kaikkea laadullisia muutoksia, jotka ovat pääasiallisesti riippuvaisia yksilöiden tekemistä valinnoista. Näin ollen ekologisten kysymyksen pohtiminen edellyttää täysin toisenlaista lähestymistapaa, jonka lähtökohtana on vallitsevien ajatus- ja toimintamallien kriittinen arviointi.

Edellä olen yhdestä näkökulmasta pohtinut puutteen kokemusten syntymisen mekanismeista puuttumatta kuitenkaan ilmiön psykologisiin perustoihin. Tässä yhteydessä on siis vielä kysyttävä: mitä tunnetta puutteen kokeminen ilmentää? Vaikka oma perehtyneisyyteni psykologian oppeihin on vaatimatonta, en aio sivuuttaa tämän kysymyksen pikaista käsittelyä. Kimmo Suomen toimittamaan kokoomateokseen *Vaajan virran Vuolteesta* (1999) kirjoittamassaan artikkelissa käsittelee Marjatta Marin ikääntymiseen liittyviä kysymyksiä. Kirjoituksessaan hän pohtii myös erilaisten pelkojen, uhkien ja turvattomuuden tunteiden vaikutuksia ihmisten voimavaroihin. Hän arvelee näiden tunteiden kumpuavan mahdollisista voimattomuuden tuntemuksista. Toisin sanoen siitä, että ihminen kokee mahdottomaksi vaikuttaa joidenkin asioiden muuttamiseen. Toisaalta hän yhdistää edellä mainitut tunteet jonkin tärkeän asiantilan tai voimavaran suojelemiseen. (Marjatta Marin teoksessa Suomi 1999, 203.) Näiden Marjatta Marinin esittämien epäilyjen pohjalta tulisi pohtia, missä määrin haastateltavien ilmaisemat puutteiden kokemukset ovat tiettyjen pelkojen ohjaamia. Jätän tämän kysymyksen kuitenkin tässä tutkimuksessa avoimeksi.

Ympäristönsuojelu ja ekologisesti kestävä kehitys herättää ihmisissä hyvin monenlaisia tunteita. Esimerkiksi ei ole ollenkaan epätavallista, että ihmiset kokevat voimattomuutta ympäristönsuojelun ongelmien edessä. Ympäristönsuojelullisten toimien edistämisen kannalta ratkaisevaa kuitenkin on, miten ihmiset näitä tunteita käsittelevät: millaisiksi tuntemuksiksi ja käyttäytymiseksi esimerkiksi voimattomuuden tuntemukset muuttuvat. Ekologisesti kestävä kehitys kannalta olisi tärkeää selvittää, millaisia pelkoja, uhkia ja turvattomuuden tunteita elämäntapojen ja toimintakulttuurin muuttamisen ajatus ihmisissä herättää ja miten nämä tunteet vaikuttavat heidän halukkuuteensa edistää ekologisesti kestävä kehitystä omassa elämässään. Tämän kysymyksen tarkastelu voisi merkittäväällä tavalla laajentaa ymmärrystä ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen aiheuttamista ongelmista ja siten edistää avoimen keskustelukulttuurin muodostumista.

7.2 Henkilökunnan tiedottaminen

Haastattelun toisessa osassa tarkasteltiin henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantamista. Tämä tarkastelu perustui sekä tutkimuksen teoriaosaa varten luetusta kirjallisuudesta tehtyihin löydöksiin että aikaisempiin omiin käsityksiini tiedon lisäämisen merkityksestä ekologisesti kestäväen kehityksen toimintakulttuurin edistämässä. Kuten haastattelun ensimmäinen osa jakautui tämä toinenkin osa kahteen pääkysymykseen. Myös asetelma oli sama, eli ensimmäinen pääkysymys oli niin sanottu monivalintakysymys ja toinen avoinkysymys. Kysymykset kuuluivat seuraavasti: 1) Millaista tietoa tulisi ensisijaisesti lisätä, jotta henkilökunnan valmiudet ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden edistämiseksi paranisivat? 2) Miten tiedon lisääminen tulisi käytännössä järjestää? Toisen osan tarkoituksena oli selvittää mihin henkilökunnan tiedottamisessa olisi kiinnitettävä huomiota.

7.2.1 Tiedottamisen painopistealueet

Ensimmäisen kysymyksen vastaustaulukossa (ks. TAULUKKO 3) oli yhteensä viisi vastausvaihtoehtoa. Näistä neljä tarjosi valmiin mallivastauksen viidennen ollessa varattuna haastateltavan omasanaiselle vastaukselle.

TAULUKKO 3. Haastattelun toisen osan ensimmäinen kysymys: Minkälaista tietoa tulisi ensisijaisesti lisätä, jotta henkilökunnan valmiudet toimia ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden edistämiseksi paranisivat?

<p>Maailmanlaajuisesti tapahtuvan ympäristön saastumisen haittoja, riskejä, vaaroja sekä tulevaisuuden uhkakuvia käsittelevää: <i>Henkilökunnan keskuudessa tulisi edistää ja lisätä ympäristön saastumisen sekä lisääntyneiden terveysriskien, taloudellisen toiminnan heikentyneiden edellytysten ja lisääntyneiden sosiaalisten ongelmien välisten yhteyksien ymmärtämistä sekä tietenkin edistää liikunnan harrastamisesta aiheutuvien suoranaisten ja välillisten haitallisten ympäristövaikutuksien tiedostamista.</i></p>
<p>Osaston toiminnoista aiheutuvia haitallisia ympäristövaikutuksia käsittelevää: <i>Henkilökunnan keskuudessa tulisi lisätä käytännön työstä aiheutuvien suoranaisten ja välillisten haitallisten ympäristövaikutuksien tuntemusta.</i></p>
<p>Selkeitä käytännön toiminta-ohjeita käsittelevää: <i>Henkilökunnalle tulisi antaa selkeät uudet ekologisesti kestävä kehityksen periaatteita noudattavat käytännön toimintaohjeet, jotka koskevat mm. energian- ja vedenkulutuksen vähentämistä.</i></p>
<p>Tavoitteiden toteutumista seuraavaa niin sanottua ekopalautetta: <i>Henkilökunnalle tulisi tuottaa toimintayksikköjen esimerkiksi energian- ja vedenkulutuksen kehitystä koskevia tilastoja, joista henkilökunta voi itsenäisesti seurata asetettujen tavoitteiden toteutumista.</i></p>
<p>Muuta: Minkälaista?</p>

Vastaustaulukon kolme ensimmäistä vaihtoehtoa perustuivat kahdelle erilaiselle näkemykselle siitä, miten ympäristönsuojelulle myönteistä ilmapiiriä voitaisiin parhaiten edistää. Olisiko muutoksen edistäminen aloitettava tiedottamisella, joka vähitellen muuttuisi käytännön toiminnoiksi vai olisiko päinvastoin ensin jaettava selkeät uudet toimintaohjeet ja siten käytännön kautta vähitellen lisättävä ihmisten ympäristötietoisuutta. Neljäs vaihtoehto perustui Sirkka Heinosen teoksessaan *Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys* (1995, 74) käsittelemälle ekopalautteen käsitteelle.

Hän jakaa uusien toimintatapojen omaksumista edistävät toimenpiteet kahteen luokkaan: edeltäviin toimenpiteisiin sekä jälkitoimenpiteisiin. Edeltävät toimenpiteet koostuvat informaatiosta, vetoimuksista, huomautuksista ja ympäristövaikutuksien mallintamisesta. Jälkitoimenpiteisiin kuuluu muun muassa palaute esimerkiksi energiansäästötoimenpiteiden onnistumisesta ja onnistumisen edistämistä myönteisistä vaikutuksista. Toisin sanoen ekopalautteen tarkoituksena on yhtäältä tehdä toimenpiteiden vaikutukset ymmärrettäviksi toisaalta kannustaa yksilöitä ympäristönsuojeluun kertomalla saavutetuista tuloksista. Käsitteen osittaisesta vieraudesta johtuen, ei ekopalaute tarjonnut haastateltaville varteenotettavaa vastausvaihtoehtoa. Sen sijaan kyseisen kohdan selventäminen nostatti kaikkien haastateltavien kiinnostuksen. He asettivat jonkinlaisen ekopalautejärjestelmän luomisen keskeiseksi tavoitteeksi viraston ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen toimenpiteitä.

Monivalintakysymyksen avulla pyrittiin selvittämään tulisiko henkilökunnan tiedottamisessa ensisijaisesti painottaa henkilökunnan ympäristötuhoihin liittyvän yleistiedon lisäämistä vaiko käytännön työhön liittyvien ekologisesti kestävä kehityksen mukaisten toimintatapojen tuntemusta? Toisin sanoen tulisiko liikuntaviraston työnantajana ottaa vastuuta henkilökuntansa yleisestä sivistämisestä, jotta uusien toimintatapojen suurempaan kokonaisuuteen liittyvä yhteys selviää jokaiselle henkilökunnan jäsenelle vai olisiko sen keskityttävä ainoastaan selkeiden toimintaohjeiden laatimiseen?

TAULUKKO 4. Haastateltavien toisen osan ensimmäiseen kysymykseen antamien vastausten jakautuminen

	<i>Tärkein</i>	<i>2. Tärkein</i>
Yleismaailmallista	3	-
Osaston toimintaa käsittelevää	2	3
Käytännön toiminta ohjeita käsittelevää	-	2
Ekopalautetta	-	-
Muuta: Minkälaista?	-	-

Kuten taulukosta voidaan huomata kolmen haastateltavan näkemyksien mukaan, tulisi henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantaminen aloittaa yleissivistävällä ympäristötilan kehittymistä käsittelevällä tiedolla. Tätä näkemystä kyseiset henkilöt

perustelivat tarpeella edistää henkilökunnan jäsenten ekologisesti kestävästä kehityksen yleisten periaatteiden ja niiden merkityksien sisäistämistä. Heidän mukaansa ekologisesti kestävästä kehityksestä edistävien toimien laajempien yhteyksien tunnistaminen luo perustan toimintakulttuurin kehittämiseksi. Näin ollen kyseeseen tulisi eräänlainen tiedollinen asenteiden ohjaaminen yhä ekologisesti kestävästä kehityksestä edistävämpään suuntaan. H2 tiivistä perustelunsa seuraavanlaisesti: ”Jos kokonaisuus on riittävän hyvin oivallettu, niin ei siinä tarvii mitään porkkanaakaan olla. Se porkkana ikään kuin sisältyy tähän laajempaan kokonaisuuteen.” Ekologisesti kestävästä kehityksen merkityksien ymmärtäminen ja laajempien yhteyksien tunnistaminen loisi näin ollen perustan myös liikuntaviraston toiminnasta aiheutuvien haitallisten ympäristövaikutusten tiedostamiselle ja tunnistamiselle. Asian sisäistettyään olisi yksittäinen henkilö myös motivoitunut selvittämään oman suhteensa ekologisesti kestävästä kehityksen edistämiseen. Näin ollen hän pyrkisi toimimaan omien toimiensa aiheuttamien haitallisten ympäristövaikutusten vähentämiseksi.

Kahden muun haastateltavan näkemysten mukaan olisi henkilökunnalle tarjottavan tiedon painotettava liikuntaviraston toiminnasta aiheutuneiden selkeiden ympäristövaikutusten tunnistamiseen ja käytännön toimintaohjeiden antamiseen. Näistä kahdesta toinen koki laajemman ympäristön tilan muutokseen liittyvän tiedon hankinnan liittyvän jokaisen yksilön omaan harkintavaltaan ja yhteiskunnallisten asioiden seuraamiseen. Näistä toisen näkemysten mukaan laajempi aiheen tarkastelu yhdessä henkilökunnan kanssa on turhaa. Omista lähtökohdistaan pitävät molemmat henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantamisessa olennaisimpana osana viraston toiminnan kehittämistä koskevan tiedon lisäämistä.

7.2.2 Tiedottamisen järjestäminen

Toisella pääkysymyksellä pyrittiin selvittämään, miten henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantaminen tulisi käytännössä järjestää. Kaikki haastateltavat olivat odotetusti sitä mieltä, että jonkinlainen koulutusjakso tulisi järjestää. Kyseisessä tilaisuudessa käytettävien kouluttajien tulisi olla ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka tunsivat myös viraston toimintakulttuurin. Haastateltavien näkemykset koulutusjakson läpiviemisestä täydensivät toinen toisiaan.

H1 näkemyksien mukaan olisi henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantamista tavoittelevat toimenpiteet aloitettava kartoittamalla tämänhetkinen tilanne. Toisin sanoen tulisi henkilökunnan tämän hetkinen ympäristön tilan heikentymiseen liittyvä yleinen tietotaso selvittää. Tämän tiedon avulla voitaisiin selvittää koulutuksessa painotettavia alueita. Näin ollen voitaisiin myös päätellä tulisiko koulutus järjestää yhteisesti koko viraston henkilökunnan keskuudessa vaiko osastokohtaisesti. Koulutuksen yhteydessä tulisi myös perustaa ryhmä, joka ottaisi ekologisten kysymyksiä ja toiminnan kehittämisen pohtimisen tehtäväkseen. H1 korosti näkemyksissään myös viraston henkilökunnan keski-ikäisten asettamia haasteita koulutuksen toteuttamiselle. Varttuneempien henkilökunnan jäsenten uusien asioiden vastaanottokyky on jo huomattavasti heikentynyt. Lisäksi he ovat tottuneet tekemään työnsä tietyllä tavalla eivätkä todennäköisesti ole kovinkaan halukkaita muuttamaan työtapojaan. Näin ollen tulisi koulutettavien pääasiallisena kohderyhmänä olla ne nuoret henkilökunnan jäsenet, joille ekologisesti kestävä kehityksen periaatteet ovat vielä vieraita. Nuorien kouluttaminen toisi toimintakulttuurin kehittämiseksi jatkuvuutta.

”Koulutuksessa tulisi lähteä siitä, että toimenpiteet kohdistettaisiin näihin nuoriin, jotka tulevat taloon. Sellanen turha haulien tuhlaaminen 45 – 55 vuotiaisiin on ajan tuhlausta. Jos he saa herätyksen kahdeks vuodeksi, ni ei sil oo mitään merkitystä. Mutta niille nuorille, jotka tulevat taloon tulisi tarjota koulutusta niin, et he koko työkaarensa aikana toimisivat ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseksi...täsmä opetusta.”

H2 näkemyksien mukaan tulisi oppimiselle asettaa tavoitteita. Oppimiselle olisi siis nimettävä järkevät ja toteutettavissa olevat tavoitteet. Tavoitteeton kouluttautuminen voisi jäädä merkityksettömäksi. Ongelmaksi saattaisi kuitenkin muodostua tämän tavoitetaso löytäminen. Väkisin päähän takomisella tuskin saavutettaisiin merkittäviä tuloksia.

H3 mukaan olisi koulutustilaisuuksia järjestettävä tasaisin väliajoin esimerkiksi kerran vuodessa. Näissä tilaisuuksissa olisi henkilökunnalle tarjottava tiivis tietopaketti, joka käsittelisi sekä maailman ja ympäristön tilan muutoksia että niiden peilautumista viraston käytännön toiminnassa. Tämän tietoisuuden pohjalta olisi sitten käytävä keskusteluita, siitä mitä viraston toiminnassa voidaan kehittää. Lisäksi tulisi henkilökunnan tietoon saattaa lähteitä, joista tähän aiheeseen liittyvää tietoa voi hakea.

H4 ajatuksien mukaan voitaisiin henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantaminen toteuttaa trendin kaltaisesti siten, että jokin vuosi nimettäisiin ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen vuodeksi. Koulutuksen järjestämisessä hän halusi korostaa henkilöstöstrategian hyödyntämistä. Liikuntavirastossa työstettiin haastattelujen aikana uutta henkilöstöstrategiaa. H4 mukaan strategian sisällön yksi keskeinen osa-alue on koulutus. Näin ollen sijoittamalla tämä henkilökunnan tiedollisten valmiuksien parantaminen henkilöstöstrategiaan, voidaan luoda selkeitä toimintamalleja. Sen myötä voidaan koulutukselle asettaa selkeitä tavoitteita ja ohjata toimintaa haluttuun suuntaan valitulla intensiteetillä. Tällöin ei ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen jäisi omaksi erilliseksi hankkeeksi, vaan se kytkeytyisi olennaiseksi osaksi viraston toiminnan kehittämistä. Samalla toiminnan kehittämisestä tulisi jokaisen henkilökunnan jäsenen työtehtäviin liittyvä vastuualue. Käytännössä näiden periaatteiden edistämisen liittäminen osaksi strategiaa etenisi siten, että ensin johtoryhmän keskuudessa sovitaan siitä, että nämä toimet kuuluvat strategiaan. Toisessa vaiheessa ryhdytään työnjohtoportaan kanssa laatimaan sisältöjä toiminnan kehittämiseksi. Kolmannessa vaiheessa työnjohto käy henkilökunnan kanssa läpi strategian sisältöjä jokaisen henkilökunnan jäsenen oman työn näkökulmasta.

H5 painotti näkemyksissään annettavan tiedon ja käytännön toiminnan välisiä yhteyksiä. Tiedon tulisi mahdollisimman läheisesti sekä liittyä käytännön työhön että toimia sen apuvälineenä. Tämänlaista tietoa olisi esimerkiksi harrastustoimintaan liittyvän liikenteen aiheuttamien päästöjen määrää koskevat laskelmat sekä sellaiset raportit, jotka käsittelevät kunnan, opetusministeriön ynnä muiden sellaisten liikuntaa rahoittavien osapuolten mahdollisuuksia vaikuttaa liikuntapalveluita tarjoavien tahojen toimintaan. Esimerkiksi miten liikuntavirasto voisi omalla toiminnallaan edistää liikuntaseurojen mahdollisuuksia toteuttaa ekologisesti kestävä kehityksen mukaista liikuntapalvelutoimintaa.

Haastattelun toisessa osassa kerätyn aineiston avulla voitiin siis hahmotella niitä näkemyksiä, joita haastateltavilla oli liittyen henkilökunnan tiedottamiseen. Ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen toimenpiteiden liittäminen liikuntaviraston valmisteluvaiheessa olevaan henkilöstöstrategiaan lienee tehokkain keino liittää kyseiset toimet kiinteäksi osaksi viraston toimintakulttuuria. Näin myös henkilökunnan

tiedottaminen kirjautuisi yhdeksi viraston strategiseksi tavoitteeksi. Varsinaisen koulutuksen järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä tulisi painottaa eri kohderyhmien tarpeiden huomioon ottamista sekä henkilökunnan nykyisen ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseen liittyvän tietotason kartoittamista. Tämänlainen kartoitus voitaisiin toteuttaa esimerkiksi koko henkilökunnalle suunnattuna kyselytutkimuksena. Kartoituksen pohjalta voitaisiin tunnistaa henkilökunnan tiedolliset valmiudet sekä suunnitella koulutuksessa painotettavia aihealueita. Aineiston pohjalta voitaisiin lisäksi pohtia tulisiko koulutus järjestää osastojen sisällä vaiko koko henkilökunnan keskuudessa.

Sekä järjestetyn opetuksen että oppimisen tulisi olla tavoitteellista ihmisen tasapainoisen luontosuhteen muodostumista edistävää. Tämän tavoitteen edistämiseksi tulisi kiinnittää erityistä huomiota opetusmenetelmiin, kuten havainnollistamiseen. Merkityksellisen lopputuloksen saavuttamiseksi, olisi löydettävä yhteisesti hyväksytyt oppimiselle asetetut tavoitteet. Koulutustilaisuuksia tulisi järjestää säännöllisin väliajoin, joissa tarjotun maailman tilaa ja viraston toimintojen ympäristövaikutuksia käsittelevän tiivistetyn materiaalin pohjalta voitaisiin käydä virikkeellisiä keskusteluja ja pohdintoja viraston toimintojen kehittämistä. Koulutuksen lisäksi tulisi viraston saada liikunnan harrastamisesta aiheutuvia kielteisiä ympäristövaikutuksia käsittelevää sekä toiminnan kehittämismahdollisuuksia käsittelevää tietoa.

7.3 Työympäristön toiminnallisten valmiuksien kehittäminen

Haastattelujen kolmannessa osassa keskityttiin työympäristön toiminnallisten valmiuksien kehittämiseen. Tämän osan tarkoituksena oli hahmotella niitä näkemyksiä, joita haastateltavilla oli liittyen ekologisesti kestävä kehityksen toimintakulttuurin organisoitumiseen liikuntavirastossa. Haastattelun kolmas osa noudatteli samaa muotoa kuin kaksi aiempaa osaa. Kolmannen osan kaksi pääkysymystä kuuluivat seuraavasti: 1) Miten ympäristönäkökohtien huomioimista voitaisiin parhaiten edistää osastollanne ja koko liikuntavirastossa? 2) Miten yksittäinen henkilökunnan jäsen saataisiin parhaiten toimimaan ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseksi? Miten toimimattomuuteen olisi puututtava?

Kolmannen osan ensimmäisessä kysymyksessä olleessa vastaustaulukossa oli yhteensä kuusi vastausvaihtoehtoa. Näistä viisi tarjosi valmiin mallivastauksen kuudennen ollessa varattuna haastateltavan omasanaiselle vastaukselle. Taulukossa olleita mallivastauksia valmistellessani sovelsin jälleen tutkimuksen kirjallisuusosiossa ilmenneitä sekä omia näkemyksiäni toiminnan kehittämisen organisoimisesta suuremmassa työyhteisössä. Kolmannen osan ensimmäiseen kysymyksen mallivastaukset esitellään taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Haastattelun kolmannen ensimmäinen kysymys: Miten ympäristönäkökohtien huomioon ottamista voitaisiin parhaiten edistää osastollanne ja koko liikuntavirastossa?

<p>Palkkaamalla tai nimeämällä toiminnan kehittämisestä vastaava henkilö: <i>Liikuntavirastolla tulisi olla ekologisesti kestävän kehityksen edistämisestä vastuussa oleva henkilö, joka sekä edistäisi että valvoisi ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottamista liikuntaviraston käytännön toiminnoissa.</i></p>
<p>Asettamalla elin, jonka tehtävänä on edistää yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden syntymistä: <i>Liikuntavirastolla tulisi olla ekologisesti kestävän kehityksen edistämisestä vastuussa oleva henkilökunnan edustajista koostuva elin. Näin voitaisiin edistää yhteisesti hyväksytyjen toiminnallisten tavoitteiden syntymistä.</i></p>
<p>Ottamalla käyttöön palautejärjestelmä: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön palautejärjestelmä, jonka avulla voitaisiin sekä antaa tavoitteiden toteutumista koskevaa palautetta että seurata yksikköjen ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista.</i></p>
<p>Ottamalla käyttöön palkkiojärjestelmä: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön palkitsemisjärjestelmä, jonka avulla voitaisiin kannustaa henkilökuntaa ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden toteuttamiseen.</i></p>
<p>Ottamalla käyttöön uutta ympäristöystävällistä teknologiaa: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön uutta teknologiaa, jonka avulla voitaisiin merkittävästi vähentää muun muassa energian- ja vedenkulutusta sekä liikkumisen tarvetta.</i></p>
<p>Muu: Mikä?</p>

Taulukon ensimmäinen ja neljäs mallivastaus perustuivat yleisiin käsityksiini tavanomaisista hallintokäytännöistä, joiksi voidaan kutsua muun muassa vastuun delegoimista ja kannustinpolitiikan käyttöä uudistuksien edistämisessä. Toinen mallivastaus pohjautui Sanna Ahvenharjun toimittamassa ja Suomen kuntaliiton julkaisemassa *Täältä kestävyteen paikallisagendaoppaassa* (1997, 7) esitetyille näkemyksille. Kyseisessä kirjasessa määriteltiin kestävän kehityksen edistämisen yhdeksi keskeisimmäksi edellytykseksi yhteisesti hyväksytyjen määritelmien ja tavoitteiden löytämisen. Kun tavoitteet ja määritelmät laaditaan yhteistyössä, voidaan mahdolliset ristiriidat käsitellä ajoissa, eivätkä ne näin ollen pääse halvaannuttamaan toimenpiteiden toteuttamista myöhemmässä vaiheessa. Koko henkilökunnan yhdessä sopimiin tavoitteisiin on myös kaikkien helpompi sitoutua. Kolmas vaihtoehto perustui

jo edellisessä kappaleessa käsiteltyyn Sirkka Heinosen teoksessaan *Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys* (1995, 74-76) esittelemään ekopalautteen käsitteeseen. Myös viidennen vaihtoehdon taustalla olevat näkemykset ovat peräisin Sirkka Heinosen edellä mainitusta teoksesta. Hän painottaa teknologian kehittämisen ja ympäristöarvojen yhteensovittamisen keskeisyyttä tulevaisuuden menestyneimpien kulttuurien saavutuksina. Hän näkee ekologisesti kestäväen kehityksen yhtenä keskeisenä edellytyksenä ympäristöystävällisen teknologian kehittämistä ja sen käytön lisäämistä tuotannossa ja kulutuksessa käytettävän luontoa ja ympäristöä vaurioittavan teknologian sijasta. Uuden teknologian säästöperiaatteet heijastavat luonnon omaa toimintaa ja siten edistävät myös ihmisten ympäristöystävällisten käytäntöjen omaksumista. (emt., 13).

Kuten taulukosta voidaan huomata jakautuivat haastateltavien antamat vastaukset täysin levälleen painottumatta selkeästi tiettyihin vaihtoehtoihin. Merkille pantavaa kuitenkin on, että neljä haastateltavaa merkitsi vastuuhenkilön palkkaamisen tai nimeämisen vähintäänkin toiseksi tärkeimmäksi toimenpiteeksi.

TAULUKKO 6. Haastateltavien kolmannen osan ensimmäiseen kysymykseen antamien vastauksien jakautuminen

	<i>Tärkein</i>	<i>2. Tärkein</i>
Palkkaamalla tai nimeämällä henkilö	2	2
Asettamalla elin	-	2
Ottamalla käyttöön palautejärjestelmä	-	1
Ottamalla käyttöön palkkiojärjestelmä	-	1
Ottamalla käyttöön uutta teknologiaa	2	-
Muuten: Miten?	-	1

Myös toisen pääkysymyksen käsittelyn yhteydessä nousi esille monenlaisia näkemyksiä. Toinen pääkysymys kuului siis seuraavasti: miten yksittäinen henkilökunnan jäsen saataisiin parhaiten toimimaan ekologisesti kestäväen kehityksen edistämiseksi? Miten toimimattomuuteen olisi puututtava? H1 painotti tiedon ja ympäristönsuojelullisten toimien perusteiden sisäistämistä. Vain siten voivat yksilöt todella ymmärtää, miksi ympäristöä on suojeltava. Edelleen toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvät tavoitteet tulisi hänen näkemyksien mukaan liittää sisäänrakennetuksi osaksi jokaisen työtehtäviä. Sen myötä ei tavoitteiden edistäminen olisi mikään pakon sanelema välttämättömyys vaan osa tavanomaisia työtehtäviä.

Tavoitteiden toteutumisen seuranta tulisi kuitenkin järjestää. Tämän seurannan avulla voitaisiin arvioida tavoitteiden toteutumista sekä rakentaa perustaa toiminnan edelleen kehittämistä käsitteleville keskusteluille.

H3 puolestaan koki sopivan palkitsemisjärjestelmän olevan paras keino yksittäisten henkilökunnan jäsenten kannustamiseksi. Hän kuitenkin myös painotti asioiden sisäistämisen merkitystä. Näkemyksensä hän ilmaisee seuraavasti: ”Ihminen ei voi tätä asiaa vastustaa, muuta kuin siinä tapauksessa, että se ei tiedä.” Hänen mukaansa on panostettava asialliseen valistukseen, tiedottamiseen ja opastamiseen. Hänen ekologisesti kestävä kehityksen organisoimiseen liittyvät näkemyksensä olivat täysin samansuuntaisia kuin H1:n.

”Yleisesti ottaen ympäristönsuojelu se pitää saada jokaiseen hallintokuntaan itsestään selväksi asiaksi, ettei tarvita mitään elintä, sellaista kuin ympäristönsuojelulautakunta tai muuta sellaista vaan et se ois kaikessa rakentamisessa kaikessa tekemisessä luonnollisena asiana sisällä, et ne otetaan huomioon kaikissa asioissa kaikessa tekemisessä.”

Lisäksi H3 arvioi kriittisesti ekologisesti kestävä kehityksen kannalta liikuntaviraston käytäntöjä ja korosti näkemyksissään toiminta-ajatuksen muuttamisen tarvetta. Hänen mukaansa tulisi liikuntaviraston toimissaan mukaila vuoden aikoja ja vallitsevia sääolosuhteita. Hän toteaa tiettyjen harrastusmahdollisuuksien ympärivuotisen ylläpitämisen olevan paitsi kallista myös hyvin paljon energiaa kuluttavaa ja tarpeetonta.

”Ei me täällä tarvita mitään hiihtoputkia tai lämmitettäviä katuja”

Hänen näkemyksiensä mukaan tulisi liikuntapalveluja entisestään kohdistaa suurelle yleisölle ja viedä toimintaa entistä enemmän palvelujen tarjoamisen suuntaan. Näin ollen sen sijaan, että investoitaisiin suuriin liikunta- ja urheilulaitoksiin, joiden pelkät ylläpitokustannukset ovat jo varsin korkeat, tulisi toiminnassa edistää kuntalaisten luonnonmukaisten liikuntaharrastusten harjoittamista. Sen myötä ympäristössä harrastettaisiin niitä kaikkia lajeja, joita vuoden aikaan nähden on mahdollista harrastaa. Kilpa- ja huippu-urheilu pitäisi kyllä huolen omista mahdollisuuksistaan. Lopuksi hän halusi korostaa perinpohjaisten aiheeseen liittyvien keskustelujen aloittamista. Hän

totesi haastattelutilaisuuden olleen ensimmäinen tapaus, jolloin ekologisista kysymyksistä keskusteltiin.

H4 piti bonusjärjestelmää yleisesti ottaen yhtenä tärkeänä osatekijänä, silloin kun henkilökuntaa motivoidaan työtehtävien muuttamiseen. Hän koki myös erilaisten palautejärjestelmien ja mittareiden käyttöön ottamisen keskeiseksi osaksi toimintakulttuurin muutoksen edistämistä. Tässä yhteydessä hän mainitsi Efektia Oy:n käynnistämän Liikuntavertti –ohjelman, jonka tarkoituksena on luoda mittaristo, jonka avulla Suomen liikuntatoimien toimintaa voidaan arvioida. Ohjelman perusasiakirja tehtiin vuonna 2000. Asiakirjaan tuli kahdeksan kohtaa, joista kahdeksas koski ympäristönäkökohtien huomioon ottamista. 1000 pisteen arviointiasteikossa sai tuo kyseinen kahdeksas kohta 20 pistettä. Käytännössä painoarvo on siis varsin olematon. Hänen mukaansa on tämänlaisten arviointijärjestelmien luominen oikeansuuntaista kehitystä, sillä hän kokee sekä palautteen antamisessa että vastaanottamisessa olevan yleisesti ottaen paljon parannettavaa julkisella sektorilla, eikä Turun kaupungin liikuntavirasto tee tästä poikkeusta. Harvemmin muistetaan kiittää hyvin tehdystä työstä mutta kielteistäkään palautetta ei juurikaan anneta. Asioiden alkuun saattamiseksi oli hänen näkemyksiensä mukaan olennaisen tärkeää, että asialla olisi joku vastuhenkilö, joka sekä valmistelisi käsiteltäviä näkökohtia että pönkittäisi aiheen tiimoilta käytäviä keskusteluita. Erillisten vastuuelimien asettaminen ei hänen näkemyksiensä mukaan ole tarpeellista. Ympäristöasioiden edistäminen on helposti liitettävissä virastossa olevien johtamisjärjestelmien asialistoille. Lopuksi korostaa H4 henkilökunnan kouluttamisen merkitystä. Tiedon lisääntyessä, lisääntyvät myös henkilökunnan jäsenten mahdollisuudet tehdä omia valintoja ja aloitteita. Kouluttamisen yhteydessä tulisi myös jakaa vastuuta henkilökunnan keskuudessa yhä laajemmalle. Kun ihminen vastaa tekemisistään itse, niin hän varmaan myös toimii omien arvojensa mukaisesti järkevästi. Yhteisillä tempauksilla ympäristöviraston kanssa voitaisiin edistää ympäristöajattelun arvostusta. Esimerkiksi polkupyörällä töihin -viikoilla tai muilla vastaavilla ohjelmilla. Lisäksi luomalla käsityksiä ympäristötekojen moninkertaisesta hyödystä, kuten esittämällä tutkimustuloksia melu- ja ilmansaasteiden vähenemisestä ja hyötyliikunnan lisääntymisestä töihin pyöräiltäessä, voidaan huomata tapojen ja tottumuksien muuttamisen olevan moneltakin eri kannalta järkevää.

H5 korosti esimiehen merkitystä toimintakulttuurin muutoksen edistämisessä. Ensinnäkin on esimiehen oltava kiinnostunut uuden asian edistämisestä ja pidettävä yllä jatkuvaa aiheeseen liittyvää keskustelua. Toiseksi hänen on oltava kiinnostunut alaistensa tekemisistä. H5 näkemysten mukaan osalle henkilökuntaa voisi virikkeellisen keskustelun ylläpitäminen jo riittää toimintatapojen muuttamiseksi. Näin ollen myös hän, kuten H1 ja H3, peräänkuulutti asiallisten aiheeseen liittyvien keskustelujen käynnistämistä. Hänen kokemusten mukaan ei ekologisiin kysymyksiin liittyviä pohdintoja oltu liikuntavirastossa juurikaan harrastettu. Tosin ekologisesti kestävä kehitys on kuitenkin hänen käsityksiensä mukaan tiedostettu, mutta ainakaan tällä hetkellä eivät kestävä kehityksen periaatteet muodosta viraston toimintaa linjaavia tavoitteita.

Vaikka ympäristövirasto on useamman vuoden ajan toiminut samassa talossa, aikaisemmin jopa samalla käytävällä, ei virastojen välillä ole ilmeisestikään tehty juurikaan yhteistyötä. H5 totesi työskennelleensä useamman vuoden ajan samalla käytävällä ympäristöviraston henkilökunnan kanssa. Hän kertoi yleisen ilmapiirin olleen tuolloin, kuten vielä nytkin, ympäristöasioita väheksyvän. Hän sanoi ympäristöasioiden merkityksettömyydessään jääneen muiden asioiden jalkoihin. Tämän hän arveli johtuneen ensisijaisesti tiedon puutteesta. Nyt kaupungin Agenda 21 –hankkeen myötä on suhtautuminen kuitenkin muuttunut. Kaupungin organisaatiossa hallinto sanelee sen, mihin hallintokuntien on erityisesti kiinnitettävä huomiota. Vaikka aikaisemmin on ympäristöasiat voitu sivuuttaa, niin se ei enää olekaan mahdollista. Kaupunki tulee jatkossa yhä enemmän ottamaan ympäristönäkökulmat huomioon määrärahoja jakaessaan. Näin ollen on liikuntavirastossakin pohdittava uudella tavalla monia keskeisiä toiminnan toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä, ehkä jopa uudella tavalla arvioitava viraston koko toiminta-ajatusta.

Kuten todettu, eivät ensimmäiseen pääkysymykseen saadut vastaukset painottuneet tiettyihin vaihtoehtoihin. Vastuuhenkilön nimeäminen asetettiin kuitenkin yleisesti niin ensimmäisen kuin toisenkin pääkysymyksen käsittelyn yhteydessä tärkeimmäksi toimenpiteeksi toimintakulttuurin kehittämisessä. Myös toisen pääkysymyksen käsittelyn yhteydessä ilmeni monenlaisia näkemyksiä siitä, mihin viraston toiminnan kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota. Ympäristönsuojelulle myönteisen ilmapiirin

muodostamisen ja niin sanotun ekoajattelun edistämisen keskeisimmäksi tekijäksi nostettiin yksilöiden ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen perusteisiin liittyvän ymmärryksen lisääminen. Tämän tavoitteen edistämiseksi olisi henkilökunnan tiedottamista lisäävä ja kouluttautumismahdollisuuksia parannettava. Myös jonkinlaisen palkkiojärjestelmän käyttöönotto sekä ennen kaikkea esimiesten esimerkillinen toiminta osaltaan nopeuttaisivat henkilökunnan jäsenten ekologisesti kestävä kehityksen mukaisten käytäntöjen omaksumista. Sen sijaan erillisten kestävä kehityksen hankkeiden tuloksellisuuteen ei haastateltavien keskuudessa juurikaan uskottu. Tähän liittyen koettiin, että toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvät tavoitteet tulisi liittää sisäänrakennetuksi osaksi jokaisen työtehtäviä. Näin ollen olisi ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen kytkettävä olennaiseksi ja itsestään selväksi osaksi jokaisen henkilön työtehtäviä. Asetettujen tavoitteiden toteutumista tulisi seurata sekä kehitettävä tähän liittyvä palautejärjestelmä.

Toisen pääkysymyksen käsittelyn yhteydessä useimmin ilmennyt näkemys liittyi aihetta käsittelevien keskustelujen puuttumiseen. Yksi haastateltavista totesikin haastattelun olleen hänen kohdallaan ensimmäisen kerran, jolloin ekologisesti kestävä kehityksen kysymyksiä pohdittiin liikuntaviraston kannalta. Täten asiakysymyksiin syventyvien keskustelujen käynnistäminen nähtiinkin ensisijaisen tärkeäksi toimenpiteeksi toimintakulttuurin muutoksen edistämisessä. Myös *Täältä kestävyteen paikallisagendaoppaassa* korostetaan hallinnossa käytävien keskusteluiden merkitystä. Teoksen viidennessä luvussa käsitellään ympäristöohjelman suunnittelun ja toteuttamisen kulkua. Tässä tarkastelussa ensimmäiseksi asiaksi ekologisesti kestävä kehityksen toimenpiteiden käynnistämistä listataan hallinnon aiheeseen paneutuminen. Johtoryhmä ja luottamushenkilöt perehtyvät asiaan aloitusseminaarissa, jossa he myös aloittavat keskustelut toimenpiteiden käynnistämisestä. Keskustelujen avulla on luotava käsitys siitä, mitä aiotaan tehdä, missä vaiheessa ja erityisesti millä voimavaroilla sekä hahmoteltava yhteinen käsitys kestävä kehityksen merkityksestä. Aloitusseminaarissa on selvitettävä ensinnäkin kuka ottaa toimenpiteiden edistämisestä pääasiallisen valmisteluvastuun. Toiseksi on ryhmässä pohdittava niitä merkittävimpiä ekologisesti kestävä kehitykseen liittyviä asioita ja niitä asioita, joihin toimenpiteillä pyritään pääasiallisesti vaikuttamaan. Kolmanneksi on mietittävä, mitkä osapuolet on kytkettävä mukaan ohjelman laatimiseen, toisin sanoen on mietittävä mahdollisia yhteistyökumppaneita, joiden avulla ohjelman onnistuminen olisi helpompaa.

Neljänneksi on pohdittava, mitä ohjelmaan sitoutuminen edellyttää eri osapuolilta. Viidenneksi on pohdittava työn etenemiseen liittyviä kysymyksiä muun muassa sitä, miten ohjelman toteuttamiseen sitoutuisi mahdollisimman suuri joukko. Näiden keskusteluiden avulla on mahdollista luoda yleiskuva niistä voimavaroista, jotka ovat toimijoiden käytettävissä. (Ahvenharju 1997, 23-24.) Yhteisten pelisääntöjen sopimisen lisäksi on näissä keskusteluissa syvennyttävä viraston koko toiminta-ajatuksen kriittiseen arviointiin ja pohdittava toiminta-ajatuksen kehittämistä ekologisesti kestäväen kehityksen näkökulmasta.

7.4 Tulevaisuuden näkymät

Haastattelujen lopuksi haastateltavilta kysyttiin heidän näkemyksiään ekologisen kriisin ja ympäristönsuojelun tulevaisuudesta. H1 oli aidosti huolissaan tulevaisuuden näkymistä. Hän kuitenkin vakavalla äänellä painotti luottavaista suhtautumista ekologisesti kestäväen kehitystä edistävien toimien mahdollisuuksiin. Hän kehotti kaikkia mutta erityisesti päättäjiä ja virkamiehiä suhtautumaan vakavasti tiedemiesten lausuntoihin, jotka viestittävät vallitsevan kehityssuunnan tuhoisuudesta. Lopuksi hän totesi luottavansa kasvaviin sukupolviin ja näiden kykyyn ja halukkuuteen korjata vallitsevan kehityksen suunta. H2 tunsi aitoa pelkoa elämän tuhoutumisesta. Hän ei epäillyt etteikö jokaisella ihmisellä olisi sisäinen halu tehdä omalta osaltaan kaikkensa, jotta vallitseva kehityssuunta korjaantuisi. Hän kuitenkin arveli toimimattomuuden johtuvan nimenomaan sen käsityksen ja ymmärryksen puutteesta, mikä tämän uhkaavan muutoksen aiheuttaa. Hän totesi luottavansa liikuntaviraston mahdollisuuksiin edistää ekologisesti kestäväen toimintakulttuurin nousemista, mutta tunsi uskon puutetta maailmassa vallitsevan kehityssuunnan korjaamisen mahdollisuuksista. Hän epäili, että loppujen lopuksi rahan tavoittelu ajaa ekologisesti kestäväen kehityksen edistämisen edelle ja piti sitä aivan kaoottisena ajatuksena. Ekologisesti kestäväen kehityksen edistäminen liikuntavirastolla käytössä olevilla voimavaroilla, ei ole hänen mukaansa mahdollista. Näihin toimiin investoiminen muun toiminta-alueen kärsimättä ei ole mahdollista. Hänen näkemyksien mukaan on liikuntaviraston toiminnassa ympäristönäkökulmat otettu huomioon jo jonkin aikaa. Tulevaisuudessa tullaan kaikki tehtävät toteuttamaan ekologisesti kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti. Toimintakulttuurin kehittämisen nopeus on kuitenkin riippuvainen käytettävissä olevista

voimavaroista. Riittävien voimavarojen puuttuessa kehitys on hitaampaa. Hänen mukaansa ei virastossa haluta kuitenkaan yhtään väärää tekoa tehdä. H3 näki kehityssuunnan muuttamisen varsin ongelmattomana. Hän totesi, ettei tarvita muuta kuin että ihmiset alkavat ajatella omien jälkipolviensa turvallisen elämän mahdollisuuksien turvaamista. H4 uskoi ympäristön tilaa kohentavien toimien lisääntyvän tasaisella tahdilla. Hän pitää ihmistä sen verran järkevänä lajina, että tämä pystyy turvaamaan oman elinympäristönsä. Hänen näkemyksiensä mukaan tämän maapallon tulevaisuus voi olla hyväkin. H5 ei kokenut ympäristöongelmia merkittäviksi asioiksi elämässään. Hän totesi asuvansa kaukana kaupunkien saasteista, eikä näin ollen ole pohtinut ympäristönsuojeluun liittyviä kysymyksiä. Hän ei ole näistä kysymyksistä kovinkaan kiinnostunut. Hän ei lue aiheeseen liittyviä kirjoituksia, eikä usko niitä juurikaan lehdistä löytävänsäkään. Sen sijaan oman osastonsa toimintaa liittyen oli hänellä yksi selkeä näkemys ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen edellyttämistä toimista. Hän totesi liikuntapaikkojen vuoronjakoperusteiden olevan varsin kehittymättömät. Vuoroja jaellaan varsin järjestäytymättömästi. Tämä on johtanut siihen, että monet niin sanotut paikalliset seurat ovat joutuneet järjestämään toimintaansa toisella puolella kaupunkia siitä huolimatta, että seuran kotikorttelissa sijaitsisikin toiminnan järjestämiseen soveltuva suorituspaiikka.

Kuten jo totesinkin kappaleen 7.1 lopussa, herättävät ekologisesti kestävä kehityksen kysymykset hyvin monenlaisia tunteita. Tämän voimme havaita myös tästä haastattelun loppuosasta. Haastateltavien lausunnot ilmensivät muun muassa huolta, toivoa, pelkoa, voimattomuutta, varmuutta, optimistisuutta ja välinpitämättömyyttä. Tärkeää olisikin selvittää, miten nämä osittain vastakkaisetkin tunteet vaikuttavat yksilöiden halukkuuteen ja kyvykkyyteen suojella ympäristöämme sekä miten näihin tunteisiin tulisi vaikuttaa, jotta ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen henkinen perusta vahvistuisi. Tämänsuuntaisen tarkastelun olisi keskityttävä yksilön elämäntapoihin ja hänen osallisuuteensa ekologiseen kriisiin. Täten voitaisiin valottaa erilaisten asenteiden taustoja sekä lisätä ymmärrystämme elämänmuutoksen ajatuksen herättämistä tunteista ja niiden vaikutuksista yhteiskunnallisen muutoksen edistämiseen.

8 EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAKULTTUURIN EDISTÄMISEN KULMAKIVET

Tutkimuksen teoriaosaa varten lukemastani kirjallisuudesta ja tutkimuksen empiirisessä osassa keräämästäni aineistosta nousi hyvin monenlaisia näkökulmia, joiden avulla lähestyä ekologisesti kestävästä kehityksestä edistämiseen liittyviä kysymyksiä. Tästä huolimatta tutkimuksen keskeisimmäksi havainnoksi nousi kyseessä olevan käsitteen eräänlainen vieraus. Vaikka periaatteellisella tasolla tiedämme, mitä ekologisesti kestävästä kehityksestä käsite pitää sisällään, emme kuitenkaan käytännössä osaa käsitellä sen moniulotteisuutta. Toisin sanoen emme oikein tiedä, mihin aiheeseen liittyvissä keskusteluissa olisi keskityttävä. Tämä seikka merkittävä tavalla sekä vaikeuttaa että osaltaan johtaa harhaan aiheen käsittelyä. Käytämme kallista aikaamme yritykseen jäsentää jäsentymätöntä. Yritämme luoda uusia synteesejä olemassa olevista näkemyksistä, jotta uusien tiukasti määrättyjen normien luominen olisi mahdollista. Vaikka rajojen, kuten ihmisen toiminnan ekologien reunaehtojen tunnistaminen on ehdottoman tärkeää uusien toimintamallien muodostamiseksi, on kuitenkin varsin perusteltua kyseenalaistaa yltiöpositiivisen lähestymistavan mielekkyys toimintakulttuurin muutoksen edistämisen kannalta. Nykyisessä voimistuvassa epätasa-arvoisuuden tilassa, on ekologisesti kestävästä kehityksestä edistämiseksi ennen kaikkea suuri sosiaalinen tilaus. Näin ollen on huomiota suunnattava ennen kaikkea elinkeinorakenteemme toiminta-ajatuksen kriittiseen arviointiin. Arvorakenteidemme ”virheet” kun eivät ole teknisillä ratkaisuilla korjattavissa.

8.1 Laajennettu maailmankuva

Ekologisesti kestävästä kehityksestä idea leikkaa läpi yhteiskuntamme ja tunkeutuu vallitsevan yhteiskuntakäsityksemme tuolle puolen. Toisin sanoen kyseessä oleva käsite pohjautuu ulottuvuudeltaan laajennetulle yhteiskunnan määritelmälle. Michel Serres (1994) käsittelee teoksessaan *Luontosopimus* tätä laajennettua yhteiskunnan määritettä. Hän kohdistaa tarkastelunsa yhteiskuntasopimukseen, ihmisten laatimaan sopimukseen, joka jäsentää ihmisten ja yhteisöjen väliset suhteet, oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnassa, mutta sulkee luonnon yhteiskunnan ulkopuoliseksi.

Yhteiskuntasopimus tuo oikeuden kaikkein primitiivisimpiinkin aggressiivisiin ihmisten välisiin suhteisiin kuten esimerkiksi sotaan. Tämä eräänlainen oikeudellinen järki on epäilemättä pelastanut automaattiselta häviämiseltä ne paikalliset alakulttuurit, joista me olemme peräisin. Michel Serres toteaaakin yhteiskuntasopimuksen estäneen meitä surmaamasta toisiamme. Yhteiskuntasopimus on kuitenkin synnyttänyt sekä henkisesti että fyysisesti sulkeutuneen yhteisöllisyyden jättäen ulkopuolelle Maailman ja valtavan kokoelman haltuunoton passiivisiksi kohteiksi kutistettuja asioita. Se on olettanut että, yhteiskunta voi olla olemassa ilman maailmaa. Yhteiskuntasopimuksen seurauksena kulttuurin ja luonnon välisestä suhteesta on kehittynyt loisen ja isännän välinen yksisuuntainen suhde. Sen myötä syntynyt aikamme ekologinen kriisi puhuu puolestaan. Tarvitsemme näkemyksen, joka ymmärtää luonnon ja kulttuurin kokonaisvaltaisen yhteyden. Yhteiskunnalliseen sopimukseen on lisättävä symbioottinen ja vastavuoroinen luontosopimus, jossa suhtautumisemme asioihin luopuisi herruuden ja omistusoikeuden ihailusta ja vaihtuisi kuuntelemiseen, vastavuoroisuuteen, mietiskelyyn ja elämän kunnioitukseen. Symbioosioikeus määrittää vastavuoroisuuden, jonka mukaan ihmisen on annettava luonnolle yhtä paljon kuin luonto antaa ihmiselle. Tässä sopimuksessa jokainen kollektiivi tunnustaa vähintäänkin metafysisesti elävänsä ja työskentelevänsä samassa maailmassa kuin kaikki muut kollektiivit. Luontosopimus tunnustaa tämänhetkisen voimamme ja Maailman voimien välillä vallitsevan tasapainon kuvitteellisena ja allekirjoittamattomana. Se tunnustaa myös globaalisten interventioidemme voiman ja Maailman globaalisuuden välillä vallitsevan uuden tasa-arvoisuuden. Luontosopimus johdattaa meidät tarkastelemaan Maailman näkökulmasta kokonaisuutta. Tätä sopimusta ei tehdä enää yksinomaan meidän yksityisen tai yhteisen hyvän, vaan aina myös 'symbioottimme' eduksi. Luontosopimus yhdistää yhdessä verkossa kulttuurimme luontoon.(Serres 1994)

Ekologisesti kestävä kehitys käsite laajimmassa merkityksessään perustuu Michel Serresin kuvaamalle luontosopimukselle. Näin ollen ekologisesti kestävä kehitys yhteiskunnan mallin voidaan todeta muodostavan käsityksen ihanteellisesta yhteiskunnasta, jossa kulttuurin ja luonnon ympäristöt muodostavat yhden yhtenäisen ja tasapainoisen kokonaisuuden. Mutta miten pääsemme tästä määritelmästä eteenpäin? Miten ekologisesti kestävä kehitys yhdistyy erilaisiin yhteiskuntakäsityksiin? Mistä eri tekijöistä rakentuu ihanneyhteiskunta? Onko yhteiskunta yleensäkin enää toimiva käsite vai olisiko käytännöllisempää käyttää laajennettua ekosysteemin käsitettä, joka

ottaisi huomioon paitsi muut elämänmuodot myös ihmisen toimien ekologiset ja sosiaaliset ulottuvuudet? Miten ja kenen tulee määrittää ekologisesti kestävä kehityksen mukaiset elämäntavat?

Monen aikamme merkittävän sosiologin mukaan yksi tämän päivän yhteiskunnallisen kehityksen tyypillisimmistä ilmiöistä on ihmisten elämäntapojen yksilöllistyminen. Yksilöiden oikeuksien lisääntyminen ja niiden lainsäädännöllinen suojaaminen on yhtäältä lisännyt vapautta omiin valintoihin toisaalta lisännyt myös ihmisten neuvottomuutta. Ihmiset ovat yhä useimmin itse omien valintojensa tuomareina. Ekologisia kysymyksiä käsittelevässä kirjallisuudessa - kuten tässäkin tutkimuksessa - on yksilöiden vastuu usein nostettu pohdintojen keskipisteeseen. Ekologisesti kestävä kehitystä on käsitelty henkilökohtaisena valintana. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Eero Paloheimon kirjoittama teos *Maa* (1986), jonka keskeisin väite väkeväytyy lausemuotoon seuraavasti: ekologisesti kestävä kehitys on ennen kaikkea yksilön tekemä eettinen valinta. Yksilökeskeisestä näkökulmasta katsottuna päädytään syvemmälle suuntautuvissa yhteiskunnallisten muutosten tarkasteluissa aina yksilön tekemien valintojen ratkaisevan aseman tunnustamiseen. Vaikka suurempien muutosten taustalta löytyykin useimmiten laajoja rakenteellisia säännönmukaisuuksia, on yksilöiden merkitys muutosta edistävien ratkaisujen ja valintojen tekijöinä aina keskeinen. Valintojen vaikutukset vain vaihtelevat riippuen yksilön yhteiskunnallisesta asemasta, kuten esimerkiksi hänen ostovoimastaan. Näin ollen yhteiskunnallinen muutos voidaan ymmärtää lukemattomien pienten, ehkä toistensa suhteen irrallisilta vaikuttavien yksityiskohtien uudistumisena, joiden välinen yhteys muodostaa muutosta kiihdyttävän voiman. Täten ekologisesti kestävä kehitys yhteiskunnallisena muutoksena on riippuvainen ennen kaikkea yksilöiden tekemistä eettisistä valinnoista ihmisen tasapainoisen luontosuhteen puolesta.

Ekologisen kriisin taustoihin perehtyminen sekä ihmisen ja luonnon välisen suhteen pohtiminen antaa avaimet paitsi yhteiskunnan toiminnan myös yksilön omien elämäntapojen kriittiseen arviointiin. Tämä näkemys perustuu tämän tutkimuksen aikana saamiini henkilökohtaisiin kokemuksiin. Siihen pohjautuu myös käsitykseni ekologisesti kestävä kehityksen olemuksesta. Ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunta arvioi kriittisesti omia tarkoituksensa tavoitellen suurinta mahdollista

ihmisten keskinäistä ja ihmisten ja luonnon välistä tasapainoa, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta, toisin sanoen eettisesti oikeiden toimintamallien löytämistä. Näin ollen ekologisesti kestävä kehitys voidaan määrittää yksilön henkisenä kasvuna, jonka tavoitteena on yksilön eettisen ajattelun edistäminen. Henkinen kasvu puolestaan tulee ymmärtää tässä yhteydessä uusien näkökulmien omaksumisena sekä ennen kaikkea niiden olemassaolon hyväksymisenä. Tämän suuntainen maailmankuvan laajentuminen luo edellytykset yksilön omien arvoasetelmien ja toimintatapojen kriittiselle arvioimiselle - sosiologian termien mukaisesti ilmaistuna reflektioimiselle - sekä käyttäytymistapojen korjaamiselle. Sen myötä yksilön omaksumasta ekologisesta katsannosta muodostuu hänen itsensä valitsema eettinen mittari, eräänlainen ekologinen omatunto, jonka avulla puntaroida omia valintojaan.

Ekologisesti kestävä kehityksen kysymysten tarkastelu vie meidät hyvin syvällisiin eettisiin pohdintoihin. Sen myötä nousee ekologisesti kestävä kehityksen ongelmisto niiden historiallisesti merkittävien yleisten kysymyksien joukkoon, joiden pohtimiseen ovat uteliaat ihmiset vuosituhansien ajan uppoutuneet. Tällä havainnolla ei kuitenkaan ole merkittävää käyttöarvoa ekologisesti kestävä kehityksen mukaisten käytäntöjen edistämisen kannalta. Omiin havaintoihini ja lukemaani kirjallisuuteen nojautuen, toteaisin ekologisesti kestävä kehityksen toimenpiteiden suunnittelun edellyttävän eettisen mittariston omaksumista. Sen pohjalta voitaisiin laatia tavoitteet ja niiden mukaiset ohjeistukset. Eettisen näkökulman avulla voitaisiin muodostaa yhteinen kanta esiin nouseviin ongelmiin.

8.2 Avoin ja aktiivinen keskustelukulttuuri

Suhtautumisemme ympäristönsuojeluun ja sen edellyttämiin toimenpiteisiin riippuu hyvin monesta tekijästä. Arviointihorisonttimme rakentuu erilaisille vaikuttimille kuten arvoasetelmille, moraalisisille normeille, uskomuksille, symboleille ja ennakkoluuloille. Olemme usein hyvin uskollisia omalle maailmankatsomuksellemme. Siitä johtuen olemme myös erittäin taipuvaisia rakentamaan henkisiä esteitä oman toimintamme suojelemiseksi, rajoittamiseksi tai oikeuttamiseksi. Tämänlainen ajattelutapa asettaa merkittäviä haasteita tai pikemminkin esteitä vakiintuneiden käytäntöjemme muuttamiselle. Kahlitsemme itsemme omiin tunteisiimme ja tuntemuksiimme

suojellaksemme saavuttamiamme asiainiloja. Ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseksi olisikin tärkeätä pohtia, miten ympäristön kannalta haitallisia käyttäytymistapoja suojaavat henkiset esteet saataisiin purettua? Toisin sanoen miten toimintakulttuurin muutoksesta tulisi henkisesti mahdollinen? Miten pelot, voimattomuuden tuntemukset ja välinpitämättömyys olisi muutettavissa vastuulliseksi käyttäytymiseksi?

Ihmiset pyrkivät vuorovaikutuksen avulla alituisesti määrittämään asemansa suhteessa ympäristöönsä. Ihmisten keskinäisessä kanssakäymisessä kohtaavat erilaiset näkökulmat ja maailmankatsomukset. Yksilö joutuu usein kilpailuttamaan omia näkemyksiään toisten näkemyksien rinnalla. Tässä yhteydessä syntyy usein ristiriitatilanteita, joissa oman tulkinnan kumoutuminen koetaan uhkana ja oikeassa oleminen mieltä ylentävänä kokemuksena. Mistä tämä kilpailuttaminen johtuu? Olivatpa syyt mitkä tahansa, on tämänlaisen ajattelun osittainen unohtaminen ehdottoman tärkeää ekologisesti kestävän kehityksen edistämisen toimenpiteistä keskusteltaessa. Suuri osa ekologisesti kestävän kehityksen periaatteista on ristiriidassa yhteiskunnassamme vaalittujen arvojen ja arvostuksien kanssa. Jotta tuloksia voitaisiin saavuttaa, on tämän asetelman muututtava. Eri osapuolten on omaksuttava kriittinen katsanto, jolla arvioida ensisijaisesti omaa toimintaansa. On luovuttava tilastoinnista, jolla verrataan keskenään vertailukelvottomia asioita. Oman toiminnan kriittinen arviointi antaa täysin uudet lähtökohdat käytäviin keskusteluihin. Sen myötä keskinäinen kilpailu häviää ja muuttuu yhteistyöksi omien henkisten muurien murtamiseksi. Keskustelujen lähtökohdiksi muodostuvat kysymykset: mitä voin tehdä paremmin ja mitä voin oppia muilta.

Tutkimuksen empiiristä osaa tehdessäni kävi ilmi, että ekologisesti kestävän kehityksen kysymyksistä keskusteltaessa on ajoittain erittäin vaikea erottaa olennaisia ja tärkeitä kysymyksiä vähemmän tärkeistä. Usein vaikeuksia tuottavat myös tavoitteiden kannalta oikeansuuntaisten valintojen tunnistaminen. Jotta nämä seikat eivät tukehdukkaisi keskusteluja, on osallistujien muodostettava yhteisiä käsityksiä olennaisimmista kysymyksistä sekä rakennettava selkeitä periaatteita keskustelujen tueksi. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan ekologisesti kestävän kehityksen edistämiseen tähtäävien keskustelujen lähtökohdat jaotella kolmeen pääluokkaan. Tämän jaottelun

muodostaman tarkastelun keskiössä ovat tarkastelijat itse. Ensiksikin olisi tunnistettava toimijoiden eettiset ja moraaliset velvoitteet suhteessa ympäristönsuojeluun. Toiseksi olisi arvioitava, millaisessa vuorovaikutuksessa toimijat ovat ympäristöönsä, mikä on heidän suhteensa luontoon sekä millaisia uhkia ja riskejä ympäristötuhot asettavat omille toimintaedellytyksille. Kolmanneksi olisi pohdittava, miten oman toiminnan arvioimista sekä yksilö- että yhteisötasolla tulisi kehittää. Nämä pohdinnat luovat tukevan perustan ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen vaatimien toimenpiteiden tarkastelemiselle. Ne muodostavat näkökulman, jonka avulla voidaan suunnitella muun muassa, miten aiheeseen perehtyminen ja tiedottaminen olisi toteutettava, miten toimintatapojen muutoksiin liittyvät ristiriitatilanteet ja ristiriitaiset tunteet olisi käsiteltävä, miten toiminnan olisi organisoiduttava sekä miten toimintakulttuurin muutoksessa olisi edettävä. Muodostetut periaatteet eivät saa kuitenkaan muodostaa uusia kahleita. Niiden on ennemminkin toimittava ponnahduslautoina uusille oivalluksille. Ekologisesti kestävä kehitys rakentuu siis jatkuvalla ja uudistuvalla arviointiprosessille, jonka perustana on avoin ja aktiivinen keskustelukulttuuri.

9 LOPUKSI

Tämän tutkimuksen aikana kohtaamani kysymykset ja vastausyritykset ovat johdattaneet minut paikkaan tai pikemmin tilaan, josta avautuu yhä vain laajentuva näkymä yhteiskuntaamme. Reitti tuohon tilaan on ollut tosin varsin mutkainen ja aina en itsekkään ole tiennyt mihin olisi seuraavaksi käännyttävä. Reitin mutkaisuus näkyy myös koko tutkimuksen kokonaisuuden muodottomuudessa - jokaista käännettä kun en malttanut taltioida tämä raportin sivuille. Kaikesta huolimatta tutkimus ei jääne aivan merkityksettömäksi. Kokonaisuuden amebamaisuus tarjoaa paljon tarttumispinta-alaa ja tähän sen suurin merkitys nojaakin. Itselleni tämä työ on tukikohta uudella maaperällä, lähtöasema, josta voi lähteä uusille retkille ja jonne voi tarvittaessa palata. Vaikka tämän tukikohdan rakennusaineita kerätessäni olenkin liikkunut hyvin laajalla kentällä ja sen myötä ovat rakennusaineet jääneet varsin kevyiksi, olen (ainakin omalla kohdallani) onnistunut kokoamaan rakenteiltaan tukevahkon perustan, jonka ohjaamana voin jatkaa ekologisesti kestäväen kehityksen käsitteen problematiikan ja liikunnan sosiaalitieteellisen tutkimuksen sekä liikuntahallinnon yhteyksien tarkastelemista.

Tutkimuksen edetessä on huomioni kiinnittynyt yhä selkeämmin ihmisen ja luonnon välisen suhteen sekä ihmisen eettisten velvollisuuksien tarkasteluun. Uskonkin vakaasti näitä teemoja käsittelevien pohdintojen luovan vahvan perustan ekologisesti kestäväen kehityksen normatiivisten määritelmien löytämiselle ja edelleen toimintakulttuurin muutoksen edistämiseksi. Tästä johtuen haluan lopettaa tämän tutkimuksen näissä tunnelmissa. Kerron ensin eräästä sunnuntai aamusta, jolloin ajatukseni viipyivät hetken kuvitelmissaan ja sen jälkeen päätän tämän raportin ajatuksiin ihmisen eettisistä velvollisuuksista suhteessa luontoon.

Tuona kyseisenä sunnuntai aamuna olin leikkaamassa tulevien appivanhempieni varsin piikikästä orapihlajapensasaitaa. Hosuin puutarhasaksineni ja muine suojarusteineni pensaan ympärillä kuin parahinkin metsuri. Asianmukaisen vaatetuksen ja suojarahansikkaiden ansiosta säilyi sivistyksen pehmittämä ihoni ehjänä puskan piikkien hyökkäily-yrityksistä huolimatta. Tuolloin alkoi mieltäni askarruttaa eräs kysymys: miksi evoluutio antoi useimmille lajeille kuten juuri orapihlajalle pitkälle kehittyneet fyysiset suojautumiskeinot mutta ihmiselle aivot, joiden avulla ohittaa useimmat

tunnetut luonnon suojautumismekanismit. Miksi järjestelmä, joka on varsin nerokkain konstein pyrkinyt luomaan tasapainoa tuotti lajin, joka systemaattisesti on purkanut tasapainoa ylläpitäviä rakenteita? Tähän liittyen esitin itselleni jatkokysymyksen: onko ihminen evoluution huipputuote vai virheliike? Yritin myös vastata tähän kysymykseen seuraavanlaisten mielikuvituksellisten päättelyiden avulla. Jos oletetaan, että maailmankaikkeuden muokkaaja, evoluutio, oli tietoinen ihmisen käyttäytymisen seurauksista, niin voidaanko siitä johtaa käsitys, jonka mukaan evoluutio olisi ollut tyytymätön saavutuksiinsa ja luonut itselleen oikean käden eli ihmisen edistämään toivuttua kehitystä, rakentamaan parempaa luontoa? Jos kuitenkin muutamme katsantoamme ja näemme maailmankaikkeuden ikuisena elämän ja entropian välisenä taisteluna muuttuu myös käsityksemme ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. Tässä taistelussa evoluutio on elämän suojelemisen mekanismi. Se luo monimuotoisuutta ja parantaa elämän suojautumismahdollisuuksia entropiaa vastaan. Ihminen taas on evoluution tuote. Eikö tällöin oletettavaa ole, että evoluutio loi älykkään ihmisen elämän suojelijaksi evoluution huipputuotteeksi, joka löytäisi keinon entropian lakien kumoamiseksi. Ihminen on luominensa systeemeineen kuitenkin enemmänkin palvelut entropiaa kuin elämää. Ihmisen luontosuhde on sen myötä muuttunut ihmisen ja elämän jatkumisen kysymykseksi. Tämän katsannon mukaan ihminen ei ole oivaltanut tehtävänsä. Näin ollen on kysyttävä miten on suhtauduttava palvelijaan, joka toimii täysin tehtäviensä vastaisesti?

Keräämiemme havaintojen ja aikaisemmin omaksumiemme tietojen avulla arvioimme ympäristössämme tapahtuvia ilmiöitä. Eri arvioiden pohjalta valmistamme vaihtoehtoja, joista valitsemme omiin tarkoituksiimme kulloinkin parhaiten sopivan. Tekemämme valinnat ohjaavat toimintaamme. Valintojen tekeminen edellyttää kuitenkin päätösvaltaa suhteessa itseemme. Etiikka on pohjimmiltaan oppi vallan oikeasta käytöstä. Näin ollen henkilö, jolla ei ole valtaa tehdä valintoja ei tarvitse eettisiä ohjeitakaan. Eettinen teko on seuraus tilanteesta, jossa ihmisellä on päätösvalta ja hänen valittavanaan on vähintään kaksi vaihtoehtoa. Eettinen teko käsitetään vallan omaavan henkilön yleisen edun valintana yksityisen edun kustannuksella. Toisin sanoen kyseessä on vallan tietoisesti epäitsekkäis käyttö. Ratkaisevaa siis on valitseeko ihminen hänen biologisen, kilpailuun tähtäävän, voittoa ja etua tavoittelevan luonnollisen identiteettinsä kannalta houkuttelevamman vaihtoehdon vai ottaako hän huomioon jonkin laajemman kokonaisuuden edun oman tai oman ryhmänsä edun vastaisesti. Mutta missä sitten

kulkee eettisen toiminnan raja? Tarkalleen ottaen harkinnanvaraisen ja ilman harkintaa tapahtuvan toiminnan rajalla. Etiikka pyrkii tukeutumaan ihmisen päättelyyn. Eettisenä ei voida näin ollen pitää toimintaa, jossa ihminen ilman harkintaa vain käyttäytyy luonnonmukaisesti. (Paloheimo 1985, 126-127.)

Etiikka on siis oppi oikeasta ja hyvästä käytöksestä yleisen yhteisen hyvän kannalta. Samalla etiikka syventyy tarkastelemaan mikä tai mitä on oikea ja hyvä käytös tai yhteinen hyvä? Kuka tai mikä ne määrittää? Onko yleistä yhteistä hyvää edes olemassa? Eettiset valinnat pohjautuvat aina johonkin arvoon, jonka ihminen kohottaa muita korkeammalle. (Paloheimo 1985, 126-127, 192.) Arvot ovat vastaavasti asiointiloja, joita yksilö kulloinkin pitää toivottavina. Näin ollen ihmisen toimintaa voidaankin pääsääntöisesti perustella pyrkimisenä arvojen ohjaamiin tavoitteisiin. Tämä asetelma saattaa kuitenkin synnyttää merkittäviä arvotiriitoja sekä toisaalta eettisen vaihtoehdon hairautumista universaalilla maailmanlaajuisella tasolla. Tässä tarkastelussa on kysyttävä onko eettinen vaihtoehto vain sellaisten arvojen muodostama suojelumekanismi, jolla saatetaan turvata ja oikeuttaa ryhmän edut ulkopuolisia vastaan? Suojeleeko etiikka vain oman joukon heikoimpia? Miten etiikkaa sovelletaan ajassa tai tilassa liikuttaessa? Onko etiikka oppi, jota sovelletaan vain nyt eläviin osapuoliin? Entä muuttuuko ihmisen velvollisuus toista kohtaan etäisyyden kasvaessa tai ylitettäessä jokin abstrakti kartalle piirretty viiva, jota kutsutaan rajaksi? Onko yleensäkin mahdollista että hyvään pyrkiminen katkeaa aikaulottuvuuden johonkin kohtaan tai etäisyyden johonkin arvoon?(Paloheimo 1985, 201-202) Onko etiikka vain oppi länsimaisen ihmisen hyvästä?

Uudenlaisen maailmanlaajuisen universaalien etiikan on aika astua esiin ja luoda uusi mahdollisuus tulevaisuuden ihmiskunnille. Sen on muodostettava pohja uudelle kansainväliselle säännöstölle, joka merkitsee uutta asennoitumista tuotantoon, kulttuuriin, luontoon, kauneuteen, maapallon tulevaisuuteen kaiken kaikkiaan. Uutena tavoitteena on säästeliäisyys ja pitkäjänteisyys, entisen tehon ja voiman asemesta. Uudistunut länsimainen ihminen on entropian vihollinen ja elämän aseveli.(Paloheimo 1985, 157 & 205.) Mutta mikä on tuon etiikan perusta? Miten se ratkaisee eettisen valinnan hairahduksen ongelman symboliympäristön muodostamassa tiedon ja järjen vankilassa? Uuden eettisen vaihtoehdon on kumuttava siitä, mitä me kaikki

kaipaamme – kauneudesta.(Emt, 134) Ihmisen hyvän ja kauneuden kaipuu ratkaiskoon hetkellä, jolloin kauneus on rapistumaisillaan. Hyvän ja kauniin tavoite ratkaiskoon kaiken. Olkoon kaunis maapallo, ihmiskunnan elämän tarkoitus. Muodostakoon esteettiset arvot uuden etiikan, ihmiskunnan selviytymisen politiikan perustan. Torjukaamme peruuttamattomat vahingot esteettisin perustein.(Emt, 192 & 206.)

Mutta sittenkin, eikö kauneuden tavoittelu ole yhtäläillä altis vääristymille siinä missä etiikkakin. Eikö maapallo voi olla kaunis miljardeilla tavoilla? Kokemusmaailmamme muodostavat äärettömän ja varsin epäloogisen rakennelman, jonka jäsentäminen on sula mahdottomuus. Elävä luonto muodostaa kuitenkin vain yhden muuttumattoman kokonaisuuden, joka vain on. Sen yksilöillä kuten eläimillä ja kasveilla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristönsä järjestykseen, ne ovat osa sitä. Elävä luonto siis todellakin vain on, ja mikä on, on hyvä ja kaunis. (Paloheimo 1985, 136) Elävä luonto muodostaa esteettisten arvojemme perustan - olemmehan me osa sitä, vaikka olemme sen yrittäneet unohtaa. Elävässä luonnossa on kauniin maapallon kadotettu pohjapiirros. Rakennusaineita ovat elämän rikkaus ja tasapaino.(Emt, 193) Tämä olkoon ohjeenamme. Suojelkaamme luonnon monimuotoisuutta ja palauttakaamme luonnon tasapaino.

10 LÄHDELUETTELO

- Ahvenharju, Sanna (toim.) (1997). Täältä kestävyteen. Paikallisagendaopas. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Attfield, Robin (1983). Länsimaiset perinteet ja ympäristöetiikka. Teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes (toim.)(1999). Ympäristöfilosofia. Gaudeamus, 47-72.
- Aura, Seppo; Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi (1997). Ympäristöpsykologian perusteet. WSOY. Porvoo.
- Beck, Ulrich (1990). Riskiyhteiskunnan vastamyryt. Vastapaino. Tampere.
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995). Nykyajan jäljillä. Vastapaino. Tampere.
- Beck, Ulrich (1999). Mitä globalisaatio on? Vastapaino. Tampere.
- Bourdieu, Pierre (1998). Järjen käytännöllisyys. Vastapaino. Tampere.
- Digel, H. (1992). Sports in a Risk Society. International Review for the Sociology of Sport, Volume 27/3, 257-269.
- Gardner, Gary (2001). Ympäristöllisen muutoksen nopeuttaminen. Teoksessa Starke, Linda (toim.)(2001). Maailman tila 2001. Gaudeamus. Helsinki, 213-232.
- Hakanen Maija (1999). Yhdyskuntien ekologisesti kestävä kehityksen arviointi, kriteerit ja mittaaminen. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Heinonen, Sirkka (1995). Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Helsinki.

- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997). Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Hoffrén, Jukka (1999). Talous hyvinvoinnin ja ympäristöhaittojen tuottajana – Suomen ekotehokkuuden mittaaminen. Helsinki
- Ilmanen, Kalervo (1997). Liikuntasosiologian perusteet. Luentosarja syyslukukaudella 2000. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Inrikes (2000). Hufvudstadsbladet. 28.11.2000, 7.
- Julkunen, Raija (2000). Yhteiskuntapolitiikan perusteet - luentosarja syksyllä 2000. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Jägemann, Hans (1998). Sports and the Environment. Scientific review for the committee for the development of sport CDDS (98) 31. Dec 10, 1998. Meeting of the CDDS Bureau. Strasbourg.
- Järvelä, Marja (2000). Ympäristöpolitiikka - luentosarja keväällä 2000. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Korten, David (1997). Maailma yhtiöiden vallassa. Saalistustaloudesta Ekologiseen vallankumoukseen? Like. Helsinki.
- Linkola, Pentti (1972). Unelmat paremmasta maailmasta. WSOY. Porvoo.
- Linkola, Pentti (1979). Toisin ajattelijan päiväkirjasta. WSOY. Juva.
- Linkola, Pentti (1989). Johdatus 1990-luvun ajatteluun. WSOY. Juva
- Maailma muuttuu, Linkola ei (2001). Suur-Jyväskylän lehti. 7.2. 2001, 17.

- Marin, Marjatta (1999). Kohti hyvää ja monipuolista vanhuutta. Teoksessa Suomi, Kimmo (toim.)(1999). Vaajan virran Vuolteesta. Kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta. Liikunnan kehittämiskeskus. Jyväskylän yliopisto, 191-212.
- Oittinen, Anu (1998). Olympialiike ja kestävä kehitys: Ongelmat ekologisia ja sosiaalisia, ratkaisut teknisiä ja eettisiä. Liikunta ja tiede, 35. vuosikerta, Nro. 2, 14-17.
- Oittinen, Anu & Tiezzi, Enzo (1998). Mens sana in corpore sano. Scientific review for the committee for the development of sport CDDS (98) 45. Dec 10, 1998. Meeting of the CDDS Bureau. Strasbourg.
- Oksanen, Markku & Rauhala-Hayes, Marjo (toim.)(1999). Ympäristöfilosofia. Gaudeamus.
- Paloheimo, Eero (1985). Maa. WSOY. Porvoo
- Passmore, John (1980). Asenteet luontoa kohtaan. Teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes (toim.)(1999). Ympäristöfilosofia. Gaudeamus, 34-46.
- Russel, Bertrand (1995). Filosofiaa joka miehelle.(6. painos). WSOY. Juva.
- Serres, Michel (1994). Luontosopimus. Gummerus. Jyväskylä.
- Starke, Linda (toim.)(2001). Maailman tila 2001. Gaudeamus. Helsinki.
- Stubbs, David (1997). The Committed to Green Handbook for golf courses. Ecology Unit. European Golf Association.
- Suomi, Kimmo (1989). Liikuntasuunnittelun uudistaminen yhteissuunnittelulla. Raportti liikunnan mallikuntakokeilun ja SOFY -projektin yhteissuunnittelukokeilusta Jyväskylän Huhtasuon lähiössä. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Espoo.

Suomi, Kimmo (toim.)(1999). Vaajan virran Vuolteesta. Kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta. Liikunnan kehittämiskeskus. Jyväskylän yliopisto.

Taylor, Paul W. (1981). Luonnon kunnioittamisen etiikka. Teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes (toim.)(1999). Ympäristöfilosofia. Gaudeamus, 225-250.

Thoreau, Henry (1990). Elämää metsässä. (3.painos). WSOY. Juva.

von Wright, Georg Henrik (1993). Minervan pöllö. Otava. Helsinki

Westö, Kjell (2000). Leijat Helsingin yllä. Otava. Helsinki.

White, Lynn Jr. (1967). Ekologisen kriisin historialliset juuret. Teoksessa Oksanen & Rauhala-Hayes (toim.)(1999). Ympäristöfilosofia. Gaudeamus, 21-33.

Wilkki, Minna (toim.)(1995). Kestävä kehitys. Lähivuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä. Kestävän kehityksen toimikunta. Opetusministeriö. Helsinki.

11 MUUT LÄHTEET

Tutkimushaastattelut H1 - H5 (2001). Haastateltavina Turun kaupungin liikuntaviraston edustajia. 21.3.2001. Turku

12 LIITTEET

LIITE 1

I osa

EKOLOGISESTI KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMISEN ESTEET

Mikä on suurin este ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamiselle osaston käytännön työssä? Järjestä seuraavat esimerkkilauseet numerojärjestykseen siten, että se lause, joka parhaiten vastaa näkemystäsi ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen kannalta merkittävimmästä esteestä saa arvon 1. Merkitse vähintään 4 tärkeysjärjestyksessä merkittävintä syytä.

Tiedon puute: <i>Osaston henkilökunnalla ei ole riittävästi tietämystä työnsä aiheuttamista haitallisista ympäristövaikutuksista ja siitä, miten näiden kielteisten vaikutusten syntyä voitaisiin ennalta ehkäistä.</i>	
Kielteinen suhtautuminen: <i>Osaston henkilökunnan keskuudessa vallitsee välinpitämättömän ja osittain kielteisen suhtautumisen ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamisen edellyttämiä käytännön muutoksia kohtaan.</i>	
Käytännön ongelmat: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden (esim. liikenteen vähentäminen, energian- ja vedenkulutuksenvähentäminen) toteuttaminen vaikeuttaa liiaksi tavallisista työtehtävistä suoriutumista.</i>	
Määrärahojen vaje: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden toteuttamisen edellyttämiin muutoksiin vaadittavia määrärahoja ei ole riittävästi.</i>	
Ajan puute: <i>Ekologisesti kestävästä kehityksen periaatteiden edellyttämien toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen ei ole riittävästi aikaa.</i>	
Tavoitteiden ristiriitaisuus: <i>Hallinnollisten elimien osastolle asettamat tulokselliset tavoitteet ovat ristiriidassa ekologisesti kestävästä kehityksen tavoitteiden kanssa.</i>	
Työvälineiden ja laitteiden soveltumattomuus: <i>Käytössä olevat työvälineet ja laitteet ovat joko soveltumattomat tai puutteelliset ekologisesti kestävästä kehityksen edistämisen kannalta.</i>	
Muu: Mikä?	

Miten ekologisesti kestävästä kehityksen kannalta merkittävimmät ongelmat ilmenevät käytännön työssä?

II osa

HENKILÖKUNNAN TIEDOLLISTEN VALMIUKSIEN PARANTAMINEN

Millaista tietoa tulisi ensisijaisesti lisätä, jotta henkilökunnan valmiudet ekologisesti kestävä kehityksen periaatteiden edistämiseksi paranisivat? Järjestä seuraavat esimerkkilauseet numerojärjestykseen siten, että se lause, joka parhaiten vastaa näkemystäsi ekologisesti kestävä kehityksen edistämisen kannalta merkittävimmistä tietolajista saa arvon 1. Merkitse vähintään 2 tärkeysjärjestyksessä merkittävintä tietolajia.

<p>Maailmanlaajuisesti tapahtuvan ympäristön saastumisen haittoja, riskejä, vaaroja sekä tulevaisuuden uhkakuvia käsittelevää: <i>Henkilökunnan keskuudessa tulisi edistää ja lisätä ympäristön saastumisen sekä lisääntyneiden terveysriskien, taloudellisen toiminnan heikentyneiden edellytysten ja lisääntyneiden sosiaalisten ongelmien välisten yhteyksien ymmärtämistä sekä tietenkin edistää liikunnan harrastamisesta aiheutuvien suoranaisten ja välillisten haitallisten ympäristövaikutusten tiedostamista.</i></p>	
<p>Osaston toiminnoista aiheutuvia haitallisia ympäristövaikutuksia käsittelevää: <i>Henkilökunnan keskuudessa tulisi lisätä käytännön työstä aiheutuvien suoranaisten ja välillisten haitallisten ympäristövaikutusten tuntemusta.</i></p>	
<p>Selkeitä käytännön toiminta-ohjeita käsittelevää: <i>Henkilökunnalle tulisi antaa selkeät uudet ekologisesti kestävä kehityksen periaatteita noudattavat käytännön toimintaohjeet, jotka koskevat mm. energian- ja vedenkulutuksen vähentämistä.</i></p>	
<p>Tavoitteiden toteutumista seuraavaa niin sanottua ekopalautetta: <i>Henkilökunnalle tulisi tuottaa toimintayksikköjen esimerkiksi energian- ja vedenkulutuksen kehitystä koskevia tilastoja, joista henkilökunta voi itsenäisesti seurata asetettujen tavoitteiden toteutumista.</i></p>	
<p>Muuta: Millaista?</p>	

Miten tiedon lisääminen tulisi käytännössä järjestää?

III osa

TYÖYMPÄRISTÖN TOIMINNALLISTEN VALMIUKSIEN KEHITTÄMINEN

Miten ympäristönäkökohtien huomioimista voitaisiin parhaiten edistää osastollanne ja koko liikuntavirastossa? Järjestä seuraavat esimerkkilauseet numerjärjestykseen siten, että se lause, joka parhaiten vastaa näkemystäsi ekologisesti kestävän kehityksen edistämisen kannalta merkittävimmästä työympäristön toiminnallisten valmiuksien kehittämisestä saa arvon 1. Merkitse vähintään 2 tärkeysjärjestyksessä merkittävintä toimenpidettä.

<p>Palkkaamalla tai nimeämällä toiminnan kehittämisestä vastaava henkilö: <i>Liikuntavirastolla tulisi olla ekologisesti kestävän kehityksen edistämisestä vastuussa oleva henkilö, joka sekä edistäisi että valvoisi ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottamista liikuntaviraston käytännön toiminnoissa.</i></p>	
<p>Asettamalla elin, jonka tehtävänä on edistää yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden syntymistä: <i>Liikuntavirastolla tulisi olla ekologisesti kestävän kehityksen edistämisestä vastuussa oleva henkilökunnan edustajista koostuva elin. Näin voitaisiin edistää yhteisesti hyväksytyjen toiminnallisten tavoitteiden syntymistä.</i></p>	
<p>Ottamalla käyttöön palautejärjestelmä: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön palautejärjestelmä, jonka avulla voitaisiin sekä antaa tavoitteiden toteutumista koskevaa palautetta että seurata yksikköjen ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista.</i></p>	
<p>Ottamalla käyttöön palkkiojärjestelmä: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön palkitsemisjärjestelmä, jonka avulla voitaisiin kannustaa henkilökuntaa ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden toteuttamiseen.</i></p>	
<p>Ottamalla käyttöön uutta ympäristöystävällistä teknologiaa: <i>Liikuntavirastossa tulisi ottaa käyttöön uutta teknologiaa, jonka avulla voitaisiin merkittävästi vähentää muun muassa energian- ja vedenkulutusta sekä liikkumisen tarvetta.</i></p>	
<p>Muu: Mikä?</p>	

Miten yksittäinen henkilökunnan jäsen saataisiin parhaiten toimimaan oma-aloitteisesti ekologisesti kestävän kehityksen periaatteiden edistämiseksi? Miten toimimattomuuteen olisi puututtava?